kad

3-4

ČASOPIS ZA
KNJIŽEVNOST
UMJETNOST
KULTURU

ZAGREB 2019.
ISSN 0453 - 1116

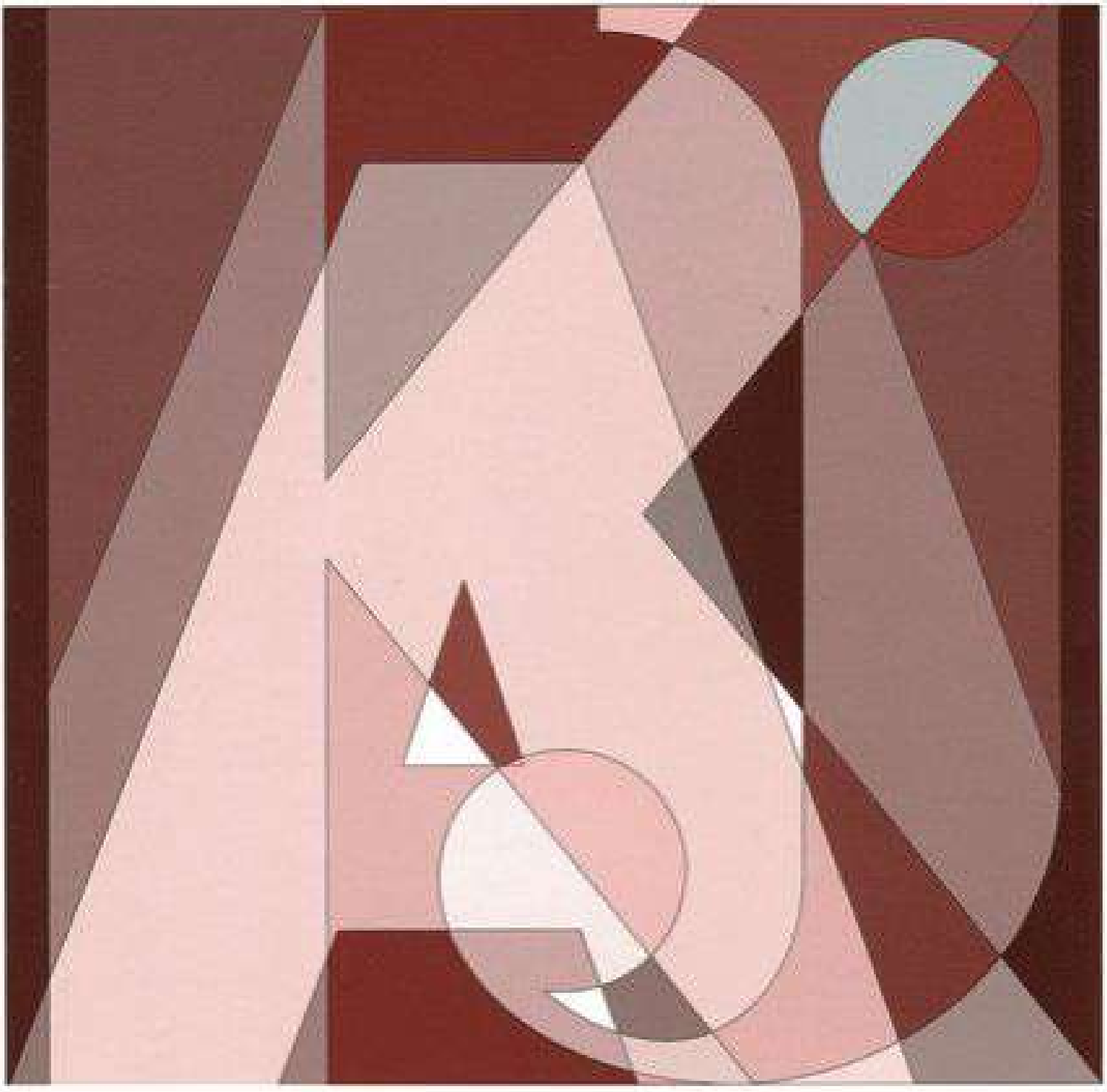

Kazalo

*

SUVREMENA KAJKAVSKA KNJIŽEVNOST
Davorin Žitnik Žito: Vauvautoportret - zelene za decu 3
Božica Jelušić: U čast vrbovečkoga k(ra)aja /Portret pjesnikinje Katarine Zadrija 8
Katarina Zadrija: Narisana misel 10
Suvremena kratka kajkavska proza:
Željko Bajza: Brodolom savesti 21
Marija Drobnjak Posavec: Kaj furt jamrate 24
†Ivan Pahernik: Zagorski *piercing* *29*
Slavica Sarkotić: Nad šumum kruna od oblakof 31
Đurđa Vukelić Rožić: V grabi 34

*

MALI KAJ V ZELINI
Izbor s 38. i 39. Smotre dječjega kajkavskoga pjesništva *Dragutin Domjanić* - Sveti Ivan Zelina 2018./2019. 37
Ivo Kalinski: Vještina oblikovanja sadržaja 53
Mario Šimudvarac: Predstavljanje zbornika *Pouna smieha* *55*
Sanja Biškup: Baš baština 58

*

KNJIŽEVNO-JEZIČNE KORELACIJE
Anđela Milinović-Hrga: Oporbeno jezikoslovlje Drage Štambuka (*Zlatna formula hrvatskoga jezika 'ča-kaj-što'*) 63

*

ZAGREBAČKE TEME
Marko Filip Pavković: Tipologija tlocrtno-prostorne organizacije stambenih uglovnica građenih na zagrebačkome Gradecu u 18. stoljeću 69

*

16. natječaj za kajkavske i 9. za čakavske srednjoškolske radove 90

*

POVIJESNE TEME
Franjo Pajur: Rakovečka crkva, župa i žitelji u prošlosti 91

*

LJUDI I KRAJEVI – DUHOVNI KRAJOBRAZ
Tomislav Marijan Bilosnić: Slobodan poput ptice u gnijezdu vrtne ruže (Posjet kraju Svetog Ivana Zeline) 133

*

IN MEMORIAM
Josip Bratulić: Slikaru i kiparu Ivici Antolčiću, dobrom čovjeku, na rastanku..... 139

*

OSVRTI, PRIKAZI
Sinergija pjesništva i slikarstva Zlatka Crneca *(Ante Vranković)* 145
Agramerski valcertango Zlatka Crneca *(Božica Pažur)* 146
Suradnici u ovom dvobroju 150

*

Naslovnica:
Frane Paro

Poštovani čitatelji, suradnici i prijatelji!

U znanstveno-publicističkoj i umjetničkoj obradi, većina se rubrika dvobroja Kaja 3-4/2019. (među njih osam) veže uz povijest i suvremenost, te jezično (kajkavsko) bogatstvo širega zagrebačkoga (županijskoga) područja (s naglaskom na Zagreb, Sveti Ivan Zelinu, Vrbovec, Rakovec..., njihove povijesno-umjetničke vrednote i stvaratelje). Ispisuje ga 18-ero autora raznolikog znanstvenog i umjetničkog profila te 20-ero kajkavskih pjesnika osnovnoškolaca. Uz nove prinose temeljima hrvatske znanosti (u studijama M. F. Pavkovića, F. Pajura, A. Milinović-Hrga), značajno mjesto u Kaju dato je suvremenoj dječjoj kajkavskoj književnosti. I to kao stvaralaštvu za djecu (D. Žitnik), ili kajkavskom pjesništvu samih dječjih autora (sa zelinskih smotri) - čiju estetsku i idiomsku razinu dodatno podupiru radovi njihovih mentora/voditelja primjerima dobre prakse kajkavskog jezika i kulture u nastavi (S. Biškup, M. Šimudvarac).

Inmemorijskim slovom, prijateljski i kolegijalno opraštamo se od legendarnog slikara i kipara, ilustratora, dobrog čovjeka "radosne duše" Ivice Antolčića.

Dragi prijatelji i čitatelji, nadamo se da ćete nas i dalje podupirati u našem "kulturološkom trucu"... Zahvaljujemo Zagrebačkoj županiji na ovogodišnjoj novčanoj potpori i razumijevanju!

Vaš Kaj, dobopis ob navuku i meštrije jezika materinskoga, hištorije i vezdašnjice

VAUVAUTOPORTRET - ZELENE ZA DECU

Kajkavske pjesme za djecu

Davorin Žitnik Žito, Zagreb

HUHOROVA

Zemleni kokot na staroj strehi
krelutma teške zorjom perheče
burkajuč senje pri mladoj snehi
črlenim huhorom vužigajuč sveče.

VAUVAUTOPORTRET

Otpri lesu, otpri lesu znucanomu pesu
kaj je celu noč potrajbal na pesju kontesu
ter dišeče cvetje poscal pri cuckovoj dekli
da bi dimo vleznul zbulan, vre kak pesi jesu.

SNUBOKI

Polag dvorca zdežđeč v ternje
šaku perli margerita
dežđ se napil ze četernje
pak za roku rožu pita!

A rojžica biser gledi
i čez soze odpoveda
moj je dečko Mesec bledi
kaj vre drugo cvetje gleda.

Zato dojdi v črni kmici
samo tebi bum dišala,
Mesec bu pri mačuhici,
tebi se bum zamuž dala!

SAMUJUČA

Išče iščem grličicu
kaj pobegla je iz gnezda
moga serca fijolicu
gda se skrivle zmedi zvezda.

Z moju dušu skup spleteno
v protuletju samujučem
štel bi najti serce njeno
mojem sercu tugujučem.

Z E L E N E ZA DECU

PERHAČI

Tratinčice i regači
potepuhi i bezgači
lica masti bele
perheču kak čmele!

Ar vu noči copernjaka
solsticijuš Ivanščaka
pri kresnicah luči
leteti jih vuči!

VUZEMSKA

Jezušu je znoj kervavi zlata kiša vmila
Ter od petka do Vuzema, ž njim vu greb se skrila.
Gda bu Jezuš z greba zišel, vuzmenicu gleti
Njeno cvetje ž njim bu išlo da mu stezu sveti!

ČIPKAR

Buš se zmrznul pauk mali
jesen se je zišla
odi v hižu čipku plesti
bu zima vre dišla.

ČUČINA

Čuča stiha kokodače
Pod krelut je male skrila
Teplo mleko iz dojače
Zbuđena je zora spila

KAK BI GA RAD……VLOVIL

Zverhu bora češer trusi
štiglec kaj ga maček gledi
dok čamporke z korom brusi,
črni maček a sneg bledi.

DEČJE

Čez kmicu je mesec jezdil
vu zorji se zajapuril
predi spanja sunce zezval
pak na vanjkuš leč požuril.

PUPA; MUJCEK

Zel sem si mačka, ar nemrem tigra
pelat na žnori po vulici
a maček se takaj kak tiger igra
z vunenim koncom na špulici.

Ter predi neg hoče se dati popetat
kak lav bu dremlivi riku mjauknul
a lavu gda dremle, ak vupaš se smetat
vu nebe buš taki z dušom fijuknul.

I jošče se meni mjaukalo smeje
preduč da mokri canjek me hrknul
kajti on tiger ni lavica neje
neg mujcek moj Pupa, i jetra bi mrknul.

R I B I Č K E

Stiha, stiha perheče vretence
zverhu zdene Drave vode
ščap sem hitil spodi sence
morti na njem ščuka bode.

Zorja bledi lisje grma
v šajki vesla ribič sedi
ni vrag da mu ščap zadrma
z brade mu se megla cedi.

Zaplival sem v Dravu
v zeleno me oblekla
se je teške brige
z moga hrpta slekla.

Šajka v Dravi zmirom spava
na ribiče čaka
smuđ z glibline nalukava
i keder z pličaka

G LJ I V A R S K E

Predi neg odide spati
Mesec, Sunce šepčuč zbudi
vrgajari v hostu brati
idu blago kaj ga nudi.
……..

Dečec svoje trišče išče
pita vilu kam ga skrila
još je včera bilo totu
ve je samo trave svila.

Nikaj ti ja nisam skrila
vrgajari tu su brali
bum ti našla novo trišče
rad te imam dečec mali
……

Vrganjček na mahovini
Kre potoka dremle
Z jenim okom gledi babu
Kak dedeke jemle.

Mam je kaču sebi zezval
koli njega kaj bi legla
ak ga žejnska morti najde
bu z hoste pobegla
……

Ilija se nebom pelal
kojne si je fest zašvical
otom švicom kišu delal
po žejnoj ju hosti šprical.

Oblake su strele pekle
gljivar stari se veselil
emli vun vrgaje zvlekle
pa bu ceker odebelil

U ČAST VRBOVEČKOGA K(R)AJA

Portret pjesnikinje Katarine Zadrija

Božica Jelušić, Đurđevec

U skupini zavičajnih pjesnika, poglavito okupljenih oko Hrvatskog sabora kulture (HSK) kao "žarišne točke" amaterizma u Hrvatskoj, u posljednjem se desetljeću istaklo desetak imena, od kojih su neka relativno brzo i lako prekoračila hobističku i amatersku razinu, te su svojom aktivom ušli i nominalno među "cehovski" priznate književnike. To su, primjerice, MIRNA WEBER, SLAVICA SARKOTIĆ i ZLATKO KRALJIĆ. U grupi aspiranata i frekventno prisutnih imena još izdvajamo: NATALIJU BAJER, ŠTEFANIJU LUDVIG, KATARINU ZADRIJA, ALEKSANDRA HORVATA, ZDENKU ČAVIĆ, IVANA PICERA i IVANKU VRBANIĆ. Neki od njih imaju i po nekoliko književnih naslova, a zajednička im je karakteristika da podjednako pišu na književnom standardu kao i na kajkavskom, koristeći pri tom svoje lokalne idiome.

To je i razlog što smo za ovaj književni portret odabrali Katarinu Zadrija, koja koristi svoj vrbovečki, lokalni kajkavski jezik, s mnogo sačuvanih fraza i idioma, te leksikom koji pomalo iščezava iz rječnika mlađih generacija, miješajući se sa svojevrsnom "suburbanom" varijantom zagrebačkih, "purgerskih" obrazaca. Prošle godine naša se autorica oglasila zbirkom POVELE ROUŽE (izdavač HSK, Zagreb 2018.) u kojoj je na šezdesetak primjera, pjesničkih uradaka, pokazala raspon i mogućnosti svog zavičajnog blaga. Naime, ona zaista posjeduje izražen osjećaj i naklonost za očuvanje tradicije, poglavito u jeziku i kolektivnim uspomenama, a potom i u različitoj etno građi, za čije se očuvanje nesebično zalaže. Često ističe kako taj vrbovečki kraj, zaklonjen u zagrebačkom „prstenu", nije našao svoje spisatelje i promotore u književnom smislu, što je doista šteta, jer se radi o pravoj rudokopnoj žili kajkavske zalihe. Da je svega toga svjesna, svjedoče i stihovi u kojima je *"domača rieč"* vrhunska vrijednost koju *"saki kajkavec na srcu ima"*, dok prezir i špot idu na adresu domačih i svjetskih *„tati i potepuha*", kakvi

su mu *"traga zamesti šteli"*.

Stoga je sama prionula poslu, rabeći uobičajene predloške: zavičajni krajolik, seoske običaje, obiteljski život, ljubavnu čežnjivost i erotizam, te prijenos vrijednosti na nove generacije, uz mikrologiju malih mjesta, s njihovim "uvrnutim" i raznobojnim karakterima, ne uvijek ugodnim za osjetljivo biće, koje u svijet ulazi na peruškama iluzija o humanizmu i sveopćoj ljubavi. Kao što je to u kajkavaca uobičajeno, javlja se i naglašena "puntarska" crta, nemirenje s nepravdama i društvenom patologijom, te ponos na vlastito podrijetlo i korijenje: *"To korenje moje je gliboke, / Spuknoti ga ne dam nikom"*.

Čini se da ta prva zbirka (čemu smo osobno svjedočili) svoj uspjeh kod publike duguje i muzikalnosti i poletnosti Zadrijinih stihova, korištenju poslovica i izreka, a nadasve kerempuhovskom duhu, posprdnom pučkom humoru, kojim šiba ulizice i pomeknjence, betežljivu, "zakuzmanu" pakost zločestih svekrva, nazlobnih susjeda i licemjerne svojte, kao i "novokomponiranih" bogataša i moćnika, koji su izgubili sjećanja na vlastite početke. Pjesnikinja pledira na povratak etičnosti, na kršćansku utjehu i nastojanja oko pojave "boljega čovjeka", koji je svjestan svoje zemaljske mjere i granica.

U Katarininim pjesmama, skladno organiziranim i okrunjenim smislenim poantama, često se osjeti nostalgija za minulim vremenima. Seoska škola, most, livade, puteljci, poštar koji dolazi izdaleka, kola, zvuci proščenja i svadbi, glasovi stoke, mačkovo motanje po dvorištu i okućnici, dječje stope otisnute u prašini, čine tu fresku, punu živopisnih detalja, protegnutu između "negda i sada", gdje pjesnikinjin duh najšešće boravi. Ne zanoseći se tuđom slavom i sjajem, jer: *"Ni dobre preveč douge vu bleščinu gledeti, Moči bi oslepeti",* Zadrija je našla svoj modus i put, te ispjevala dojmljive pjesme u čast svoga vrbovečkoga k(r)aja. I ovaj ciklus, nastao nastavljajući se na objavljenu zbirku, to jasno pokazuje i ohrabruje, podjednako autoricu i njene čitatelje.

NARISANA MISEL

Katarina Zadrija, Vrbovec

Pountarska

Kak v škatulje,
Z traku poljepljene
Z štrikem povezane
Za nogu zakoljenčane
Na lancu nas nosi življenje.

Gda-gda se posmekne.
Negda-negda po blatu počari,
Pak se nahiti
Po goupcu ošamari.

Navek si berajt!
Spremen ap-tak.
Če cukne, se popikneš
Če na se četiri se skopitaš
Se fletne digneš.

Važne je da nigdar se ne prigneš!

Na hrbet se sega tovari.
Cule prtanjkem postane,
Prtanjek se v vreču pretvori
Važne je da te ne vmori.

Kej te ne vmori to te ojakša.
Kej kak cokodalka te couče
Ciepi te kakti drieve
Od cukanja dougoga si jakša.

Jempout morti se same skopitneš.
Gda-gda morti se same zacoučeš,
Škatulju podraplješ
Štrika pregrizneš,
Lanc strgaš.

Življenju se nasmieješ
Na glas:
Dosti si cukal,
Kak z nougu me trkal
Došla ti je doba
Da bouš hrkal
Sad sam sem svega tiela gospodar!

Zakaj je duša pouna sega

Zakaj je duša tak mam pouna sega?
Od radosti bi poletiela, perouti širila
Veselje i sreču po cielem svietu
Z šaku deljila.

Kej to ima vu te lijepe rieči
Kej dušu tak more vu zraka diči?
Mam pozabi na črninu
I sake fele glibljinu.

Verse dok posluša
Kak da najslajši kolač kuša.
Z zvirka življenja vodu da pije
Nouve verse na svojemu razboju snuje
Po mesti i vremenu putuje.

I nie je trieba nikakov vremenski stroj
Da napred bi ju potiral, curik vrnul

Ni rakieta z koju bi obišla se koute svieta.
Sama pouta si najde,
V saki kout mesta i vremena zajde.

Friškoga nam treba daha

Tak nas ljete, sake ljete fkani,
Dok bi dougi mogli biti dani.
Još ne počne, več se zmekne,
Jesen nam pod nous ftekne.

Z Ivanem nam dejžđ servera
Nemreš ni da očeš imet meira.
Kosi, travu nosi,
Puči, trgaj, z vrtem se ponosi.

Jesenske duhe nam je dosti,
De si ljete, bog ti griehe prosti?
Ne igraj se sad jeseni
Tvoji prvi dani preveč jesu zdeni.

Pusti sounce nek ogrieje
Mrzle kosti nek zagreje,
Pun je kufer megle, straha,
Friškoga nam treba daha!

Narisana misel

Narisana misel na bielem papieru,
Notni zapis il z vuglencom narisan občutek?
V noči me je pohodila, vračala mi veru,
Da bum negda našla pouta, gdi je rieči vrutek!

Narisana misel na bielem papieru
Versi mojeg ranog veselja i jada,
Šeptala je negda v cvetju i pleteru,
Narisanu misel sad življenje sklada.

Opčutek radosti

V zoru se mladi opčutek radosti zbudi.
Rane se jutre v rose vmiva,
Kak diete stopram porođene
Oči otpira, semu se čudi.

Radosti je opčutek veselji svat,
Cijelomu svietu bi vikal da ima ga rad.
Na sačija vrata pozvoni, negde pokouči,
Nešte ga k sebe pripre
Drugi mu z vrati pred nosem tropi.

Na nekoja vrata se zadene,
Da otpru se čeka,
Če na jednakoga naide
Zanavek tu ostane.

Če na koja vrata predouge bi kočil
Od koučenja se bu zmoučil
Truden bou se v staru škrinju skril
Lokot za sobu bu zaprl,
I nestal kak da nigdar tu nije ni bil.

Draga ljubljena rieč

Gda koura poukne i z dreva se scedi smola
Ranu vrači, pokrpa, kak cifer gore ostane
Kukca lakomca koji lake za med ju zameni ona vlovi.
Ftrči se nemre, zanavek tu kak v reštu je.
Se stareša, se trdeša, se svetleša kak dragi kamen.

Z betežljivoga srca sceđena, z tešku mouku zrevana,
Stou pout po mozđeni presiejana,
Najljepša, najsvetleša, v mouke rođena,
Vrači, draga, kak melem je na ranu, ta draga ljubljena rieč.

Vlovi se na nju lake saki,
I onaj kojemu srce krvari

I onaj kej za pravicu se bori
I onaj kej za svoju dragu nori.

Ta draga ljubljena rieč
Se stareša, stou pout zgovorena
Nigdar zabljena,
Z tešku mouku porođena.

Privini me

Boudi moja rouža dišeča
Sfrkana oko srca trepčeča.
Trnje hiti
Kej mogel bi mi se oko srca sviti.

Boudi moj jorgovan
Vu srce zamotan.
Vina pouna kupica
Rumena moja vusnica.

Boudi moja pod vanjkušem gamilica
Rada bi bila tvoja ljubimica.
Pod vanjkuš mi spavaču deni
Privini me, k sebe zemi

Šuma moja draga

Kak v krile materine
K tebe dok dojdem
Nasopsti se duhe tvoje nemrem,
Gda ti me privijaš.

Znam, poznaš me.
Kak moja, tak i tvoja prsa se dižu
Jednake, takt srca tvega
Mene ritam daje.

Upijam te.
Duhu tvoju v sake pore

Kouže svoje nosim.
Kam god išla tu noutre,
Baš noutre gliboke
Vu mene si ti.

Meki mehenj mi godi.
Perzijskoga saga takvoga
Na svietu nie.
Pod krošnjami tvojemi
Sigurna sem od sega zloga
Ne bojim se ničega.

Ni strašljiva srna mene se ne boji.
Zajec skačec skakati bi me nafčil,
Z doumlju se naganjal, koji prvi bi bil
Za nagradu bi zajcovu detelju dobil.

Jež, ta kugla bodljikava
Rada bi od listja suvoga
Postelj mi pripravil.
Kak svoju saki bi rada tu me ostavil.

Navek gda k tebe se navračam
Kak da dimam idem se čutim.
Šuma moja draga
Kam god da krenem z doumlju si ti.

Znojuč zora

Zdoljnjača noči polaku se odigava.
Zrcale bajera spod nje se nalukava.
Tiča je zorni koncert vodila lastavica
Pridružil je se slaviček i štiglec,
Petelin, kukuvača i saka druga tica.

Lofcu je nočnomu pesma ova uspavanka.
Na sinokuše glavu v zrak diže trava saka.
Dok jen truden noge po zemlje jedva vleče
Drugi popievajuč glave v zrak dižu kak svieče.

Trudna je vrba ščepce v bajeru namočila,
Da mlajša i lepša bi bila v friške se vode vmila.
Kiklju si ranca, pred zrcalem vrti, ogledava,
Za hititi niesem, če v zreli sem ljieta, nies mlitava.

Kipec ledveni

Mier, čkomina, mladomu vetru se spi.
Bielu tujicu raši, v zrak diže pahuljicu.
Srebrnec z neba rasvietlil je kmicu.
Na oblouku je mraz narisal roužicu.

Mier, čkomina veter sad jelu draži,
Z perjem pod nosem ju žekče
Nek zakašlja, morti i bielu bundu
Zo sebe hiti med smržnjeno cvetje.

Z strohe napoak vise svieče.
Mesec je vu nji iskru prižgal
Kak đunđe se svietle viseče.
Mer čkomina i veter već spi.

Zeledile se se i misel i dele
I se ljiepe na glatki stekleni kipec
Z majstoursku rouku narisane biele.
Na nebu sad obešeni stoji on ledveni.

Nemrem, nemrem to podnesti
Kriči vu mene, rastepsti me oče
Raspnite me rajši nek da živeti
Mouram vu te ledvene glatkoče.

Visibabe za škriljakem

Da sem barem mogla
Da sem barem znala
Da kuraža sem vu sebe našla
Mouke bi ti tvoje olakšala

Ljieta su prešla
Več te douge nie
Same si nestal
Kak da šte te fkral.

Rekli su da bečar si bil
Za tanec i popeivku prvi
Da to ti je bile vu krvi

Gda se denes na te zmislim
Korak teški tvoj u moje glave zvoni
Da se vrnu dani oni
Se od sebe ja bi dala
Ljieta stare tvoje
Ja bi olakšala.

Sad se same zmislim staroga škriljaka
Kej pokriva siedu glavu tvoju
I jenoga pušleka visibabi prvi
Kej nabral si da razveselil bi noučicu svoju.

Megla

Moja megla, moji pouti
Steze stare posred šume,
Zajec moju duhu čuti
Zaletel se on ne bu vu me.

Mehenj frišku duhu ima,
Mekek, fajten, paše mu mrzljina,
Gde-gde same suhi list mu farbu kvari
Žouta piknja sred zeline.

Jafče kosten, srnjak roge brusi
Pusti v megle ti su pouti
Čak i kača v duplje se zavljekla
Jež još same listje kupi

Megla, megla kakti zastor
Mali ti je ostal prostor
Vu čkomine, vu mrzljine
Iskonski pomaže samo nagon.

Mrzli haman
Meste tela dušu čisti,
Vu čkomine
Se poslože misli.

Pregovori!

Zastor se črni na nebe navljekel.
Čkomina čez zide v hižu prihaja.
Hitre za serce ščapi šaka turobe
I stišče bez konca i kraja.

Lampaš se bouži na nebu ne vidi.
Ni duha nigde, ni traga, ni sape
Kak v črnu štourgu da sviet je zapel.
Med možđeni se same trun misli je zadel:
Geni se prede nak stanje ti ove se svidi.

Stiha, polaku, lampa se vulična vužiže,
Žmiga, nažmerkava, pogled gore diže.
Čez firingu kmicu po hiže škropi
Zbudi se hižna lampa, geni se i ti.

Dosti si same vu zavetrine tinjala
Čkomiela dok turoba drugem plac je krala,
V čkominu je stiha i tebe zamotala.
Vdehni, nek žižek plavne, nek se razgori
Prede nek znojuč turoba koga pehne pregovori!

Znojuč hiža stara

Furt me stara hiža v srce drba
Firinga štikana je na oblouki.
Belogonija črljena i jorgovan vu vrtu.

Furt me stara hiža v srce piehlje
I srież njena v zimske dobe na oblouku.
Peč kej drva je pożdrljive žrla
I zimica kej je tresla, če peč je gasla.

Da tak pak je hiža stara fejst valjala
Zrušili ju ne bi i denes bi još durala.
V zidanemi dvori sak se denes širi
Dok za staru hižu verse sklada,
Souzu pusti da si serce smiri.

Sake vrieme svoje breme nosi
Sever se za drva sad postara.
Sprhnula je i prsnica stara.

Pak si mislim dok mi souza kapne
Versi z serca zviru, ja bi rajši staru hižu,
Peč staru, drva z šume, mesa z banje
Zemite si frižidere, nosite si blagostanje!

Zviezda veljika

I kej ti zviezda jena na nebu veljika
Kej z zlatnem kistem po svietu slika?
Kakof si ti to čarobnjak
Il morti same domači si coprnjak?

Nie te bile, nekam si se skril,
Fanj dani megle si nas prepustil.
Stkala je ona vilinu vatu
I vljekla se sekud
I po nezamotanomu vratu.

A sigurne si ti starec truden bil,
Znaš, saki si tak je mislil.
A morti si same male si odriemal,
Da z starcem te potvaraju poujma niesi imal.

Su nekoji rekli da su te zaprašili
Z kemiju splašili, stra ti f kosti naterali.
A ja sem same čekala, em sem znala
Kak sakomu i tebe je urlab trieba
Da još ljepše bi sjal z plavoga neba.

Zabil niesi za grbavu skleroznu vrbu.
Z srebrnen si je roupcem okitil grbu.
Za briezu vilu visoku
Zotkal si zlatnu kiklju sam z svoju rouku.

Bajeru svilu pomalu sad faldaš
Pak karaš labuda kej nie pravi pajdaš.
Falde ti kvari, vodu po svoji kroji
Zimu priziva, za ljete ti ove zanje dane broji.

Same me pustete nek spim

Miera mi dejte, nek sklopim oči,
Nek spim, v senjavem svietu
Druge življenje živim.

Same me pustete, čkominu oču,
Tam v nutrine nies našla ljucku zloću.
Niema tam ni veljikoga slada,
Al ništе se na svoje življenje ne jada.

Pustete me, pustete me nek spim
Z senjami svoji nek otplovim.
Dosti sem douge na jave senjala
Da v senja živeti se more nies znala.

Pustete me, pustete nek spim
Nek v senja svoji senje svoje živim.

SUVREMENA KRATKA KAJKAVSKA PROZA

BRODOLOM SAVESTI

Željko Bajza, Zagreb

Brodolom savesti zlomi i vernike i nevernike, ateiste, zvitljivce i one čvrste. Vu meni se boriju mera zmenlivosti i kontinuiteta, nagon strasti i nagon življenja. Zablude i obmane delaju nesuglasje. Vrlina mi sugerera da bum spodoben božanstvu. Ja znam da teri me nisu razmeli nigdar neju me razmeli ni zdaj. Ud mene išču da se vrnem na pute pu terima sem zdavnja prešel. Temel mojega vrednosnoga sustava je: zebrati navek najbolšu ponudu jer visinah se bojiju oni teri jedva pu zemlje plaziju. Smešen more biti La Fontaine na bine zdaj gda su i Penelope krenule vu svoju Odiseju. Prešle je vreme galženjačkeh lamentacij i tužaljkah vu slepečkem stilu. Nema več nit šekspirovskeh kraljevskeh tragedij vu terima ima drame prošlih leta: "Nek četiri poneseju kapetana na oder kak vojnika Hamleta."

Apsurdnost je oblik besmisla, a glupost posledica straha nutrešnjega mrtvila. Vsaki ima prav na svoje življenje. Sizifi su bili hrabri zebrati vlastiti put, pak i poraz. Kafkijanska je maksima da vsaki človek treba moči opravdati svoj žitek ili smrt, kaj je jedne te iste. Ak si spremen na žrtvu, ak se služiš razgovetnim govorem, protiv savesti i razuma nema šanse nišče. Zloče se nagrabiti je lehke, al je teške stiči du dobra. Takaj vredi zakon da nijeden se ni rodil koji vsakom bi vugodil, a spoznati sebe znači razumne svoje življenje ravnati. A vreme prehaja, svet stvarni je zvuzlan. Složene i jedostavne vumnažaju se i supostoje. I Giordano Bruno ni naišel na razumevanje, a denes mu kip stoji vu Campo de' Fiori, spred Vatikana, i na njem piše: "Podiže mu stoletje tere je on proslavil"- "*Il secolo da lui divinato.*" I traje tak velika borba na male scene, horor vu terem junak bije bitku ze sudbinu, a dostojna ovca bele vune dala bu harcujučemu. Človek več krat bludi črez veke, iščuč istinitost svoje iluzije. Ja nem dopustil da dojde vu pitanje moja nadležnost, poslanje, odgovornost i delovanje. Človek vleče snagu ze svoje glu-

bline. Treb je same eliminerati zablude. A ja zdaj iščem da med dobremi meste si zadobim. Ni da nej več imel hotenja, ar treb se je znati priložiti k navadam novega vremena.

Mladost naj ljubi čednost svoju, a starost bu vre dočakala mudrost tvoju. Kolke godin tolke novin. Biologija i shvačanja se večkrat ne podudaraju. Kaj mladost ima rada, te se starim ne dopada. Koji starost ne poštuje, on vu tuge ostaruje. Ki starost z ljubavjum pudpira, slatke živi, slajše vmira. Pitanje je kakove nam se vreme kaže? Ja velim naj bi bile kak god hoče, vendar bi bile morale cele ostati. Dobre vreme čini plodnu zemlju, sunce vedri, oblake rezganja, nebe rezgaljuje. Kakve ti lete teče, takva se pogača peče, a gda najbolje igra teče, obrnut je moraš pleče, jer nigdar ne znaš kaj večer sobum donese, gda naginje dan na mrak. Jer dojde druge vreme v kom žalosti padne breme, gda turobna pustane duša tvoja, a sreča se spremeni ali je zmenjka. Dojde tak hman vreme, zburkanje, zmutnja i vihor. Znati je treba da na oštrine britve stoji i sreča i nesreča. Živlenje človečanske se obrče kak igra z kockami. A gda nit zelenog lista, niti sunce gda ne blista, gda ud zime je treb drhtati, unda treb je drugu popevku zapopevati. I za zimu i za noč se treb je pripraviti. Zimu treb je z krmu preskrbeti, a proti hladnoče se z bundu brani. Nagle je voda zemlju poplavala, a ja na pol živ na pol mertev, ar slukav, zvinjen nigdar nis bil. Ni jedna me još ni potrla noč.

Kaj pak v sebe je dosta dobre ne trebuje hvale mnoge. Vsaki svoje nevolje pozna najbolje. I ja najbolje znam kaj imam vu sebe. Ja sam sebe dobre poznam. Duge se več sam z sobum zanimam, naoružan z iskustvem, znam da si je z poštenim delom trijeb hranu zadobiti. Da sam štel vuspeh na brzinu, trebal bi zavaravati publikum i lakrdije pripovedati. Mudrost moja zapovedi zvršava, jer nikaj preštimanešega narav nam ni dala ud pameti, kak veli Suada, božica dobroga tolnača: *Darum das ist, was den Menschen ziert und das ist der Verstand.* Mi nigdar nisme zneverili poverenje, same su nam ga retke dali. Al nit prasicam biser meči, nit zločincem lepe davaj reči. Pesimizem je dete taštine i stvar mode, snobizma. Optimizem je kak veli Petrarka, sporazum razuma, vere i nade. Jer razum govori, a osečaji grizeju. Mudrost je cilj, a neosetljivost je posledica borbe, tak i človek spoznati more kak dojti du svoje oporbe. Pitanje je: kaj morti more on na tragu žalosneh činjenic suditi ob sebe.

Ja čutim duh reči starinske kak pesnički špigel narodne intime. One su svedok kontinuiteta i trajanja. Odjek Europe, tu na zadnjeh naboreh Alpi. Tradicija uvetuje moje razumevanje i živi vu mojem shvačanju. Kak je moči znati nekaj ob sebe ak pred sobu nemaš povesnu sliku tera osvetlava vlastite postupke. Najvekši navuk je navlastite on z terim oci i matere decu svoju navučaju, imejuč hasen njihovu pred očmi, hoteči povoljnega cilja zadubiti. Od skerbljivega oca navučitela vekšeg ni. Tak mene otec moj navuča, kak ti svojega sina, da za navek bu ostale

one kaj traje od davnina. Z naroda ja sem vučil ob ženidbe, krstitka, meštrije i trštvu. I naši otci ki su stulovali pud staremi krovi, trajuč svoje varmeđijske dane su pripovedali da tak su i stari naši delali pak su sega dosti imali. A ja v obličju k otcu spodoben, vu sebe nosim dihanje vseh epohah. Vse kaj je bile du zdaj pokrite, črez male bu vsem očite i dela tera vučinjena jesu, na očih vnogeh prikazana budeju. Vusledele je otpiranje, prolog, pučetek pukaže vse, jer človek kaže v mladosti kaj bu vu starosti. Vredi i ona da ki spravlja vu mladosti, on vživa vu starosti. A unda, bežeči ud zamki, sâm sam sebe vlovil. Ja dozavam i zval sem, glasne kričim, vsega glasa vičem, guste zovem i brenčim kak čmela. Stojim na križoputju, halabuku činim, vu trumpetu pušem. Ar mene zaiste jake je vpiknule, gda videl sem kak svet se vu vufanju žalosne fkanjuje. Pak spoznal jesem da živlenje trijeb je polehke trpeti. Same zla trava nagle raste. Prave i koristne zemljorastne biljke pu male rasteju, a z vremenem velike drevje postaneju. Tegda sem spoznal da ima i drugeh inštrumentof i da ni dobre tulke halabučiti. I poniznost more pružiti radost. Pak zdaj i ja stiha popevam, žvrguljim kak lastavica. Izmed nas i ftičov razlika je same vu fantazije. Z kulturu i z poštenjem se ud zlobe brani i dušne zveličenje i kralevstve nebeske se zadobi. Tak i ja z vumetnošču se borim, iak veli Galović da jen Hrvat vumetnik je slaba atrakcija.

KAJ FURT JAMRATE

Marija Drobnjak Posavec, Zagreb

Kaj samo furt jamrate, mrmljate, mrnđate, mrnjavčete, gunđate, grintate, zanovetate?

Kak cvilidreta cvilite. Škrgunčete zubima. Zdijavate v noči, a po danu se smejete na silu i onom kaj vam neje smešno.

Kaj bi vi, praf zaprav, još više šteli? Kaj vam neje dost, em imate svega i svačega i preveč. Samo poglečte, gda vam je tak bilo. Kruva rashitanoga ima po smetju, gda ste takvoga nekaj vidli? Ne samo kruva, gle, žemlje, vište, još su friške. Friške žemlje, zamotane vu čistom paperu vise na oni kanti za smetje.

Kaj vi mislite? Žemlje! Puna ona vrečička žemlji, hičene! Da nam je bilo negda makar polovica takve žemlje pojesti, rano, dok se išlo v šumu vleči suvarke. A kak su samo ove hičene lepe, bi je betežnik jel. Ni kruveka neje se imelo. Kukuružnjak se spekel, jemput na tjeden, i onda su ga mamica deli na križe, visoko gore pod tram da ga se neje moglo samo tak zeti i jesti gda bi koj štel. Kruv se jel tri put na den. Rano se jel, prelejan z vručom prežganom juvom. Juva je mogla biti zalejana z joctom, onim od kiseli jabuk, ak su jabuke rodele, a na zafrig se hitilo, da precvre, čehulja luka kozjaka koj najbolje dojde tak za začin. Bilo je još bolše, ak bi se našlo koje jajce, pak se rastrajba, onak pri kraju, dok več juva vrije. A sad se samo zmišljaju svakojačke kerefeke, oblizeke i finote.

Dok se išlo na mekotu kaj težešega delat, zeli smo sobom celoga kruva i k tome je najbolše pasala zdela graha, apšmalcanoga z zafrigom i ak bi bilo koščičnoga olja, malko. Navek se sve pojelo, nigdar, za nigdar se neje nikaj hitilo, ni mrvlje. Za večerju se pak kruv nadrobil vu vruče mleko, slatko. V letu je ftečno bilo kiselo mleko z kuružnjakom, to je čoveka malko razladelo i bolše se moglo spati.

A kaj mislite, denes? Kruva ima da se splesnivi! A vi furt nekaj jamrate. Kruva

denes neče jesti ni cucki, nego im gospoda kupuju jelo vu dučanu. Dučani su nekoji samo za cucke i mačke i kojekakvu drugu živinu napravljeni. Kaj vas dalo, i to nesu kakvi god dučani, nego veliki, preštimani. Tu se moreju kupiti tijam i čokolade, keksi i svakojačke finote, samo za živinu. A mi smo prvi put čokoladu vidli dok je došel paket z Amerike, kaj ga je poslal vujček Lojzek, nekak se dokopal tam još pred onaj rat, bil je bogec šepav, neje ga štela nikoja vojska, al se tam pripomogel dobro, bil je vreden, štel je i znal svakaj delati i to mu se vidlo dobro. Njegva sirotica mati kaj ga je odranila sama na preslici, neje mogla verovati da je to istina i da je odnekud z beloga sveta baš ona dobila paketa punoga svakojački finoti, i to prva vu selu.

A denes? Cucki jedu čokolade. A svi furt nekaj jamraju i šteli bi bolše, više, lepše.

Vele da nekoji nemaju posla. To si ja nikak nemrem poverovati da bi zdrav čovek bil brez posla. Posla navek ima, kak v letu, tak i v zimi. I letni den je bil prekratek da se napravi sve kaj treba. Ob tri vure rano smo se znali diči i iti na kopanje i do kmice. Jedino se, dok poldan zvoni, jelo i malo v lad prileglo, ak je travurina velika zrasla, nesmo imeli cajta ni vmiti se na bajeru, a kamoli kaj drugo. V zimi smo si mogli tu i tam dati oduška malko, zapopevalo se na lužđinju, okrenulo kakvo kolo, drmeš, čardaš da se zluftaju gače i lače.

Samo su velike gazde i gospoda mogli sebi privoščiti da bi si zaseli negdi pri stolu, jeli, pili i divanili se.

A denes svaki bircauz je pun, svi se štimaju, nose nekakve moderne anjcuge, zglediju kak da su sad došli z Amerike.

Znam ja kaj je vami, vi svi po celu večer zurite vu one vražje šare kipece, stiščete samo gumbe i zebirate si, sad ovo, sad ono. A tam gledite one Amerikance kak se oni naganjaju z autima poprek i povduš, a samo jeden onaj auto dojde ti skuplješi neg cela naša opčina skup s precednikom. Siguren sem da bi se i vi popeljali s nečim takvim, a morti bi se šteli voziti i vu raketam, išli bi iskati nekoju drugu planetu gde bi se lekše i mukta dalo živeti. Vele tijami da toga ima, al neje baš tak tu prek puta, nego bi trebalo jedno par let, i to ne ovi naši, nego bomeš onijov svetlosni let, da bi se tam doletelo. Bolše vam je i hasnovito da se špancerate tu negdi bliže, odete do rastika i tam naberete suvarke, pa doma raskurite jognja i vu njega gledite, more vam se pričiniti da vidite kak zgledi onaj crleni Mars ili Sunce zbliza... Nekoji doktori pak pripovedaju da je to hasnovito, gledeti kak jogenj gori, dok gledeti kak, nafal, nečše se po svemiru špancera, more čoveku i naškodeti.

A vi jamrate i valjda si mislite kak je to zdravo. Neje vam to zdravo jamrati, a vu svemir, fakat, vi ne bute dospeli nigdar. Okrenite se k sebi, glete okre sebe i pred sebe, zemite si ono kaj vam je blizo, kak su rekli stari – Kaj imam s tem

klimam.

A pak, vama je muka kaj vidite da oni tam nekoji imaju najlepše ženske s kojima se sprovode i kušuju i još kojekaj delaju po sramocki, i sve na tim ženskama vami se vidi lepo za poglednuti, i lasi, i telo celo, i zubi su im zglancani, i vusnice z svakakvim farbam nafarbane. Bi se čovek mrtvik digel i s takvom bi štel, dakak, ljubav sprovoditi. I vi svi zbiljam mislite da to tak i je? Ma neje. Sve kaj vi na tem stranjskim živim kipecima gledite i zmišljate si, to vam je sve umjetno napravljeno, stoput se to prepravlja. Sim odrežeš i zemeš gde ima preveč i onda se to doda tam gde fali. Tak se to onda čini lepo i strojno, a zaprav neje. I kaj još, nema vam tu nigde nikakve ljubavi, da bi te nešče štel samo zato kaj vas rado ima, ma, kakvi. Sve se to more kupiti i sve je to na prodaju. Lasi, zubi, nofti, cecki, se se to dela po fabrikam i prodaje se na veliko, samo si zebereš broj koj kome paše, več po prilikam, vekši ili menši. Joči se moreju prefarbati kakve goder očeš. To je kaj se tiče onijov koji imaju novce, a oni kaj nemaju novce, samo zubima škrobanču i šlataju si nekaj kaj negdi vuz put najdu, nekakva bogica, koja ni sama nema kud ni kam, kaj tri dana neje ništ pošteno pojela ni popila, a ni zube sve nema, samo bi si morti sela k vama da ji ne bu zima.

One sopunice vi gledite, pak vam skomine idu dok vidite kak tam nišče ništ ne dela, samo sede, telefone drže i daju zapovedi, dojde im sekretarica i donese kaj god si zmisle, onda se ona samo nasmeje i nudi sve kaj god ima. Druge vidite kak se spružili po nekakvom stolu za masažu i maseraju ga ženskice dok mu ne bu dost, onda jedno par zeme sobom da se kupaju skupa i igraju se lovice pod vodom. Vami se to sve vidi dobro i vi bi to isto delali.

Tam, napriliku, nema nigde za videti da nešče vozi gnojnicu na mekotu, čisti štalu, nabija kline po prugi, prevaža smetje ili dela takvoga nekaj. Zato vi jamrate, a bolše bi stoput bilo da se nekakvoga hasnovitoga posla primete.

Ogledavate se na Europu i mislite si kak je tam demokracija več više tristo let, a pri nas nikak da do nje dojdete. Vi zaprav i ne znate kaj to je demokracija. Ona k nami još nigdar i neje došla, a i ne zna se jel bu gda i došla. Hm! Nikaj mi od te demokracije ne budemo vidli ni tam ni doma. Demokracija vam je na priliku zdaleka lepa, a zbilaza ona ne postoji. To vam je nekaj kak da bi zgledali na nebu šaru dugu vu najlepšem sjaju, a samo za jeden časek pak se ništ više ne vidi, ničega nema, zgube se sve lepe farbe. Nemremo mi dobiti demokraciju, to nami ne paše. More biti i da si mi zeberemo demokrate koji nam ponuđaju demokraciju, morti bi nam negda nekaj i dali, al mi to nečemo, mi imamo navadu da se poklonimo i priklonimo nekojima koji nam obečaju nova brda i doline, a mi toga več imamo i preveč. Imamo brda do kojif nemremo ni dojti, ni speti se gore, ni ziti dolje. I doline imamo dosti, al su negda poplavljene, a negda suša vudri da sve zgori.

Kaj je, zaprav, to z nami? Jamrate, da i ja bi, ak bi mi to kaj pomoglo. Kak ne bi jamrala.

I onda, kaj, jamramo pak. Zebiramo si druge, drugi su kak i prvi, samo ovi obečavaju meda i masla. Oni koji obečaju masla, more biti da imaju več putra na glavi. Evropi je to se sejedno kaj delamo mi s putrom kojega imaju na glavi naši glavonje. Evropi dobro dojde kaj mi ni sami ne znamo gospodariti ni z onim kaj imamo, a kamoli z onim kaj nemamo. A više, nekoji su navek znali gospodariti i s tuđim, oni imaju svoju pamet, a mi idemo kupiti pamet vu drugo selo, vu drugu državu i vu drugi kontinent, tijam i tam prek velike vode. Spametni dečki nam ti čas prodaju pameti koliko god nam je drago kupiti. Al, kaj, s tom tuđom pameti nemremo ziti na kraj. Onda pak jamramo i kupujemo još pameti na kredit, a kredit ima njijov velike kamate. Dok bi mi kredite i kamate otplatili, pamet bi več isparila. Pak smo na zgubičku. Onda jamramo pak svi skupa. Dobro je dok samo jamramo, al nekoji imaju volju i tuči se zmed sebe. A zakaj se potučemo? Za nikaj. Za malko okrugle kože koju ritaju i teraju spred sebe zebrani. Dobro bi bilo da se barem potuču oni koji se igraju, a, ne, oni se retko tuču, tuču se oni koji samo glede. I kaj je još gorše, kaj tuču i razbijaju sve kaj vide, po autima, autobusima, tramvajima kamenje hiču i na vlak se nahitavaju, v more aute hičeju, onda viču kak nikaj nemaju i prose kaj bi jim država mogla dati i pripomoči. Kaj su im krivi auti i tramvaji?

A reklo bi se da svega imamo.

Imamo, fakat, more, skoro najlepše na svetu. Plavo more kaj se spaja s nebom. Lađe bele plove, a mornari još lepši, kršni, naši. Bi se čovek mogel rasplakati od lepote. Vode bistre, šume čiste. I brda su plava zdaleka, zelena zbliza. Al kaj, se to zaprav nemamo mi, imaju nekoji drugi. Do mora je nami daleko, pa i onima kaj su blizo je zaprav daleko, skupo i priprto, da nemreš blizo. Drva v našim šumam rastu dobra i lepoga svakojačkoga meblina od toga se da napraviti i naprave nekoji, al ono kaj je lepo ode van, a ono kaj se škarteralo vrne nami, oni sebi namire, sve do Amerike dojde to kaj je fino.

I plave, naše planine v zimi su bele, snegovite. Mogli bi i mi na njima sprovoditi zimske radosti. Frišku figu, ono nekaj kaj smo napravili neje za nas, nekaj je preskupo, nekaj je zgorelo, nekaj se rasprodalo. Imamo mi i svoje banke, bi nam banke mogle pripomoči, al ni naše banke nesu više naše. Prodano! Nešče drugi s tem gospodari i vele da dobre i debele nofce sebi vleču, a nami još deblješe kamate nabijaju.

Kaj sad? Pa i sama jamram, skečim, javčem, cvilim kak kusata kusa. Mrmljam na se i sakaj, kak da mi je nešče drugi kriv.

A lepo je meni znala reči moja stara mamica.

Nejdi ti nikam, nikakve škole te nemru nafčiti pameti, ak je ti sama ne buš

znala razebrati. Važno je nafčiti najprvo onu malu pamet za svaki dan, a ona velika pamet ti sama dojde, ona je več zmišljena, samo je treba prepoznati. Ak ti se posreči i najdeš si para prema sebi, napravite si stanje skupa kak tiči i onda morti i visoko bute leteli, bu vam najlepše vu svojem gnezdu. Tu gde ste vučni živeti znate najbolše kaj je dobro i lepo, a kaj neje. Tu brzo bute mogli prepoznati one ljude koji vam moru biti prijatelji, a koji neprijatelji. Tu bute znali koje je živinče za pripitomiti, koja je trava hasnovita, a koja otrovna. Tu vas ne bu leko ni kača vgrizla, ni voda odnesla. Pod svojom ruškom najslajše je ruške jesti. Na svojem zviriku voda je navek friška.

Kaj se pak dotikavle onoga kaj bi čovek smel i kaj bi štel da bi mu bilo praf, to jedino Netko odozgor zna – tak je stara majka govorila.

Sad dok sem ja več stareša od svoje pokojne stare mame, hapila sem se da bi vam nekaj isto tak štela povedati, al ne znam baš jel vam to bu po vašem i jel me bute opče čuli i nekaj razmeli. Bojim se da me ne bute šteli poslušati kak ni ja nesem nigdar nikoga štela slušati.

Da, nesem ja nju dobro čula, niti verovala da je tak, a i ono kaj sem čula, brzo sem zaboravela dok su me vetri svakojački nosili i dok sem se potucala i iskala ono čega nema.

Zakaj sad jamram? Morem čkometi. Čkometi je mudreše, a ni jamrati ništ ne pomaže.

Na koncu kraja, pak vam velim. Malo počkomite i malko poslušajte.

Ima, fakat, ono jeno blago čovekovo koje je vnutri, dar čoveku. Samo si ga vi morete priskrbeti i najti, nišče drugi. Nemrem vam ja to reči kaj to more biti. Sami si to zmislite!

ZAGORSKI PIERCING

† Ivan Pahernik, Zagreb

Po otavi šareno zelenoj od rascvetenih ivančica, sporiša i polskoga ječma penjala se na glogovečki breg Janica, ružičasta kak detela.

- Još bu pikanja. Ide Franjeku da joj zbuši vuha za rinčice – rekla je Slava i prešla vu kuhinju.

Pred izbore, sva posteljina, stoljnjaki i ručniki bili su speglani. Na veliki drveni valjak namotala je Slava komade konoplinog tkanja, gore metnula korito, u koje sam se čvrsto primil.

Počela me zibati gordol, dolgor dok ni bilo gotovo. Kad sem zišel z korita, moral sem čvrsto prijeti stol, jer se vu meni sve vrtelo. Raspelo je plesalo prek slike mladencih Slavice i Franceka, pa se spuščalo do obloka vu vazu punu katarinčica i pomešalo sa Slavičinim venčanim buketom i Francekovim ružmarinom, pa se opet se skup zdiglo. Slavičin šlajer se zaplel vu cvetičasti šlingeraj na firangima i se se splelo z papirnatim rožama pod kipecom Majke Božje Bistričke.

Na stolu bil je prostrt speglani ručnik sa šilom vu škatulici, sa špagom od konoplinih niti, žigicama, posvečenom svečom iz Bistrice i plavim lončekom z vručom vodom.

Jana je mirno sedela i čvrsto držala stol. Teček je čvrsto držal Janino rame i ruku mu ni bilo za videti, jer su se Janičini lasi rasteple po plečima i prsima. Z drugom rukom polako je žulal Janicu za vuheko.

Kad je resica bila črlena kak kokotova kresta, teček je zagrijal šilo, vuheko opral, posušil, nategnul i propičil. Janica je zdahnula i stisnula kolena.

- ... Ivek, idemo na dilja po melju za pogaču.

(Gače su se skidale na Antonovo i nisu se oblekle do Male Gospe...

Opet sam videl piku na črnom, črlenu ko Janičino vuheko sa zlatnom rinčicom.)

Dok smo zemali melju, teta je šeptala.

- Franjek jako voli puže. Dober je lovec i dobar človek, ali bez ženskih nemre. Kad je bil mlajši, Štefici je v lovu napravil polusestru. Negde pod Ivanščicom kod Zlatara. Uvek je nekaj vlovil. Točno sam znala kad je mirišal po vbitoj srni, a kad po mladoj puži! Najlepše je mirišal kad je meda vrcal. Bila sam sigurna da me ne vara z pčelama. Volila sam ga jako tu noč. Bil je sladek ko med. Za polizati!

NAD ŠUMUM KRUNA OD OBLAKOF

Slavica Sarkotić, Lekenik

Čez okole puziju megle, pavučine od leta nigde več ne videti, kak da su se nekam skrile. Tam znad šume oblake goniju vetri, a oni se natiskali ponad hrastof i delaju krune nad šumum.

Tam negde iza šume negda je bilo naše trsje. Zdaj je samo još šikara i nekuliko potrgane i napol strunule kolcof, tam de je negda rodila plemenka i muškat.

Oskoruša spod trsja zdamlek se posušila, a sused je Jurek još pred deset let zvlekel ze šume drevo tero se još za nekaj skoristiti moglo.

Tatek je znal se oko trsja; rezal, šprical, prišikaval, mamica i žene su okapale, optrgavale i popevale.

Mi deca dohađali smo samo gda se bralo. Na gotovo. Brente su nosili muški, mi smo rezale grozde, roze, zlatne i indigo plave, a tata je gore na bregu mlel grozdje i pretvaral vu mošt.

Još ga vidim, visok, jak kak stena i f sedamdesettreče kak vrti ručicu ručnoga stroja za mlevenje grozdija, pogledava na vnuke, smeje im se i šali se.

Tu i tam z rukavom zelene rubače obriše švic s čela.

Rujen je, deveti dan devetoga meseca, moj rođendan i mi nigdo još ne znamo da je to tatekova zajna berba.

Od kleti do prvoga reda trsja nadvila se brajda a ž nje vise grozdi plavi kak morje i slatki kak med.

F šume pomalo dozrevaju kostajni, i vse smo mi to unda, te dvehiladite gledeli z mišlju kak bu došla kesna jesen, bumo pekli kostajne, pak bu došlo i prešlo Martinje, bumo si za Božič skuvali domačega črnoga vina, z vodum pol-pol, fest zacukorili, deli klinčića ili cimeta i sako si bu popil kupicu, a vino ga bu topilo v dropcu i črvenelo obraze, pak nam bu menje zima gda pemo na polnočku.

Nu ne tak bilo, tatek je vmrl na sam Badnjak, nesmo išli na polnočku i nesmo

pili vino. Ni kuvano ni sirovo. A Božič više nigdar ne bil kak predi.

Još par let smo z mamicum to trsje nekak delali, ne to bilo onak kak bi tatek štel, mi nesmo razmeli, a mamica više ne mogla.

Na kraju smo trsje zapustili, f klet je negdo obordal i potrgal kvake i brave.

Stari lajt f podrumu su potrli i deske ž njega odnesli.

F kredenc zeleno-beli, on starinski z mutnem steklom kakove više ne, naselili su se puhi a pod krov ki se se više i više naginjal škvorci i drugi tiči.

Slive tere je tatek posadil oko trsja su podivjale obraščene f travu, a jen se stup spod ograde zrušil.

Gda bi mamice spomenula trsje nekaj oko vusnic bi je zadrhtalo i oči bi je postale nekak menjše i kak da se nejakva megla na nje navlekla.

Par put sem otišla čez šumu do kleti i pofarbala zelenum bojum železnu ogradu teru je tatek sam naredil. Nigde nikoga ne bilo, samo su se ze šume čuli kriki tičof i negde bi v daljine zalajal cucek.

Bilo me straf, farba ne primala kak treba jer nesem dobro staru farbu zešmirglala, se se to na kraju nekam zgulilo.

Slekla sem majicu i sedela na štenga f potkošule poflekane zelenum farbum, sečala sem se negdašnje berbi gda sem još ja dete bila, vesele cike i vriske, kak smo se mi deca naganjali gore-dole po trsju i z kostajni se gađali. Sečala sem se mamine gibanice z orejof i maka i trdoga slanoga suvoga sira tete Marene i striničine kiflinof z marmeladum.

Ali, sad več ničega od sega toga ne bilo.

Bila sem ja, na pragu šezdesete, v zamrlane potkošule i s kistom zelene farbe teri mi se lepil za ruku.

Gledela sem v ogulena vrata tera je tatek bil pojačal železnum šipkum, ali ju je negdo sejeno obordal, mislila sem na puhe ki su se skrivali po zlačke staroga kredenca z šezdesetih, sedela sem tak na štenga, ne znam kak dugo, a mahovina se vlekla po štengami, sedela sem i plakala sem se.

Od nemoči i od srama. Luta sem bila na te svoje ruke tere su znale samo makro i mikrovijke na mikroskopu okretati, a o trsiju, farbanju, prišikavanju i drugem nesu ništa znale ni mogle.

I tam vu te šume i vu te samoče to popoldan mi se je se nekak pred očijami soprlo. To kak je nas decu škola odvlekla od hiže i života z kakvem su živeli naši roditeli, oni isti teri su za nas samo bolši i legeši život šteli.

Na velike škole su nas poslali, teško su se mučili celoga života, nigdar nam nesu niš predbacivali i na naše uspehe i karijere su ponosni bili.

Ali denes gda si o tem sem mislim, čini mi se da su negde gliboko vu srcu

nosili tugu radi spoznaje da jemput gda njih več ne bu to trsje i tu klet nigdo več ne bu obdržaval. Znali su da mi v gradu živemo i imamo svoje posle, znali su da se trsje bu dotrajalo ž njimi.

I denes gda več ni mamice ne žive jasne su mi one bore oko nejne oči gda bi je trsje ili klet spomenula.

Setila bi se one tejne tera bi je prek lica prešla.

Trsje je za njih bilo muka, ali predi sega radost. Trsje je nami bilo mesto kam smo jemput na leto išli v berbu, nosili domom kante pune grozdja, pak smo i na poslu kolege i kolegice počastili i štimali se z onem kaj nesmo svojemi rukami privredili, nek je bilo kak bi župnik f cirkve rekel:"Plod trsa i rada ruku čovječjih", muka i švic naše roditelof.

Ali da bi toga sega sasma svesni postali moralo je prejti još deset, petnajest let.

A sada, gda smo i sami več na pragu starosti, gda su naša deca odrasla i otišla vu svet, gda dojdu otpelamo ih negda na mesto staroga trsja, pokosimo visoku travu i malo kuliko moremo pokrčimo grmije. Trsof zdamlek več ne.

Ali zemla je tam, klet je tam, farba se z ograde doduše ogulila, ali to je naše.

- To je naše, velim moje dece, a oni me čudno glede i tipkaju po mobitele.

Nukeki pak se raspitavaju za imena pojedine divje cvetof i nalukavleju v napol zaraščenu grabu s tere je tatek negda zimal vodu za špricu. Pomešal bi ju z modrum galicum i tak bi šprical trsje.

Bez kojekakove preparatof za zaštitu, bez kemije.

I vino je bilo zdravo i bilo je naše.

Zdaj gda nam dohađaju gosti kupujemo buteljke po trgovačke centri, vu nji je vino čiji su grozdi dozrevali negde na jugu, pri nami ili vu nektere strane zemle.

Ne znamo kaj je nutre, doduše ni ne pijemo ga baš, više pijemo tablete protiv tlaka, šečera i za jačanje srca.

Ali lepo je videti te flašičke na stolu i trudimo se kupiti bolše i skupleše vino za ponuditi goste gda več nemamo svojega.

Negda me bratičeva žena popela vu svoje trsje (ona je gledela gda su ga nejni delali, pak o tem dosta zna), veli mi, viš, ovo je pinot, ovo je muškat hamburg a ovo graševina, a ja okrečem glavu na drugu stran da ne vidi v mojemi očijami suze.

Gledim na nu stran de je f trave moje zapuščeno trsje a dok megle puzaju po okole i živica a gore znad gran hrastof i kostajnof naganjaju se oblaki sivi, beli i sivoplavi i delaju krunu nad šumum.

19.2.2017., 19,53

V GRABI

Đurđa Vukelić Rožić, Ivanić Grad

Ti je den padala kiša a ja sem bila naručena pri dermatologu, jednom od sto i trideset specijalistov kaj sem obilazila i za ovo i za ono, jer, vele da je bole sprečiti nek lečiti gda se razboliš. Sad več blaga nismo imeli, samo tak, deset kokic, koju racicu, peseka i mogli smo rajzati če sme šteli. V toplice, k deci po belom svetu, na morje. Vse kesno, ali ipak, ak ništ - za dizati tlak babama po selu od jada i jala. Jožek je lepo vozil, deca su nam održavala auto, ma život je postal bajka. Još to malo cajta pri pameti i snagi kaj nam je ostalo. I tak, zišla sem z autobusa na stanici i imela još petsto metri za prejiti do naše hižice. Kiša je stala, zvala sem Jožeka naj nejde po me, da se bum malo k sestrični Katici navrnula.

I idem ja i vidim da prema meni z dvorišča ide Vera Pomahačova i Maca Tarandekova. Nekaj su se gadnoga spominale, nikak se rastati pred mostom. I kak sem je štela čuti, bome sem se poskliznula onak po bankini jer je išel nekakvi široki kamion, opala v grabu i fest se zmočila i zmazala. I kak to več ide, prvo sem zvlekla oči z šaša i trnja i pogledela Macu i Veru jel su me vidle. Zgledelo je da nisu. Nove cipele v mulju, pune, smrdelo je kak sam vrak. Noge mokre, mam se morem najaviti doktorici. Za tri dana bu uho bolelo, cistitis i kaj ti ja znam kaj sve ne. A, nisem se mogla ni zvleči van. Sad, mogla sem ili zvati pomoč i ženice bi dobežale i pomogle ili zvati Jožeka, mobitel mi je bil zaprt v na sreču plastičnoj torbici i ni se niš smočilo. Ali, bi me babe čule. I tak ščučurim se kaj fazanka gda sedi na jajcima v travi, i mislim si: budu se babe rastale, pe svaka na svoju stranu a ja bum zvala Jožeka. Kad, kaj da je strela pukla, ide Maca z Verom van na most, i pripovedaju i sad sem je več i čula. Onda Vera krene prema meni, a bome ju Maca prati. Nikak se babe rastati! A mene zebeee, a ni kleti ne smem kaj bi me čule. I dojdu tak dva metra do me...

- Čuj, i pri meni ti je tak. Moj Pepek je nekteri den otišel na kavu i videti se z pajdašima v dve različite škornje. Sem pospremala i oču posložiti škornje v

predsoblju na stelažu, kad, ti jarca kosmatoga, nikak ne paše. V jednima štumfe, v drugoj nekakvo smeče, suho seno, sandale, dvoje šlape, a par škornji ne paše. Čkomim ja i čekam i evo ti Pepeka doma.

- Kaj je bile?

- Šepal je i same kaj se ni plakal, veli da ga tak leva noga boli, da ima žul, pa ovo, pa ono, pa se popiknul na sred sela pred marketom gde su svi vidli.

- Je?

- Bome je. Velim ja, Pepek znaš da v selu vele gda jenpunt opadneš još imaš dva put pasti i moždani vuder te bu strefil. To je sigurno kak lutrija!

- I, i?

- Zul se je i otišel si je leči. Donesel je nekaj malo z marketa. Ja brže bole pogledim, kad tam, otišel je v dve različite cipele. Negde su se ljudi nasmejali.

- Ma, to ti niko ni ni videl. Jedino, sad bu briga v selu, če je opal, to ni dobro. A i moj ti je smotani.

Sad su se pomeknule dva metra dale i bile točno pri moje glave. Bome Maca ima grde varikozne vene, a bome i one paučinaste, vidla sem ja to na Googleovim reklamami, a nema ni jedne dlake, valda je brije ili joj od loše cirkulacije ne rastu. Vera je imela lače i tak nis mogla postaviti dijagnozu.

- Verica, obečaj mi da ne buš nikom rekla kaj ti bum sad spripovedala.

- Kunem se svim kokošima v kokošinjcu!

- Moj ti je nekteri den išel v pateku po nekaj za te gljivice na noktima i kaj ja znam kaj još. Velim ja - zemi si mobitela da imaš pri ruki, ne daj Bože da se komu kaj stane da te moremo dobiti. I dobro, vrnul se v kuvinju, zel mobitela z stola i prešel. Ja sem bila na vrtu i v podne, išla sem podgrijati obeda, gda se vrne da bu vse gotovo, i oču pogledeti vesti kad, nema daljinskoga. Vse pregledim, iščem, nema i nema. Kad, splaši me njegov telefon! Zove ga Nikola, da ga čeka pri apoteki kaj bi ga doma povezel da ne čeka autobusa.

- Se kaj zgodilo?

- Kaj bi se zgodilo, zel je daljinski od televizora mesto mobitela!

Sad su bile oko tri metra od mene, ali se baba mora vrnuti doma. A mene zebe! A zima mi je. Vrak im dal jezike. Mogla sem je prositi da me zvlečeju z grabe van, lepo im spripovedati kak sem nekteri dan pred poštom zašla nekakvomu strancu v auto, lepo si sela, zavezala remena i pogledim, zakaj vnuk ne vozi - a kad tam - to je nekakvi dečec, pitaj Boga čiji! Gledi on mene, gledim ja njega, da bi aaa rekel. A bome ni ja. Morem si misliti kak se prepal ak je deklu kakvu čekal, a ona ostarela po brzom postupku. Nekak sam se zvlekla z auta van i bez reči otišla za čošek i tam stala. I bome sam se zamislila nad sebom. Babe su se rastale, Maca se vračala doma i ja zvadim mobitel i počnem tipkati, kad - Vera potrči

natrag i pak blizu mene veli:

- A jesi ti čula da je Ifkica jako betežna. Skoro svaki tjedan ide nekakvomu doktoru, pa na terapije. A bome i flizerki vsaka dva tjedna! Ne zgledi na dobro, to ne!

- Male preveč za selsku babu.

- I ima ti ona svoj emajl i fejsbuk, veli mi vnuka da su prijatelice!

- Ma daj-naj povedati kaj got!

- Je, je. V cirkvi ni bila več deset let, a za ti fejsbuk ima cajta. Ni vinograda ne delaju, ko bi rekel da su takve lenčine!

- A kaj moreš, z čovekom moraš pet kil soli pojesti da bi znal kakvi je.

- Je, je, imaš ti praf.

- A Jožek bome lepo zgledi. Znaš, gda bi ja bila sama, bome bi si razmislila. On navek čkomi, nekaj dela, vse voli jesti, nemaš brigu z njim, a muška ruka pri hiži…

- Baš tak. Idem sad, sarma mi je na peči...

Daj Bog da ti se sarma spekla i prepekla, ne same skuvala! Tak sem bila luta, a sirota sarma mi ni bila niš kriva. Jožek je mam došel, ali je bil pametni, zel je dve deke i zamotal me je i metnul v auto kaj mu ga ne bi zmazala. Škornje sme deli v nekakvu veliku plastičnu vrečicu, a bome sem i štumfe skinula. A gda sme došli doma, on se tak puknul smijati da ni mogel stati. Ja sem pobegla v kadu zgrijati se i robu preprati, cipele spasiti.

- Znaš Ifkica, jedva čekam zutra na kavi z pajdašim pri marketu, al bum imal štofa za spripovedati. Moja Ifkica v grabi...

I kaj bi mu čovek naredil? Nos odgrizel? Vikal. Svadil se! Niš, kak sem si zbrala tak mi je. I baš mi je bilo drago kaj sem njegvom pajdašu rekla da je otišel v grad z daljinskim upravljačom.

(Završni nastavak izabrane kratke kajkavske proze s 13. natječaja Kajkavskoga spravišča i časopisa Kaj za kajkavsku prozu autora Željka Bajze, Marije Drobnjak Posavec, † Ivana Pahernika, Slavice Sarkotić i Đurđe Vukelić Rožić - prema odluci ocjenjivačkoga povjerenstva: dr. sc. Ivo Kalinski, † prof. dr. sc. Joža Skok i dr. sc. Božica Pažur)

IZBOR S 38 I 39. SMOTRE DJEČJEGA KAJKAVSKOGA PJESNIŠTVA *DRAGUTIN DOMJANIĆ* – SVETI IVAN ZELINA, 2018./2019.*

Gabrijel Dujlović
OŠ Vojnić
Voditeljica: Anica Globan Kovačić

Lonček moj

S gredenca me žalosti gledi
i već znam kaj si misli.
To je moj lonček žuti, dragi,
sav spohabani no najlepši.

* Objavljujemo izbor s 38. i 39. smotre dječjega kajkavskog pjesništva "Dragutin Domjanić" – Sv. Ivan Zelina (i njihovih pjesničkih zbirki: *Se zmisliš?*, 2018., i *Oblok, oblaki*, 2019. (Mala biblioteka "Dragutin Domjanić", knj. 92 i 98; nakladnik i organizator - Pučko otvoreno učilište Sveti Ivan Zelina, za nakladnika - Dubravko Sušec, urednik - Ivo Kalinski). Godine 2018. Smotri se odazvalo čak 87 osnovnih škola s ukupno 477 radova, a ove godine 75 škola s 400 dječjih radova. Ocjenjivačko povjerenstvo - u sastavu: dr. sc. Ivo Kalinski (predsjednik), Štefica Kamenarić-Filipović, dr. med., i dr. sc. Božica Pažur - za objavu u svakoj zbirci odabralo je po 79 pjesama. Lanjska nagrada najboljem literarnom voditelju za posebnu brižnost, njegovanje i poticanje dječjeg pjesničkog izraza, te za ljubav prema kajkavskom jeziku koju nesebično prenosi na mlade naraštaje, s osobitim naglaskom na pjesničku monografiju "Pouna smieha", pripala je mag. educ. philol. croat. Mariju Šimudvarcu, profesoru hrvatskog jezika u Osnovnoj školi Belec. Ovogodišnju takvu nagradu za višegodišnji uspješan rad s pjesnički nadarenom djecom, a iznad svega za slojevito osmišljen i proveden program "Baš baština" – čiji je osnovni moto "(U)čitaj nasljeđe!" – zasluženo je dobila Sanja Biškup, prof., učiteljica savjetnica OŠ Vidovec. Oboje nagrađenika, Šimudvarac 2018., a Biškup 2019., na svečanostima u zelinskoj Gradskoj vijećnici progodnim izlaganjima predstavili su svoje primjere dobre prakse kajkavskoga jezika u osnovnim školama.

Gda sem bil čista mali
bil je v mojoj ruki vsaki dan.
Ž njega sam kak dečec
mlekeco toplo rado pil.
I zbilja sem sretan bil!
Gda mlekeco više nisem pil vsaki dan
počel sem piti sokec tu i tam.
Godine su prešle i poželel sem si gemišta spiti.
No, nije to bilo sam tak.
Moji su zakričali:
– Gabi, kaj ti je?
Zrasti još moraš bar pol metra.
I tak čekamo lonček i ja, da zrastem
do crte koju sem si prije dve lete nacrtal na zidu.
Pa da se pak družimo kak negdaj.

(Nagrada časopisa „Kaj", 2018.)

Ema Fruk
OŠ "Stjepan Radić", Božjakovina
Voditeljica: Manuela Jadanec

Sajmišče

Ponedelek je jutro.
Dan za sejem
v Dugem Selu.
Pune autov, traktorov
i kamionof žuri se
na sejem.

V prikolicama se vide
pajceki, piceki, kokice.
Nekteri mirno ležiju,
a neki prestrašeno vriščiju.
Se je pune štandov raznih,
sega puno, nema praznih.

Voče, povrče, flanci,
sir, vrnje, jajca,
mela za žganci,
glive, kuruza, krumper.
Si se žure,
neko nekog gurne,
a to ne fer.
Dišiju kobase, kotlovina,
a i cvetja tu ima.

Bliži se poldan.
Sunce je zapržilo,
puno toga se tržilo,
penezi su se brojili.

(1. nagrada stručnoga suda, 2018.)

Mihaela Šatvar
OŠ Sidonije Rubido-Erdödy, G. Rijeka
Voditeljica: Nina Drakulić

Večer

Vune stojim i poslušam večer,
čujem kak veter šumi i jablan ziblje
i kraj susedove iže
visoku lipu nagiblje.

Same par zvezdi
gledi nas z neba
cvrčki popevaju,
grozdja im treba.

Vidim oblake na nebu,
črne kakti kmica,
saki od njih ide svojim putem
kak nebeska jedrilica.

Se je mirne,
nigde žive duše,
same iže, oblaki, drevje
i mrzli veter koji puše.

(2. nagrada stručnoga suda, 2018.)

Luka Minđak
OŠ Belec
Voditelj: Mario Šimudvarac

Otprl sem oknje vu meglene jutre

Otprl sem oknje
pogledal sam vun
grdi je dan.
Se je tak tamne, tak sive i črne.

Megla se vleče, vleče
z gurice na gurice,
z dola na brieg.
Se zgledi kak da ničega ni.

Ne vidiju se hižice
ni sousedova kliet,
ni cierkvica stara.
Se je tak kak da je nestal sviet.

Belec muoj mali
vu meglene jutre spi
i jedva čaka da ga
sounce stiha zbudi.

(3. nagrada stručnoga suda, 2018.)

Ana Hercigonja
OŠ "Vladimir Nazor", Budinščina
Voditeljica: Jasmina Čukelj

Se zmisliš?

Se zmisliš,
moj dobri prijatelj?
Kad sme se ko deca
v poteku se trackali,
pak sme pokle muorali
na koruze klečati jer sme
krave na paše ostavili?

Se zmisliš
kad sme susedu
čriješnje krali
jer doma niš nijesme
za jesti imeli,
a mati je na njive
krampijer okapala?

Se zmisliš
kad je došla zima,
a ti drv nijesi imel,
pak su ti moj oča i mati posudili,
jer to dijelaju dobri prijatelji.

Se zmisliš
kad sam opala z biciklina
pak sam si kolena
i lakte rezdrla,
a ti si mi zavoje donesel
da moji ne skužiju
jer bi mi inače biciklin zeli?

Se zmisliš kad sme deca bili,
i nije dan prešel,
a da se nijesme vidli?
Tuo su bili cajti...
A ve...
Saki ima svoj život
i jedva se vidime
jenput na mesec.
Se zmisliš?

(Nagrada Organizatora, 2018.)

Marta Ivanek
OŠ Ljubeščica
Voditeljica: Ivana Nogić

Sonce, zidi!

Sonce, prosim te,
zidi!
Vužgi svoja svetla,
zbudi ovaj svet!

Zidi,
kaj bu moj dedek mogel otiti v zorju!
Zidi,
kaj bleda koža moja toplinu oseti!
Zidi,
kaj bumo pak skup, na iste ceste!

Poveč nekaj,
naj biti stiha,
nasmej mi se,
namegni mi.

Zidi,
naj me pustiti,
kaj mi noč brže prejde,
kaj ščera ostavim nazaj.

(„Se zmisliš?, 2018.)

Ema Kokot
OŠ Petrijanec
Voditeljica: Željka Rabuzin

Petašica

Uf, jaj, škuolica,
ugruomna hižica
de se sam vučiš
i mučiš!
Tak smo se mučili
kak mravi v trave
da smu petaši pustali.
Nove vučitelice drugač vučiju,
a kak tek kričiju.
Peti razred sem,
fala dragume Božiku,
z pet završila.
Ve pem na more,
bormeš sem zaslužila!
Bum se kuopala,
bum se sončala,
bum zgoriela,
bum si sladoleda kupila,
se bum
sam se ne bum vučila!
Tak.

(„Se zmisliš?, 2018.)

Maja Profeta
OŠ Sveti Križ Začretje
Voditeljica: Monika Šalec

Trag za tragem…

Rieka teče brze,
same napre, ne i natrag.
Kaj god za sobu odnesla,
više se vrnuti nemre.

Potok je uprav stal,
zmrznut je h vremenu.
Makar i nebitan
h njemu je život.

Sunčeka sjaj se prevlači,
čez granje, čez snieg -
ne staje, ne odustaje.

Saki zvuk, sake svetle
nekam daleke ide.
Gubi se h daljine.

Saki trag
ledeni snieg prekriva.
Briše...

(Nagrada Školske knjige, 2018.)

Marin Ahmetović
1. razred, OŠ Veliki Bukovec
Voditeljica: Štefanija Šarec

Takov sem

V školi mi si govoriju
da nigdar nebrem tiho biti.
Kad stolnu moram nekaj komenterati!
Kaj me za to baš moraju učiteljici tužiti?
Još sam i nespretni
pa dok se malo požurim,
padnem, i još druge tri zrušim.
Pok sam tuženi!
Samo dok treba komu matematiku objasniti
ili kakvi račun pošepnuti - za to sam dober!
Unda me ne treba tužiti!

(Nagrada Radosti najmlađem sudioniku, 2018.)

Jana Krušelj
4. razred, OŠ Bedekovčina, Bedekovčina
Voditeljica: Jadranka Krušelj

Kam se žuriš

Babica me pita
- Kam se žuriš?
Zrasti?
Odrasti?

Rajši se navuči
hoditi kak puž.

Naj se žuriti.
stigla buš velika biti.

(Nagrada časopisa Kaj, 2019.)

Lara Polanec
6. razred, OŠ Gornji Mihaljevec, Macinec
Voditeljica: Lidija Novak Levatić

Ropček

Saki den nekaj preživiš.
Nekaj lepoga ili grdoga doživiš.

Ropček bi ti dola
ali ga nemam.
V žepu mi je ostal,
v onaj hlačaj ki sem jih fčera mela,
ali ak se pločeš ili te kaj moči,
dojdi k meni!
Ropčeka poiščem
i suze bum ti zbrisala,
nekaj lepoga povedala
i se bu pok dobro.

(1. nagrada stručnoga suda, 2019.)

Ena Benković
3. razred, OŠ Novi Marof, Novi Marof
Voditeljica: Ljubica Bešenić

Obloček

Moj mali obloček!
Moje okice v svet!
Čez te gledim veliki črleni cvet.
Srečna deca po trave skaču,
Ona tožna doma se plaču.
Sonce, Mesec i male zvezde
na nebu se bleščiju i tancaju.

Moj mali obloček!
Čez te si friškoga zraka vdehnem
pak od žmefkoga vučenja predehnem.

Moj mali obloček,
da mi tebe neje
Grde bi bile i moje seje.

(2. nagrada stručnoga suda, 2019.)

Ema Kokot
6. razred, OŠ Petrijanec, Petrijanec
Voditeljica: Željka Rabuzin

Skritu-pukritu

Hičem se v liepo žuoto žito,
več je z mojimi lasimi
pukritu.

Skritu - pukritu!

Se diši i šumi.
Semu se divim.
Na ziemlici spim.

Skrita – pukrita!

Zagledim ju …
Ftičicu fajnu!
A ju! Gle ju!

Skritu – pukritu!

Vetrik puše,
toplo mi je koli duše.
Kipec leta treba zanaviek
skriti i pukriti!

Se je v letu skritu i pukritu,
sam sončece nie,
uno nam se z nieba smieje.

(3. nagrada stručnoga suda, 2019.)

Patrik Horvat
3. razred, OŠ Donja Stubica, Donja Stubica
Voditeljica: Tatjana Benko

Kaj je to vrieme

Pital sem babicu: „Kaj je to vrieme?“
Rekla je da poglejem v staru drvenu škrinju v njejne sobe.
Prešel sem tam i naluknul se v škrinju.
Videl sem pisma, spomenar, dukate i jenu staru vuru tere se niesu ciegeri z mesta
pomekavali.
Opet sem pital babicu e je vrieme stale.
Same se nasmejala i rekla mi je da nije, nek da treba vuru naviti.
Gledel sem ju v čudu.
„Dragi vnuček, kaj se tulike čudiš?
Negdar su se vure navijale da bi vrieme išle.“

(Nagrada Naklade Ljevak, 2019.)

Katarina Bruketa
1. razred, OŠ Dragutina Tadijanovića, Zagreb
Voditeljica: Tatjana Kukić

Oblaki

Prek celog neba
oblaki putuju.
Negda su lefki leptiri,
negda beli vanjkuši
ili smešni cveteki,
negda snežni, črni,
kišni, debeli,
tenki ili teški.

Putuju z vetrom
i gdo zna gde spiju
gda se z neba zgubiju.

(Nagrada Radosti najmlađem sudioniku)

Jasmin Korpar
6. razred, OŠ Belec, Belec
Voditelj: Mario Šimudvarac

Zgubil sam se v senji

Gda sam se spustil v črni globočec bez dna,
niesam se znal nikak vrnuti, nisam imel više nič za piti i jesti.
Čul sam grde zvouke, kozlim se da zidem vun.
Nešči me riče, kak nuori kričim.

Gda sam se probudil za rouček,
rekel sam mamici kuoj sam se vidil na tuom poutu.
„Tuo su tvuoje senje, tuo se treba dobre znati.
Nie se treba ničega bujati!“

(Oblok, oblaki, 2019.)

Leon Kraljić
6. razred, OŠ Sveti Đurđ, Sveti Đurđ
Voditeljica: Elena Kovačić

Sinokoša

Sinokoša zelena
soncem poškropljena
sveti se kak zlato.

Trava joj pikeča
friško pokošena,
dišeča.

Na nju se tu i tam
ftiček zaleti,
za hranom beži
pa fletno odleti.

Dok se kmica
dosmica,
merno je vse.
Samo po sinokoši
kresnice bleščiju
i lefko noč mi želiju.

(Nagrada Nove stvarnosti, 2019.)

Lana Lukić
5. razred, OŠ Ksavera Šandora Đalskog, Donja Zelina
Voditeljica: Lidija Vešligaj

Mačuhice

Popoldan dešč se spusti,
pak bleščavu sozu
mačuhica pusti.

Male se stepe, i bela i plava,
glediju sonce kaj se
z oblačkom zigrava.

Veter zatanca, rosu rastira.
V mojem srčeku sreča zaigra.
Cveteju, cveteju mačuhice šare,
vsakem čoveku čudo dara daju.
Tak su vesele dok den se beli…
A onda se noč spusti i
mačuhice ideju spat.
Za pozdrav meni,
vsaka mi hoče
lepi sen dat.

(Nagrada: Profil Klett, 2019.)

Ema Posavec Kovač
7. razred, OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, PŠ Tina Ujevića, Salinovec
Voditeljica: Valentina Posavec Kovač

Cimbaju se druobne đurđice

V goste hoste skrite,
Z mladim listjem prekrite,
Srameče, al dišeče,
Drgeču druobne đurđice.

Z rosu bleščeču se vmivaju,
Mrtuljeku muolem se skrivaju,
Z veselim ftičekom se igraju,
A z merzlim se jutrem svadiju,
Drgeču i jambraju,
Da pospane liepe i slatke senje senjaju,
Pa sve zvončeke pomujne cimbaju
I tople sončeko dozivaju.

Zvončeki muoli, bieli i čisti
Jeden k drugemu se fest stišču,
Niežne i tihe cimbrlinču
Popievkicu veselu, skruomnu,
Tajnu muolu, druobnu,

Bogeku se za sve življenje zafaljuju
I tak vuletnu pesmicu skladaju.

(Nagrada organizatora – POU Sv. Ivan Zelina, 2019.)

Dora Zenko
3. razred, OŠ Ivana Granđe Soblinec, PŠ Dragutina Domjanića, Adamovec
Voditeljica: Ankica Dmejhal

Zgublena vu prevodu

Protuletje.
Sred dvorišča črešna cvete
puhne veter cvetje stepe.
Za dva dejžđa zrasle črešnice zelene
sonce ih hmije i za čas su črlene.

Vlečem se po drievu kak mačkica mala.
Deda je viknul: „Dora buš upala!“
Baka se pak s prestem zagrujzila: „Grižu buš dobila!“
A deda baki krikne: „Naj vikati, bu se lecnula i nogu sklecnula.“
Baka vrne: „Tek ripiju.“
Deda: „Joj mene, niš ne vidiš, na frluncu se
črleniju.“

Niš nisem razmela, čekati nijesam štela
I nek se grujzdiju, na frluncu ripiju, grižu dobiju…
Čvorki se z menom veseliju.

(Nagrada Fokusa, 2019.)

Anamarija Zavrtnik
6. razred, OŠ Vidovec, Vidovec
Voditeljica: Sanja Biškup

Muoj anđel čuvar

Liepi muoj dragi anđel čuvar,
Duojdi mi i ovu večer vu san.
Na krilima bielim z plavim obručima,
Liepu te molim da me čuvleš nočima.

V dolinu svoju da s tobum gledim,
Na krilima tvojim nebom da letim.
Tvoje tople roke nek sakuga držiju,
A ljudi cieluga svieta nek ljubav deliju.

Fala ti, muoj anđele,
I dober mi bodi,
A vezda spat hodi!

(Oblok, oblaki, 2019.)

VJEŠTINA OBLIKOVANJA SADRŽAJA

Ivo Kalinski, Zagreb

Da je i u poeziji "ajnštantizam" moguć svjedokom može biti čak i suvremena kajkavska poezija najmlađih. U gotovo četiri stotine prispjelih poetskih radova na natječaj za ovogodišnju *39. Smotru dječjega kajkavskoga pjesništva* lakoćom je ustanoviti da je ovaj put "navala" onih najmlađih prvog i drugog razreda naših kajkavaca osnovnoškolaca izrazito nadmoćna u odnosu na prispjelo pjesništvo onih starijih.

Sve je, dakle, relativno! Zaslugu za to svakako je usmjeriti nastavnicima hrvatskoga jezika koji materinskom kajkavskom pridaju osobitu pozornost, s posebnim obzirom na one najmlađe.

Istaknuti je također da se na natječaj iz godine u godinu javlja sve više škola na kajkavskom govornom području, osobito pak onih područnih.

O pjesničkim temama naših osnovnoškolaca lakše je govoriti nego o motivima koji ih pokreću. Ti su naime motivi različiti, uglavnom vezani uz osnovnoškolsku dob. Oni najmlađi prvog i drugog razreda spontaniji su od onih starijih.

Sve teme slične su, motivi koji ih pokreću različiti su, neki su vezani uz sjećanja s podlogom na ono što je bilo, neke su teme s više intimnih iskazivanja sadržaja, prigrljaja flornih i drugih dragih "bića" (Lorena Cvilinder, *Rožice;* Lana Lukić, *Mačuhice*; Greta Kolenić, *Ftič*), pokadšto skrivenih ljubavnih (Lara Polanec, *Ropček*), neke su pak s nakanom da se zabilježe zgode i običaji ili dragi lokaliteti - oda kajkavskom kraju (Mia Šalja, *Čehara*; Leon Kraljić, *Sinokoša*; Dorotea Kapčić, *Zagorje*), neke su poetske razrade individualizirane do te mjere da pred nama, i u nama, ostaje samo tvorac teksta i njegova intima (Ena Benković, *Obloček*; Lara Školić, *Čez oblok*). Uopće, tema *oblok*, kao i tema *oblak* "tjeraju" čini se, mlade stvaratelje na zadobivanje informacija o vanjskom svijetu, i opisi tih informacija znadu biti itekako intrigantni. U takvoj intimi poetski se kao pijedestal, kao kipec, ustoličuje drago biće (Ana Šepović, *Kipec*).

Dakako, ima mladih pjesnika i poetesa s humornim inscenacijama (Neva Novak, *Što je mene donesev*; Hana Iveković, *Bakine muke*; Roko Zelčić, *Moj gusok*; Gabrijel Dujlović, *Kak me križa boliju*).

Zato je i moguće reći da - zahvaljujući prije svega nastavnicima hrvatskoga jezika i njihovoj nesebičnoj skrbi o kajkavštini, o materinskom jeziku - portretiranje stvarnosti i portretiranje intimnih poetskih, uglavnom spontanih, zapažanja u naših najmlađih pjesnika i pjesnikinja osnovnoškolaca sve se više estetski produbljuje, nadilazeći pritom mnoge obamrlosti naših života.

(Iz predgovora zbirci "Oblok, oblaki", 2019.)

PREDSTAVLJANJE ZBORNIKA *POUNA SMIEHA*[*]

Mario Šimudvarac, Belec

Pud Ivančicu se stara škuola skrila,
pouna smieha od negda tu je bila.

Kao profesor hrvatskoga jezika i hrvatske književnosti razumijem da je naš hrvatski jezik jedan golem i prostran svemir, a da je svaki njegov govornik i svaki tekst koji je napisan na hrvatskom jeziku samo jedna zvijezda na nebu. Jednako je tako i s knjigom koju danas predstavljamo. Sa svemirskim prostorima zbornik *Pouna smieha* povezujemo zato što je nastajao od zamisli do ostvarenja godinu dana, od lipnja 2016. do lipnja 2017. godine, u vremenu koje je potrebno za jedno kružno kretanje Zemlje oko svoje zvijezde – Sunca. Rekli bismo da je nastajao tijekom jednoga hoda kroz godinu. I dvočlani naslov zbornika simbolizira zaokruženost i cjelovitost.

Zašto i naši učenici ne bi stigli do svemira hrvatskoga jezika i upoznavali ga u svojem hodu kroz godinu? Već su nam ovim zbornikom svojih književnih i likovnih radova pokazali da, iako su još uvijek mali, poznaju svemir hrvatskoga jezika i književnosti jer su napisali tekstove na hrvatskom standardnom jeziku i na kajkavskom narječju belečkoga kraja. Oni svijet ipak upoznaju od roditeljskoga doma, upoznaju ga kroz život u malom mjestu Belcu u kojem se smjestio stari Belecgrad i u kojem se nalazi nekoliko religioznih prostora poput crkve Marije Snježne ili kapelice svetoga Jurja. Ti religiozni prostori utjecali su na naše učenike pa je jasno da i sam zbornik *Pouna smieha* ima mitsku, religioznu strukturu.

Zato kolegica Verica Havoić iznosi uvodne riječi i piše u članku *Dječji dragulji – darovi koji svijetle* o svojem tridesetogodišnjem učiteljskom pozivu i nastavnič-

[*] Kajkavski jezik u osnovnim školama – primjeri dobre prakse: izlaganje uz 38. smotru dječjega kajkavskoga pjesništva *Dragutin Domjanić* – Gradska vijećnica Sv. Ivana Zeline, 2018.

kom iskustvu kada je svoje učenike usmjeravala da stvaraju književne i likovne radove kako bi jednom njezini čudesni „mali ljudi" tim sjajnim draguljima i svijetlim darovima prenosili znanje, čuvali prekrasnu hrvatsku materinsku, zavičajnu riječ te oplemenjivali i obogaćivali odrasle. Sve to nesumnjivo podsjeća na prometejsku vatru, plamen i svjetlo znanja, upaljenu žarulju iznad učenikove, profesorove ili znanstvenikove glave te Prometejevu i Kristovu žrtvu koje su nesebično predane za dobrobit čovječanstva.

Nakon što se otpjeva himna Osnovne škole Belec na belečkom govoru kajkavskoga narječja, hrvatskom standardnom jeziku i engleskom jeziku te nakon što se ona odsvira pomoću notnoga zapisa, važno se sjetiti svemira jezika i književnosti, krugova neba, zvijezda te jednoga od najvećih talijanskih pjesnika koji se zove Dante. On je u svojem djelu *Božanstvena komedija* opisao svoje zamišljeno putovanje kroz devet krugova pakla, sedam krugova čistilišta i devet nebeskih sfera raja u pratnji svojih vodiča – pjesnika Vergilija i voljene djevojke Beatrice. Čitamo li ovaj zbornik, shvaćamo da i belečki učenik kao Dante uz svoje roditelje, mentore, učitelje i stručne suradnike kao dobrim vodičima kroči kroz devet tematskih cjelina u zborniku upoznajući svijet. Prvi tematski krug *Belec v mojem Zagorju* opisuje ljepote Hrvatskoga zagorja, a drugi tematski krug *Tu v Belcu sme doma* uže tematizira zagorsko barokno mjesto Belec te njegove prirodne i kulturne znamenitosti. U trećemu tematskom krugu *S popievku domaču dime sem krenul...* pjesme su posvećene životu i ljudima u Belcu i Hrvatskom zagorju, a četvrti tematski krug *Puslušam...* okuplja pjesme koje prikazuju čovjekov život u kružnom ciklusu godišnjih doba, dok se u petom tematskom krugu *Zagrljaj morski...* posebno izdvajaju pjesme o moru i ljetu. U šestomu tematskom krugu *Gda smo mali deca bili...* okupljene su ljubavne pjesme, a u sedmom krugu *Zarasli su stari pouti kak lieta brže ideju...*misaone ili refleksivne pjesme. U idućemu se, osmom tematskom krugu nalaze sto dvadeset i dva haikua. Proznim sastavcima o narodnom životu, hrvatskoj tradicijskoj kulturi, običajima i domovinskim osjećajima ispunjen je posljednji, deveti tematski krug.

Taj učenički spoznajni prohod kroz devet tematskih krugova ne bi bio potpun da ne progovore osobe koje ih svakodnevno vode za vrijeme njihova školovanja te im donose i predaju svjetlo znanja za nastavak njihova životnoga puta. Zato počinju govoriti mentori, vodiči. U kroatističkoj studiji *Smijeh i igra u belečkom kraju: Prikaz zbornika "Pouna smieha" Osnovne škole Belec* kao u svojevrsnomu pogovoru tematski razrađuju se poglavlja u zborniku, opisuje se teorijski i metodološki okvir zbornika, interpretiraju se učenički pjesnički i prozni tekstovi te se donosi jezična, sintezna dijalektološka raščlambu učeničkih radova koji su pisani na belečkom govoru kajkavskoga narječja. Učenike na njihovu putu vode i o zborniku pripovijedaju recenzentice Božica Pažur koja zbornik nazi-

va „izvornom, kajkavskom i monografskom školskom spomenicom", Željka Horvat-Vukelja koja piše vedru, iskrenu i toplu recenziju u formi pisma ravnateljici naslovljenu *Moje pismo* te profesorica Zvjezdana Jembrih koja u recenziji *Da ne zamre smijeh, da ne zamre riječ* lucidno povezuje slikarstvo (učenički likovni radovi) i književnost (učenički književni tekstovi) u jedinstvenu cjelinu (zbornik) iskazujući potrebu očuvanja i zaštite sjajnih dragulja i svijetlih darova koje su belečki učenici darovali odraslima svojim trpljenjem i prolaskom kroz devet tematskih krugova. Kako bi se pomoglo učenicima i čitateljima još lakše putovati kroz devet tematskih krugova, u zbornik *Pouna smieha* kao putokaz integriran je *Mali kajkavski rječnik zlatarskoga kraja* Verice Havoić, umetnuti su abecedni popisi autora književnih i likovnih radova te abecedni popis tekstova. Na kraju putovanja zbornikom *Pouna smieha* mogu reći da je ovaj zbornik primjer dobre prakse, zanimljivi povijesni, likovni i književni vodič zagorskim, belečkim znamenitostima te prvi cjelovitiji pregled književnoga i likovnoga ostvaraja belečkih učenika, vrijedan suvenir s belečkoga prostora za umornoga hodočasnika, putnika namjernika i prvi književno-likovni prikaz Osnovne škole Belec ispunjene smijehom i igrom.

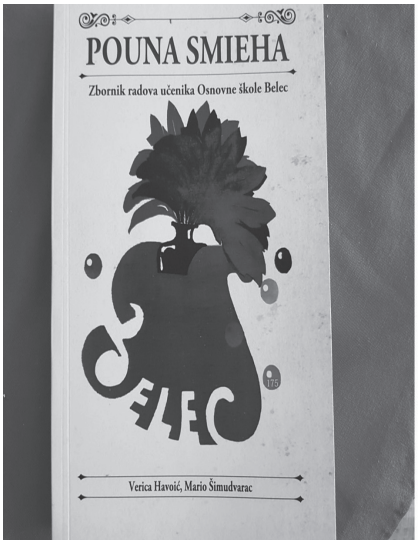

Naslovnica Zbornika

I jasno da ovime nismo završili svoje putovanje zbornikom. Učenici i učitelji na tom putu kroz zbornik ne staju u Zemljinoj atmosferi jer i Danteov put završava zvijezdama. Stoga probijamo granice svemira smijehom i igrom – kreativnošću. Ako pogledamo nakon zatvaranja zbornika ponovno iz toga svemirskoga prostora na put koji smo prešli kroz devet tematskih krugova čitanjem zbornika, vidimo s toga mjesta iz svemira, koje je udaljeno mnoštvo svjetlosnih godina od nas, prvo staru sliku škole s prve školske spomenice iz 1842. godine, a zatim rastvaranjem stražnje korice Osnovnu školu Belec kako ona izgleda danas na likovnom radu iz 2016. godine. Iz toga veličanstvenoga svemira ponovno upućujemo pogled prema Belcu. Još je dalek i neizvjestan put u budućnost belečke škole, a do nje je potrebno ponovno krenuti natrag kroz zbornik do naslovne stranice, kroz divno kantovsko nebo ispunjeno učeničkim „darovima koji svijetle", zvijezdama u svemiru hrvatskoga jezika.

BAŠ BAŠTINA

Sanja Biškup, Vidovec[*]

Projekt pod nazivom *Baš baština* počela sam provoditi u svojoj školi, OŠ Vidovec, u školskoj godini 2018./2019. u Mjesecu hrvatske knjige. Naime, radi *se o* manifestaciji koja već više od dva desetljeća uspješno promiče knjigu i čitanje kao društvenu vrijednost. U našoj smo školi Mjesec knjige obilježili raznim aktivnostima, koje su se, zbog velikog interesa, nastavile odvijati tijekom cijele školske godine.

Glavna je tema bila baština, a moto *(U)čitaj nasljeđe!* Uz to, glavni je motiv bila jezična baština (vidovečke kajkavske riječi koje želimo sačuvati od zaborava te glagoljica kao posebnost hrvatske baštine, nacionalnog i kulturnog identiteta).

Nositelji projekta bili su učenici i učitelji OŠ Vidovec pod mojim vodstvom.

Cilj projekta bio je poticanje interesa za očuvanjem baštine, osobito jezične baštine vidovečkog kraja, ljubavi prema povijesti jezika, glagoljici, kajkavskom narječju, zavičajnoj književnosti itd.

Neke aktivnosti odvijale su se u školskoj knjižnici, gdje su učenici, učitelji, djelatnici Škole, ali i gosti iznenađenja, sudjelovali u čitateljskom maratonu, tj. svakodnevnom glasnom čitanju književnih i neknjiževnih djela s temom baštine. Neke od knjiga koje smo čitali bile su:

H. Hitrec: *Legende*, Snježana Babić Višnjić: *Andautonac*, I. Brlić-Mažuranić: *Priče iz davnine* itd. Učenici su nakon čitanja mogli pogledati i filmske adaptacije, ali i animirane i dokumentarne filmove s istom temom, a mogli su donijeti i neke svoje knjige ili filmove te uživati na dekicama.

[*] Sažetak izlaganja i vizualne prezentacije u zelinskoj Gradskoj vijećnici 26. listopada 2019., uz 39. smotru dječjega kajkavskoga pjesništva, ovogodišnje voditeljice nagrađene za posebnu brižnost, njegovanje i poticanje dječjeg pjesničkog izraza, te za ljubav prema kajkavskom jeziku koju nesebično prenosi na mlade naraštaje - Sanje Biškup, prof. učiteljice savjetnice OŠ Vidovec

Čitali su učenici, razrednici, učitelji, stručni suradnici, tete kuharice, spremačice, računovotkinja, tajnica, ravnatelj, školska liječnica, a uključili smo i umirovljenike.

Razrednici su sa svojim razredima na Satovima razrednika također obilježili Mjesec hrvatske knjige. U školskoj knjižnici čitali su legende, bajke ili ulomke iz navedenih djela, a mogli su sa svojim razredima sudjelovati i u nekoj od radionica:

izrada kajkavskih rječnika (u okviru jezičnog projekta *Reči tuo po domači*); haiku radionica na kajkavskom narječju: straničnici (s najdražim kajkavskim riječima, npr. *cukouka, vulitje, hiža, čriešja, hruška, kmica…*); jezik *zidnjaka;* radijska reportaža *Baš baština;* legende našeg kraja (kazivanje na kajkavskom narječju), ilustriranje legendi vidovečkog kraja, radionica stripa, dramske improvizacije legendi; glagoljski nakit (likovna radionica izrade naušnica, narukvica, ogrlica, broševa s glagoljskim slovima od papira i žice), glagoljski inicijali i glagoljaški straničnici (likovna radionica izrade straničnika s glagoljskim slovima).

Najveći interes za jezični projekt *Reči tuo po domači*, pokazali su učenici 7. razreda. Cilj je bio popisati kajkavske riječi vidovečkog kraja, osobito one koje se sve rjeđe koriste, te napraviti rječnike radi očuvanja jezične baštine. Učenici su trebali u projekt uključiti kazivače, npr. starije sumještane, pradjedove, prabake, djedove i bake. Neke od riječi koje se sve rjeđe koriste u vidovečkom kraju i učenici uglavnom ne znaju njihovo značenje jesu:

hmoja – zločesta, *ganjk* – hodnik, *coukati se* – ljuljati se, *cukouka* – ljuljačka, *aufinger* – vješalica, *ancug* – odijelo, *reklic* – sako, *vugurik* – krastavac, *žlabrati* – brbljati, *gertašlin* – novčanik itd.

Od popisanih kajkavskih riječi učenici su stvarali haiku ostvaraje na radionici u inspirativnom okruženju školskog dvorišta. Zatim smo čitali učeničke ostvaraje te uživali u njihovoj tematskoj i motivskoj raznolikosti. Razgovarali smo o najdražim kajkavskim riječima, a učenici su trebali napisati te riječi, ilustrirati ih te napraviti straničnike.

Jedan od zadataka bio je i prikupljanje legendi vidovečkog kraja, koje su učenici kazivali na vidovečkoj kajkavštini. Bile su to legende o Baltazaru Patačiću koji je živio u dvorcu Krkanec te legende o nastanku imena obližnjih sela Tužno, Cerje Nebojse, Radovan itd. Zatim su učenici ilustrirali i glumili prikupljene legende u narodnim nošnjama, a na radionici stripa, mogli su se okušati i u toj *devetoj umjetnosti*.

Zainteresirani učenici uključili su se u snimanje i montiranje radijske reportaže *Baš baština*, koja je nagrađena Županovom nagradom. U radijskoj emisiji učenici su na terenu prikupljali podatke o jezičnoj, kao i o graditeljskoj, prirodnoj te nematerijalnoj baštini. Prikupljali su tradicionalne recepte te razgovarali s

Marijom Cafuk, čuvaricom autohtonog sjemena vidovečkog zelja.

Tradicionalne vidovečke recepte, slatke i slane, izložili smo uz *zidnjake* na izložbi vezanoj za Dane kruha. *Zidnjaci* ili zidne krpe izvezene su bijele platnene tkanine različitih motiva i poruka, uglavnom vezanih uz kuhinju i kuhanje. Svoje su mjesto nalazili iznad štednjaka jer su kuhinje bile mjesta obiteljskih i drugih okupljanja. Nama su *zidnjac*i najprije bili ukras na izložbi uz krušne proizvode, recepte i rukom vezene stolnjake, no u Mjesecu hrvatskoga jezika proučavali smo natpise *zidnjaka* s jezične i sadržajne strane. Zaključili smo da su dragocjen izvor saznanja o svakodnevnom životu i običajima jednoga vremena. Potaknuli su nas i na promišljanje o ravnopravnosti spolova jer se na *zidnjacima* uglavnom spominje da je ženama mjesto u kuhinji i uz štednjak. Ispravljali smo i neke pravopisne i gramatičke pogreške.

Uz Dane kruha učenici su sami mijesili, pekli i degustirali peciva, kruh i krušne proizvode, a učiteljice su priredile tradicionalni vidovečki *gibanik* od sira, hajdinog i bijelog brašna te repe ili buče.

Na radionici glagoljskog nakita učenici su uz stručno vodstvo učiteljice Likovne kulture, Ive Šarić, izrađivali naušnice, narukvice, ogrlice i broševe s glagoljskim slovima od papira; pod vodstvom učitelja Tehničke kulture, Zlatka Cesara, učenici su izrađivali glagoljski nakit od žice.

U predvorju naše škole postavljena je izložba učeničkih radova nastalih na radionicama izrade straničnika, stripova, glagoljskog nakita, kajkavskih rječnika itd.

Učenici nižih i viših razreda Škole uključili su se i u obilježavanje Dana glagoljice različitim aktivnostima. Naime, hrvatska je glagoljica dobila svoj dan, Hrvatski je sabor proglasio 22. veljače Danom hrvatske glagoljice i glagoljaštva.

Hrvatska glagoljica povijesno je hrvatsko pismo, jedan od nezaobilaznih simbola nacionalnoga identiteta, na temelju čega smo i danas prepoznatljivi i jedinstveni u Europi i svijetu.

Proglašenje tog dana inicirao je Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, koji je 22. veljače odabrao kao spomen na dan kada je 1483. godine tiskana prva hrvatska knjiga – *Misal po zakonu rimskoga dvora.*

Svojom inicijativom Institut je želio skrenuti pozornost svih govornika hrvatskoga jezika i javnosti na važnost promicanja vrijednosti i ljepota hrvatskoga glagoljičnog pisma. Tako je glagoljica dobila svoj spomendan.

Učenici su pisali i ukrašavali inicijale svoga imena na glagoljici te su svojim radovima ukrasili predvorje škole.

Učenici 6. razreda naše škole obilježili su Mjesec hrvatskoga jezika raznim aktivnostima (obilježavanje Dana materinskog jezika izradom igre *memory* s

glagoljskim i latiničkim slovima), a završetak Manifestacije obilježili su zanimljivom izložbom u holu Škole. Naime, svi učenici i učitelji pozvani su na interaktivnu izložbu najvažnijih glagoljskih i ostalih spomenika koji su progovorili o sebi: godini kad su nastali, mjestu u kojem su pronađeni, jeziku i pismu kojim su pisani…; učenici su se odlično uživjeli u uloge Bašćanske ploče, Misala po zakonu rimskoga dvora, Hrvojevog misala, Vinodolskog zakonika, Trpimirovog natpisa, Branimirovog natpisa, Gospine pohvale, Povaljske listine itd. Kako je izložba bila interaktivna, zainteresirani učenici i učitelji mogli su 'popričati' s Bašćanskom pločom i ostalim vrijednim spomenicima o nekim prošlim vremenima…

U Danima hrvatskoga jezika, od 11. do 17. ožujka, učenici su prezentirali projekt *Jezična patrola.* Trebali su uočiti, fotografirati ili zapisati te ispraviti jezične pogreške u medijima, natpisima i obavijestima na javnim mjestima u mjestu stanovanja ili šire. Cilj projekta bio je istražiti, popisati i analizirati jezične pogreške u medijima, reklamama, nazivima tvrtki, javnih ustanova, organizacija, ulica, trgova, u javno istaknutim pisanim porukama i obavijestima.

Sudjelovali su učenici 8. razreda, a rezultate istraživanja prezentirati u obliku letka ili prezentacije. Uočili su česte pogreške vezane uz glasove ***č, ć*** (npr. ve***ć***era, a treba *večera*), ije, je (npr. usp***ije***h, a treba *uspjeh)*, pisanje negacije uz glagol (***ne***znamo, a treba *ne znamo*), pogrešno napisane riječi na oglasu kuće (iznajmlj***i***je se, a treba i*znajmljuje se*); na RTL televiziji vrlo je česta pogreška prilikom izgovora futura prvog, kada infinitiv dolazi ispred nenaglašenog prezenta pomoćnog glagola htjeti (bit***i će***, a treba *bit će)*. Na Novoj TV učenici su uočili da neki voditelji emisija koriste izraz s*jednite se*, a treba *sjednite*.

Završit ću pjesmom *Ka se rieči moreju* Luke Pozdera, učenika 5. razreda OŠ Vidovec.

Ka se rieči moreju

Rieči moreju sakuga
zdignuti do neba,
ak ti prijatel nekaj
lepo veli…
Rieči moreju
dušu nahraniti,
rieči moreju
srce zdrobiti…

Najlepše vu
življenju je
ak z tuoplim
riečima
nekumu život
lepšim moreš
napraviti…

Prethodno priopćenje
UDK 821.163.42'282-1 : 811.163.42'282 Štambuk (497.5)
Primljeno 2019-09-21
Prihvaćeno za tisak 2019-10-28

OPORBENO JEZIKOSLOVLJE DRAGE ŠTAMBUKA

Zlatna formula hrvatskoga jezika 'ča-kaj-što'

Anđela Milinović-Hrga, Split

Sažetak

U radu se raščlanjuje pjesnička zbirka Drage Štambuka "Kad su mȉši balȁli molfrînu" (2017.) kojom autor ustrajno promiče načelo trojednosti hrvatskoga jezika sažeto u "zlatnoj formuli ča-kaj-što". Pokazuje se kako se autor svojim jezičnim izborima svjesno vraća na izvore hrvatskoga jezika "pamteći" u vlastitu pjesničkom kodu stariju i noviju hrvatsku književnojezičnu tradiciju. Primjeri se razmatraju glavninom na leksičkoj razini.

Ključne riječi: zlatna formula 'ča-kaj-što'; Drago Štambuk; hrvatska književnojezična baština.

Drago je Štambuk u izdanju Naklade Đuretić 2017. objavio zbirku pjesama *Kad su mȉši balȁli molfrînu* podnaslovljenu *Pjesme kroz prizmu ča-kaj-što.* Pjesme su podijeljene u tri opsegom nejednaka dijela. Prvi je naslovljen *ČA*; drugi, najopsežniji *ČA-KAJ-ŠTO*; te najzad *O jeziku, rode, da ti pojem*. Pridodan je također Rječnik u kojem su obrađeni leksemi zastupljeni u Štambukovim pjesmama, a korisni za njihovo razumijevanje. Slijede četiri pogovora, autorov te onaj nedavno preminuloga akademika Radoslava Katičića, koji se u jezikoslovnom ogledu osvrće na zlatnu formulu hrvatskoga jezika ča-kaj-što. Treći je pogovor Dubravke Dorotić Sesar, koja se osvrće na Štambukovu široku poetsku topografiju, to jest topoglotofiliju. Posljednjemu je autor Filip Galović, koji govori o jezičnoj plemenitoj slitini koju Štambuk ostvaruje miješanjem brojnih jezičnih struktura, a usredotočuje se pritom na odabrane jezične činjenice koje pripadaju čakavskoj dionici zbirke. Naposljetku je priložena aplikacija Ministarstvu kulture Republike Hrvatske kojom Štambuk predlaže da se *zlatna formula hrvatskoga jezika ča-kaj-što u*vrsti na Listu zaštićene nematerijalne baštine Republike Hrvatske (prethodne dvije aplikacije nisu prihvaćene).

Štambuk je javnosti, među ostalim, poznat kao njegovatelj hrvatske kulturne i jezične baštine, kao utemeljitelj jezično-pjesničke smotre *Croatia rediviva* koja se već gotovo tri desetljeća održava u Selcima na Braču te na kojoj se potiče i njeguje čakavsko, kajkavsko i štokavsko pjesništvo. Ti su temelji utkani i u Štambukove pjesničke prinose. Zlatna formula hrvatskoga jezika ča-kaj-što, kako ju autor sažima, tronarječnost kao trojednost postavlja s jedne strane kao temelj, a s druge kao smjerokaz budućnosti hrvatskoga jezika.

Takva tradicija i pristup izgradnji hrvatskoga jezika nije ni nov ni nepoznat. Štambuk se takvom poetskom gradbom naslanja na stariju jezičnu tradiciju i nastavlja ju. Nadahnuće je našao, kako izrijekom i navodi, u jezičnoj koncepciji za kakvu se u 17. stoljeću zalagao ozaljski književno-jezični krug, kojemu su među ostalima pripadali Petar Zrinski, Fran Krsto Frankopan, Ivan Belostenec, Ana Katarina Zrinska i drugi. Posrijedi je razdoblje u povijesti hrvatskoga (književnoga) jezika u kojem su se pripadnici ozaljskoga kruga pri izgradnji književnoga jezika vodili načelom miješanja elemenata čakavštine, kajkavštine i štokavštine, a ne odabirom samo jedne dionice kao temeljne. Dakako, imali su pritom na umu dijalektnu situaciju područja južno od Kupe na kojem su djelovali. Na sličnim su načelima općehrvatski književni jezik prije njih gradili i hrvatski glagoljaši takvim postupcima jezično spajajući razdrobljen hrvatski prostor.[1]

Štambuk se svojim poetskim postupcima svjesno vraća na izvore hrvatskoga jezika i napaja se na njima. Glavninom na leksičkoj razini oprimjerit ću kako u svojoj poeziji "pamti" stariju i noviju hrvatsku jezičnu tradiciju, naslanja se na nju i nastavlja ju jer *potrošenim riječima // valja vratiti sjaj* (Štambuk 2017: 168). Posljedično, njegovo se pjesničko stvaralaštvo može iščitavati i kao svojevrsnu persiflažu, a takve postupke označiti kao oporbeno jezikoslovlje (usp. *oporbeno jezoslovlje*, 2017: 72) usuprot "vladajućim" navadama. Koliko god s jedne strane djelovao kao *oporben*, toliko je Štambukov samosvojni leksik zapravo tradicijski ukorijenjen u maticu hrvatskoga jezika.

Iz ove raščlambe izostavljam prvu cjelinu naslovljenu *ČA* jer u njoj su snažni čakavski jezični elementi, a izostaje miješanje dionica. Osvrnut ću se glavninom na cjeline *ČA-KAJ-ŠTO* te *O jeziku, rode, da ti pojem.* U njima je razvidno Štambukovo stvaralačko načelo: *Ja ne čistim svoj jezik; miješam ga, // bogatim sa čakavskim i kajkavskim, // uvećavam pričuvnu mu razliku i trpkost sapi.* (2017: 171)

U svojim stihovima u spomenutim dvjema cjelinama Štambuk se najčešće služi hrvatskim književnim jezikom s brojnim primjesama čakavštine te znatno

[1] Opširnije o tom vidjeti, primjerice, u Vončina 1988, Moguš 1993, Bratulić i Damjanović 2005, Brozović 2008.

manjim primjesama kajkavskoga sloja, uz mnoge arhaične i samosvojne oblike, katkad još umeće latinski, francuski, njemački. Uz upitno-odnosnu zamjenicu *što* (npr. 2017: 70, 82, 103, 122 itd.), kojiput također rabi oblik *ča* (2017: 105, 121), a zatječe se u njegovim stihovima i oblik *kaj* (2017: 147). Odraz je jata pretežno ijekavski te rječe ikavski (*izgorila svića*, *vitar*, *zvizde*), a zanimljivo je češće istodobno prepletanje obaju odraza (primjerice: *Ti jedino si, //Riječi -// duše moje// tijelo stvarno, // bili moj vapor.* 2017: 172).

U stihove također umeće izraze sukladne starijoj hrvatskoj književnojezičnoj tradiciji. Takvi se njegovi postupci podudaraju s jezičnom praksom brojnih hrvatskih književnika[2] kojom se opiralo silnicama koje su nametale drugačije jezične poglede na književnojezični razvoj. Slijede primjeri na kojima ću to pokazati.

Uspoređujući Marulića i Petrasova Marovića, Mirko Tomasović ističe *bašćinu* i *vašćinu* kao jake riječi iz Marulova vokabulara. (1994: 157-158) Leksemom *bašćina* Marulić u prijevodu spisa srednjovjekovnoga njemačkoga redovnika i crkvenoga pisca Tome Kempenskoga prenosi pojam *patria* (Tomasović 1994: 157). Obama se leksemima služi i Štambuk: *bašćina* (2017: 67) i *vašćina* (2017: 62). Potonji je u pridodanom *Rječniku* objašnjen kao 'nečist, gnusoba' (2017: 199)

Česti su u Štambuka sinonimni parovi ili nizovi (većinom ih se zamjećuje u okviru iste pjesme ili čak istoga stiha): *jenar* i *siječanj* (2017: 87); *uteg* i *piz* (2017: 149); *magarac* i *tovar* (2017: 149); *fekalije*, *šporkoća* i *faeces* (2017: 79); *plavca*[3] (2017: 86, 158) i *barka* (2017: 85, 103)*; brod* i *vapor* (2017: 172); *bura* (2017: 105, 155) i *vihor* (2017: 96) itd. Ti leksemi s gledišta standardnoga jezika većinom nisu sinonimni jer pripadaju različitim idiomima, ali u skladu sa Štambukovim hibridnim pjesničkim kodom i jezičnim promišljanjima, valja na njih gledati kao na kontaktne sinonime kakvi su bili uobičajeni primjerice u pisaca ozaljskoga kruga.

Osim toga, Štambuk poseže za riječima koje pripadaju temeljnomu hrvatskomu leksiku,[4] to jest riječima koje su zajednička baština svih triju hrvatskih narječja ili barem dvaju organskih idioma: *oganj* (2017: 89, 95, 96, 112), *zdenac* (2017: 95), *postelja* (2017: 75, 116). Uobičajilo se lekseme *hiža* (2017: 114) i *delati* (2017: 147) pripisati kao svojstvene kajkavskomu sloju, tako ih se kao kajkavsku dionicu na prvi pogled označuje i u Štambukovu izrazu. Međutim, novija su istraživanja pokazala da valja biti oprezniji pri određivanju dijalektne pripadnosti imenice *hiža* jer u okviru hrvatske dijalektologije ona nije isključivo ka-

[2] Opširnije o tom vidjeti Vulić i Laco 2015 te Vulić i Laco 2018.

[3] Motiv *plavce* tipičan je motiv iz Marulićeve *Judite.*

[4] Opširnije o tom vidjeti Vulić i Alerić 2009.

jkavizam.[5] Također, "glagol *delati* (naravno, u fonološkim inačicama) zajednička je značajka kajkavštine i sjeverozapadnih čakavskih govora među kojima ima i vrlo arhaičnih." (Vulić i Alerić 2009: 41) Takvo se umetanje spomenutih leksema savršeno uklapa u Štambukovu zamisao o trojstvenoj naravi hrvatskoga jezika, a pritom nije ni važno je li ih autor svjesno ili slučajno izabrao gradeći vlastiti pjesnički jezik.

U dijelu zbirke naslovljenu *O jeziku, rode, da ti pojem* Štambuk priziva pisce ili djela iz hrvatske književnojezične baštine prenoseći ili parafrazirajući pokoji stih, izraz i sl. ili izravno imenujući autore. Za naslov je toga dijela uzet poznati Preradovićev stih iz pjesme *Rodu o jeziku*.

Pjesma *Do iza Božjih bezdana* izrijekom je posvećena Nazoru i Matošu (2017: 153). Valja ovdje podsjetiti da su upravo Nazor i Matoš začetnici svojevrsne "renesanse" dijalektne književnosti koja se početkom 20. stoljeća javlja usporedo sa stvaralaštvom na standardnom jeziku. Antun Gustav Matoš u svoju je novelu *Nekad bilo – sad se spominjalo* uvrstio kajkavski sonet *Hrastovački nokturno* (1900.). Obično se prvom čakavskom dijalektnom pjesmom drži *Galijotova pesan* (1908.) Vladimira Nazora, bračkoga čakavca koji je propjevao kastavskom čakavštinom.

U spomenutoj pjesmi Štambuk stihom *kano kristal gorah* (2017: 153) podsjeća na Matošev stih *Ja vučem čemer magle tvojih gorah* iz pjesme *Gnijezdo bez sokola* (1911.). Poznat i kao pjesnik Zagreba, Matoš oblikom *gorah* aludira na načela zagrebačke slovničarske škole iz 19. stoljeća.[6]

Arhaični veznik *kano* (2017: 153, 169) prisutan je u Štambukovoj zbirci uz oblike *kao* i *ko*. Veznik *kano* bio je potvrđen u starijoj hrvatskoj književnojezičnoj tradiciji te u slovnicama Vjekoslava Babukića (1836: IX, 2, 25, 32, 60), Antuna Mažuranića (1866: 139) i Adolfa Vebera (1873: 81). Tomo je Maretić u svojoj gramatici bilježio samo veznik *kao* (1899: 502), stoga je oblik *kano* sukladno Maretićevoj normi s početka 20. stoljeća postupno nestajao iz uporabne prakse.[7]

Naslovom pjesme *Odiljanje* Štambuk čitatelja dijakronijskom usporednicom vodi na putovanje do *Odiljanja* Mavra Vetranovića te antologijske renesansne ljubavne pjesme *Odiljam se* anonimnoga autora, koja se prije pripisivala Džori Držiću. Spominje također *planinu Zoranićevu* (2017: 101). Zanimljivo se sintagmom *sine Štambučji* (2017: 100) poigrao asocijacijom na biblijski stil.

[5] Vidjeti Maresić 203: 108; Vulić 2018: 51, 52; Moguš 1993: 54. Zanimljivo je ovdje spomenuti da je Moguš u Marulićevoj prozi uočio postojanje triplete *dom*, *hiža* i *kuća* (1989: 248, 255, 268).

[6] Opširnije o zagrebačkoj slovničarskoj školi vidjeti primjerice u Vince 1978.

[7] Zanimljivo je postupno uklanjanje toga oblika veznika u izdanjima *Priča iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić, vidjeti Milinović Hrga 2018: 289.

Takvim obilnim referencama na Zoranića, Preradovića, Nazora, Matoša, zagrebačku slovničarsku školu itd. Štambuk osnažuje i nastavlja neprekinutu praksu hrvatskih književnika da baštine tronarječnu hrvatsku jezičnu tradiciju svojih prethodnika. Tu krilaticu ugrađuje i u svoje stihove: *Zatvaram se u kuću // hrvatskoga jezika*. // *Vraćam se odonud // od kuda sam krenuo*. (2017: 169) Potvrđuje se time i na njegovu pjesničkom kodu da je svijest o bogatoj hrvatskoj književnojezičnoj baštini te otvorenost prema njezinoj prostornoj i vremenskoj ukupnosti stalna, a mar da ju se očuva stoljećima neprekinut.

Izvor

Štambuk, Drago (2017.) *Kad su mȉši balȁli molfrînu. Pjesme kroz prizmu ča-kaj-što.* Zagreb: Naklada Đuretić i Studio moderna d.o.o.

Literatura

Babukić, Vjekoslav (1836.). *Osnova slovnice slavjanske naréčja ilirskoga*. Zagreb: Milan Hiršfeld. Dostupno i na: <https://books.google.hr/books?id=lO5bAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=babuki%C4%87&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwij98rZzM3ZAhXHfFAKHdK0BBQQ6AEIOzAD#v=onepage&q=lje&f=false> (pristup 13. listopada 2019).

Bratulić, Josip i Stjepan Damjanović (2005.). *Hrvatska pisana kultura : izbor djela pisanih latinicom, glagoljicom i ćirilicom od VIII. do XXI. stoljeća*. Sv. 1 : VIII. –XVII. stoljeće. Križevci: Veda.

Brozović, Dalibor (2008.). *Povijest hrvatskoga književnog i standardnoga jezika.* Zagreb: Školska knjiga.

Maresić, Jela (2003.). "O leksiku Marulićeve *Judite*", *Filologija*, 41, 103–112.

Maretić, Tomo (1899.). *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika.* Zagreb: Štampa i naklada knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Mažuranić, Antun. [3]1866. *Slovnica Hèrvatska. Za gimnazije i realne škole*. Zagreb: Tiskom Karla Albrecha. Dostupno i na: <https://books.google.hr/books?id=CXA-AAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false> (pristup 13. listopada 2019.).

Milinović-Hrga, Anđela (2018.). "Jezik i pravopis *Priča iz davnine* između tradicije zagrebačke jezikoslovne škole i načela hrvatskih vukovaca", *Libri et liberi, 7* (2), 277–296.

Moguš, Milan, prir. (1989.). Marko Marulić, Od naslidovanja Isukarstova i odpogarjenja tašćin segasvitnjih, prijevod djela »De imitatione Christi«, priredio, popratio bilješkama i sastavio rječnik Milan Moguš, Split: Književni krug.

Moguš, Milan (1993.). *Povijest hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: Globus.

Tomasović, Mirko (1994.). "Marović i Marulić", *Colloquia Maruliana, 3*, 156–164. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/9843

Veber [Tkalčević], Adolfo. 1873. *Slovnica hèrvatska za srednja učilišta*. Zagreb. Dostupno i na: <https://books.google.hr/books?id=53xcAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=adolfo+veber+slovnica&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjWouiN1tPZAhUOalAKHfDDAE8Q6AEIJjAA#v=onepage&q=adolfo%20veber%20slovnica&f=false> (pristup 13. listopada 2019.).

Vince, Zlatko (1978.). *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Liber.

Vončina, Josip (1988.). *Jezična baština : lingvostilistička hrestomantija hrvatske književnosti od kraja 15. do početka 19. stoljeća*. Split: Književni krug.

Vončina, Josip (1992./1993.). "Jezik renesansne hrvatske književnosti", *Croatica* 37/38/39 , 411-422.

Vulić, Sanja (2018.) *Jedinstvo različitosti: radovi iz hrvatske filologije*. Split: Književni krug.

Vulić, Sanja i Gordana Laco (2015.). Jezik hrvatskih književnih djela u 19. stoljeću. U: *Povijest hrvatskoga jezika. 4. knjiga: 19. stoljeće*. Ur: Ante Bičanić, 179–243. Zagreb: Croatica.

Vulić, Sanja i Gordana Laco (2018.). Jezik hrvatskih književnih djela u 20. stoljeću. U: *Povijest hrvatskoga jezika. 5. knjiga: 20. stoljeće*. Ur: Ante Bičanić, 191–243. Zagreb: Croatica.

Vulić, Sanja i Marko Alerić (2009.). "O hrvatskom leksiku na temelju primjera iz čakavskog narječja", *Čakavska rič* 1-2, 35–55.

DRAGO ŠTAMBUK'S OPPOSITIONAL LINGUISTICS

By Anđela Milinović-Hrga, Split

Summary

The paper analyses Drago Štambuk's poetry collection Kad su mïši balàli molfrînu *(2017), by which the author persistently promotes the trinity principle of the Croatian language summarized in the "golden formula of ča-kaj-što". In his language choices, the author consciously reverts to the sources of the Croatian language by"remembering" in his own poetic code the older and newer Croatian literary tradition. Examples are presented primarily at the lexical level.*

Key words: golden formula of 'ča-kaj-što'; Drago Štambuk; Croatian linguistic heritage

Izvorni znanstveni rad
UDK 728 Zagreb/Gradec (497.5)"17"
Primljeno 2018-05-04
Prihvaćeno za tisak 2019-06-28

TIPOLOGIJA TLOCRTNO-PROSTORNE ORGANIZACIJE STAMBENIH UGLOVNICA GRAĐENIH NA ZAGREBAČKOME GRADECU U 18. STOLJEĆU

Marko Filip Pavković, Zagreb

Sažetak

Cilj ovoga rada uspostaviti je tipologiju tlocrtno-prostorne organizacije stambenih uglovnica građenih na zagrebačkome Gradecu (današnjemu Gornjem gradu) u 18. stoljeću. U razmatranje je bilo uzeto deset uglovnica izgrađenih na središnjemu platou Gradeca, jer uglovnice građene na bedemima zbog različita konteksta gradnje, konfiguracije terena i temeljā građevina pokazuju neke druge značajke istovjetne onima stambenih objekata neuglovnica koji su također izgrađeni na bedemima.

U uvodnome dijelu podrobno su opisane poteškoće prisutne u istraživanjima stambene arhitekture, te su dane osnovne smjernice za njihovo provođenje. Nakon toga slijedi pregled provedenih istraživanja i kritički osvrt na stariju literaturu s ciljem (re)valorizacije prije uspostavljenih teza vezanih za tipologiju gornjogradskih stambenih palača iz razdoblja baroka. Riječ je o istraživanjima Nade Premerl, Lelje Dobronić i Sandre Križić Roban.

Temeljem detaljne arhitektonske deskripcije deset odabranih objekata utvrđuju se tri tipološke skupine građevina, a u analizi se, prije svega, uzimaju u obzir broj krila i stupanj ugrađenosti zdanja u pripadajući gradski blok, stoga se ugaone osamnaestostoljetne stambene građevine na zagrebačkome Gornjem gradu mogu podijeliti na jednokrilne, dvokrilne i trokrilne, s tim da se jednokrilne dalje mogu razdijeliti na one u kojima se prostorije organiziraju kao prostorni niz i na one kod kojih je prisutno složenije grupiranje prostorija prema namjeni. Sve su dvokrilne uglovnice poluugrađene s L-tlocrtom, a one trokrilne imaju U-tlocrt te se razlikuju ugrađene od slobodnostojećih po tretmanu okolnoga prostora. Najjednostavniji formalni elementi projektiranja – broj krila i stupanj ugrađenosti u gradski blok – pokazali su se ovdje kao valjana polazna točka u razmatranju tipologije, a svi primjeri unutar (pod)skupina ukazuju na brojne analogije u tlocrtnoj dispoziciji, postavu prema komunikacijama i oblikovanju unutrašnjega prostora.

Ključne riječi: Zagreb, Gradec/Gornji grad; 18. stoljeće; barok, tipologija; stambena arhitektura, palače

Uvod[1]

Tipologiju stambene arhitekture, koja se razvija u urbanim cjelinama tijekom dužeg razdoblja, iznimno je teško uspostaviti jer ne postoje idealni tipovi koji se ponavljaju kroz dosta primjera. Skučeni gabariti parcela, konfiguracija terena, gustoća izgradnje, gradnja na ostatcima ranijih građevina, gradnja u više faza, naknadne intervencije i pregradnje, nemogućnost autopsije objekata koji su još uvijek u stambenoj funkciji, loše stanje očuvanosti – sve su to razlozi koji otežavaju obradu tema te vrste, tako da i kod ovdje predložene tipologije neće biti moguće imenovati jednoznačno određene tipove koji obuhvaćaju barem nekoliko primjera i koji ni prema jednoj svojoj značajki ne odstupaju od ostalih primjera iz te skupine. Međutim, ono što je moguće napraviti jest ispitati određena svojstva i značajke i njihovo ponavljanje unutar zadanoga korpusa građevina te razmotriti potencijalne razloge takvoga ponavljanja.

Tipologijom stambene arhitekture zagrebačkoga Gradeca u 18. stoljeću bavila se Nada Premerl (rođ. Kraus). U četvrtoj knjizi iz edicije *Iz starog i novog Zagreba* (1968.) objavljuje članak *Prilog istraživanju građevnog razvoja zagrebačkog Gradeca u 18. stoljeću* u kojemu zapravo predstavlja rezultate građevne inventarizacije Gornjega grada provedene 1965. godine.[2] Godine 1978. isti članak prerađuje, komprimira i u njega inkorporira pojedina saznanja Lelje Dobronić[3] te ga objavljuje u zborniku *Tradicionalna stambena kuća. Referati sa 29. Savjetovanja udruženja Aribeitskreises für Hausforschung*. Navedeni članak potvrđuje njezinu prije uspostavljenu tipologiju stambene arhitekture Gradeca, odnosno podjelu stambenih objekata na: građansku i plemićku kuću i tzv. *purgersku hižu*.[4]

Tipologija Nade Premerl kvalitetno je i sustavno provedena. Za razliku od prvotne verzije vlastitoga članka (1968.) − u kojemu ne povezuje građevine o kojima govori s konkretnim stanarima/naručiteljima – u prerađenome kasnijem članku (1978.) Nada Premerl koristi se saznanjima i djelom Lelje Dobronić

[1] Rad se temelji na jednome poglavlju diplomskoga rada *Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić – tipologija stambene arhitekture Gradeca u 18. stoljeću* obranjenoga u rujnu 2015. godine na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (mentorica dr. sc. Dubravka Botica, izv. prof.).

[2] U tome su projektu sudjelovali: povjesničari umjetnosti Branko Lučić, Nada Kraus i Jadranka Šarin; arhitekti Tomislav Premerl, Željko Persoglio i Nika Rubin Stunić te fotografi Josip Vranić i Ljerka Krtelj.

[3] Usp. Dobronić, 1967.

[4] Više o tome u: Kraus, 1968.; Premerl, 1978.

objavljenim 1967., koje rasvjetljava socijalnu strukturu stanovništva Gradeca u 18. stoljeću.[5] Također, u deskripcijama, što i sama implicitno navodi, dolazi do preklapanja tlocrtne dispozicije između građanske i plemićke kuće. Kod deskripcije artikulacije pročeljā plemićkih kuća navodi pilastre, lezene i razdjelne vijence, a izostavlja trake stilizirane horizontalne rustike, koja se gotovo uvijek javlja u donjim zonama.

S druge pak strane Sandra Križić Roban u diplomskome radu *Barokne stambene palače Gornjeg grada,* koji je izradila pod mentorstvom Vladimira Markovića 1989. godine, kritički se osvrće na tipologiju Nade Premerl navodeći da kao kriterij uzima više socijalne nego arhitektonsko-oblikovne značajke.[6] Skraćenu verziju rada objavljuje u *Radovima Instituta za povijest umjetnosti* 1992. godine, gdje kao osnovnu tipološku podjelu navodi jednokrilnu i višekrilnu palaču nastavljajući se na tipologiju koju Vladimir Marković utvrđuje u magistarskome radu (1972.) i poslije u monografiji (1975.) pod naslovom *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*. Budući da se navedena tipologija odnosi na objekte ladanjskoga smještaja i namjene − koji se grade u drugačijemu prostoru, povijesnome kontekstu, te se od palača djelomično razlikuju i funkcijom − ona je tek djelomično primjenjiva za stambenu arhitekturu Gradeca.[7] Dvorci se grade na velikim zemljištima, gdje arhitekt svojevoljno, uz suradnju s naručiteljem, određuje tlocrtni tip, i to najčešće pravilne tlocrtne tipove, a poseban zadatak predstavlja i oblikovanje okolnoga vrta/perivoja. Kod urbanih aglomeracija i palača uske parcele, ostatci ranijih građevina, konfiguracija terena i ulični raster onemogućuju nesputanu imaginaciju arhitekta i naručitelja, te to rezultira gradnjom objekata s, najčešće, nepravilnom tlocrtnom dispozicijom.

Križić Roban tipologiju temelji na oblikovnoj analizi dvaju primjera stambenih palača Gradeca (palača Vojkffy-Oršić-Kulmer-Rauch i palača Zrinski), no tipologija koja obuhvaća nešto više od 20 objekata slične funkcije i vremena gradnje ne može se temeljiti isključivo na studiji slučaja (engl. *case study*) dva izolirana i reprezentativna primjera građena u dva različita stoljeća. Nadalje, autorica palaču Zrinski determinira kao "djelomično realiziran višekrilni tip palače",[8] a budući da na početku palače dijeli na jednokrilne i višekrilne, nije razvidno smatra li je jednokrilnom palačom, ili svojevrsnim prijelaznim hibridnim tipom između ta dva tipa palača. Poslije je ipak uvrštava među višekrilne i navodi da

[5] Usp. Dobronić, 1967.; U prerađenome se članku Nada Premerl koristi saznanjima Lelje Dobronić.

[6] Usp. Križić Roban, 1989: 11; Križić Roban, 1992: 117

[7] Više o tome u: Marković, 1972.; Marković, 1975.

[8] Križić Roban, 1992: 118

"već i pri letimičnom pogledu […] zamjećujemo prevladavanje višekrilnog i djelomično realiziranog višekrilnog tipa".[9]

Tipologiju palača obrađivala je i Lelja Dobronić, koja ih je 1992. godine klasificirala/podijelila s obzirom na njihov urbanistički smještaj na one u bloku kuća, one na gradskim bedemima i one koje su bile građene na gradskim kulama.[10]

Ovaj rad donosi u potpunosti novu tipologiju baroknih palača zagrebačkoga Gradeca, kako zbog samoga razmatranog korpusa (rad se bavi samo uglovnicama /prvi do sada/, a ne tipologijom barokne stambene izgradnje Gradeca u cjelini), tako i zbog načina njezine provedbe, odnosno rad se ni na koji način ne nadovezuje na neku od tipologija spomenutih autorica, te im se on tako na neki posredan način donekle postavlja u opoziciju, a s druge strane ukazuje na to kako je arhitektonsku tipologiju moguće promotriti iz različitih rakursa te da jedna hipoteza/viđenje ne isključuju ostale/a kao nužno (ne)valjane. Ovdje se kao polazne točke uzimaju najjednostavniji formalni elementi projektiranja – broj krila i stupanj ugrađenosti objekta u *insulu* – te se pomoću njih izvode daljnji zaključci o tipologiji. Iako je u ovome radu u vezi s razmatranom klasifikacijom gornjogradskih stambenih palača iz razdoblja baroka jedne od ranije navedenih autorica uočeno nepovezivanje tipologije s konkretnim naručiteljima i stanarima objekata (unutar, izuzev toga, vrsno uspostavljene tipologije), to nije učinjeno ni ovdje, jer ova je tipologija strogo formalistički postavljena, a autoričina je, terminološki, koristila lekseme *građanska*, *plemićka* i *purgerska* pri nomenklaturi tipova, a isključivo se zadržavajući na deskripciji formalnih karakteristika objekata.

Tipologija stambenih uglovnica – prostorna organizacija i tlocrtna dispozicija

U ovome će se radu razmatrati stambene uglovnice građene na Gradecu u 18. stoljeću. Budući da je zagrebački Gornji grad naseljen već stoljećima, ostao je očuvan relativno mali broj primjera uglovnica u kojima je prisutan znatan udio povijesnoga sloja iz 18. stoljeća.[11] Na crtežu *(Sl. 1.)* označene su građevine (njih deset) koje će biti podrobno obrađene unutar ovoga rada. To su: palača Vojković-Oršić-Rauch (Matoševa 9), palača Levačić (Matoševa 11/Mesnička 38), kuća Lefler (Brezovačkoga 12), palača Halper (Mesnička 43/Lisinskoga 1), palača Igerčić (Josipa Freudenreicha 3/Matoševa 8), palača Raffay-Plavšić (Ćirilometodska 3),

[9] Križić Roban, 1992: 121

[10] Usp. Dobronić, 1992.

[11] Većina stambene arhitekture datira u 19. stoljeće.

kuća Pirling (Ćirilometodska 8/Trg sv. Marka 10), kuća Leitner (Kamenita 9/ Habdelićeva 4), palača Kulmer (Katarinin trg 2,3/Jezuitski trg 1/Ćirilometodska 2) i kuća Brezovački (Opatička 5/Ulica 29. listopada 1918.).[12]

Unutar rada ne obrađuju se uglovnice građene na gradskim bedemima jer konfiguracija terena, kontekst gradnje i temelji građevina nameću radikalno drugačiju prostornu organizaciju i tlocrtnu dispoziciju u usporedbi s uglovnicama iz središnjega dijela platoa. Kao primjer za to može poslužiti pravilna četvero-

Sl. 1. Plan Gradeca s označenim ovdje obrađenim građevinama

[12] Ovdje se koriste nazivi stambenih objekata onako kako ih navodi Registar kulturnih dobara RH, jedino je naziv *kuća Brezovački* kreiran za potrebe ovoga rada iz razloga što ta kuća (još) nije uvrštena u Registar. Usp. http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212 [20. 3. 2018.]

krilna palača (Opatička 2/Kamenita 2 /*Sl. 2./*), koja zatvara unutrašnje dvorište; tlocrt skoro pa da je kvadratna oblika te zagrada ima rastvorenu stražnju stranu prema prostoru izvanjskomu onomu nekadašnjega utvrđenog grada. Navedeno doprinosi jačoj integraciji vanjskoga i unutrašnjega prostora te bitno drugačijim prostornim i kompozicijskim odnosima od onih kod kuća građenih unutar gradskoga tkiva. Taj je tip jednokatnica karakterističan za gradnju na bedemima, radilo se o uglovnicama ili ne.

Na početku izučavanja tipologije uputno je građevine uzete u razmatranje sistematski podijeliti na nekoliko skupina prema najjednostavnijim formalnim kriterijima – broju krila i načinu integracije u stambeni blok/*insulu*, odnosno stupnju ugrađenosti (Tabl. I.).

Tabl. I.: Distribucija građevina po skupinama s obzirom na broj krila i stupanj ugrađenosti te postotni udio utvrđenih skupina u predmetnome korpusu građevina

		Ugrađene uglovnice	**Poluugrađene uglovnice**	**Slobodnostojeće uglovnice**
Jednokrilne uglovnice		kuća Brezovački kuća Pirling kuća Leitner **30 %**	palača Raffay-Plavšić palača Levačić **20 %**	
Višekrilne	**Dvokrilne uglovnice**		kuća Lefler palača Halper **20 %**	
	Trokrilne uglovnice	palača Igerčić palača Kulmer **20 %**		palača Vojković-Oršić-Rauch **10 %**

Tablica prikazuje i brojčanu distribuciju građevina unutar zadanoga korpusa prema prije utvrđenim kriterijima te se iz navedenoga može deducirati da je prisutna zamjetna prevalencija jednokrilnih zdanja, koja su često u potpunosti ugrađena u stambeni blok.[13] U tome je slučaju najčešće riječ o jednostavnijim građanskim kućama, međutim, dva primjera jednokrilnih poluugrađenih palača govore da su se u tome tipu gradile i vrlo kvalitetne, raskošne i dobro opremljene palače, što ove dvije – palača Levačić i palača Raffay-Plavšić – zasigurno jesu. Razlika se temelji u tome što su one poluugrađene, pa su slobodnije postavljene na parcelu, te je došlo do integracije vanjskoga i unutrašnjega prostora postavom stražnjih dvorišta, što kod jednokrilnih ugrađenih kuća nije bilo moguće, a to svjedoči i o višoj razini narudžbe te kvaliteti života u tim palačama.

[13] Zanimljive statističke podatke donosi i Željko Bodegrajac u: Bodegrajac, 1987.

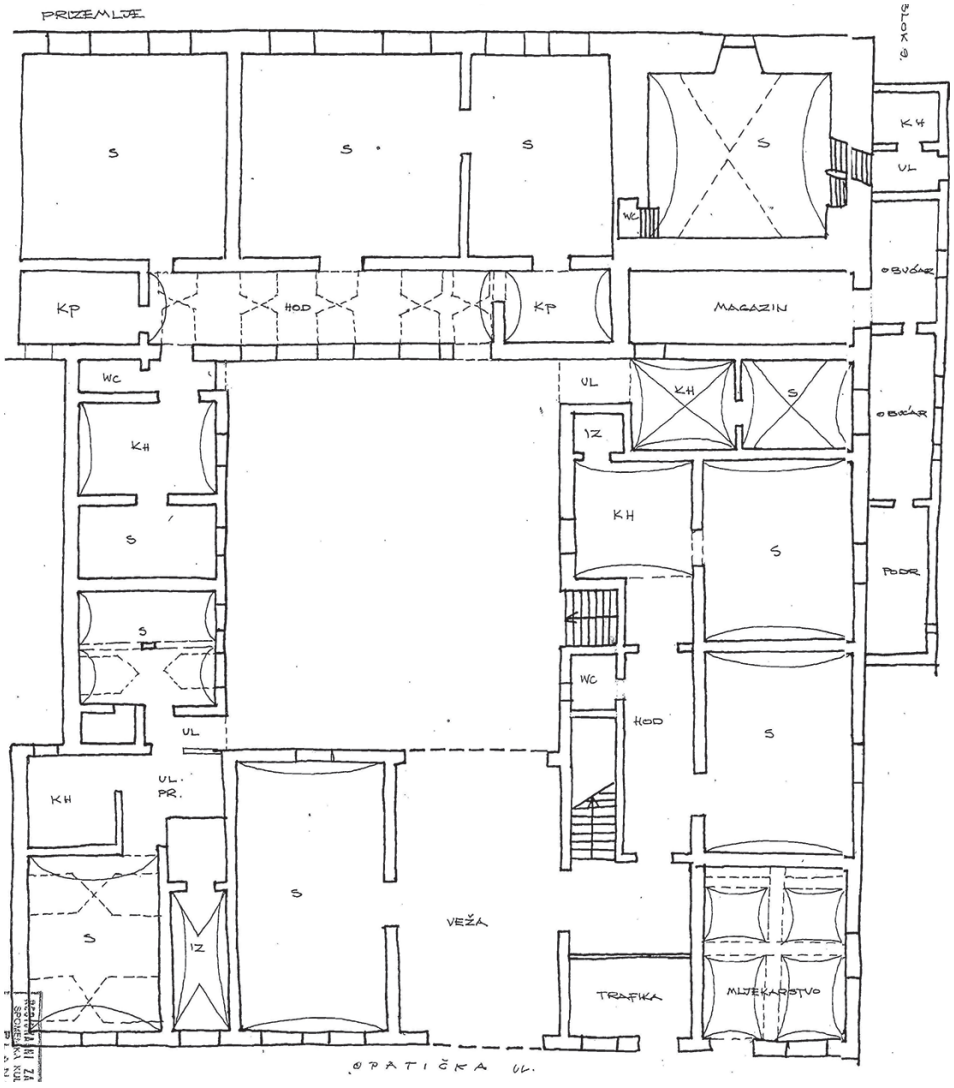

Sl. 2. Palača (Opatička 2/Kamenita 2), tlocrt prizemlja

Što se tiče dvokrilnih rješenja, ovdje se javljaju svega dva primjera – palača Halper i kuća Lefler – koja se smještaju uz rub dva nepravilna, izduljena i, s obzirom na brojnost i veličinu kuća, manja gradska bloka. Obje građevine imaju L-tlocrt i stražnje dvorište, što se podudara s tipologijom građanske kuće koju je utvrdila Nada Premerl.[14]

[14] Usp. Premerl, 1978: 163-164

Vezano za trokrilna zdanja nužno je akcentuirati da je njihov smještaj nametnuo prostornu organizaciju, odnosno palače Kulmer i Igerčić trokrilnoga su tipa s U-tlocrtom, gdje bočna krila sa začeljem susjedne zgrade zatvaraju unutrašnje dvorište. Obje su građevine u potpunosti ugrađene u *insulu*. U kontrastu s tim palača Vojković-Oršić-Rauch slobodnostojeća je trokrilna palača, koja također ima (još pravilniji) U-tlocrt te je prva na kojoj je moguće ustvrditi prisutnost elaboriranoga i pravilnoga trokrilnog koncepta. Uz to, ona se postavlja na mnogo veću parcelu te svojim rubnim položajem na središnjem platou Gradeca omogućuje uređenje stražnjega vrta, čije je projektiranje artikuliranije nego kod ostalih ostvarenja. Neki istraživači svrstavaju tu palaču u skupinu vrtnih palača.[15]

Za potrebe ovoga rada uglovne građevine stambene namjene uzete u razmatranje bit će podijeljene na jednokrilne, dvokrilne i trokrilne, a jednokrilne će se dalje još razdijeliti na dvije podskupine s jednim izuzetim primjerom.[16]

Jednokrilne uglovnice

Kod jednokrilnih uglovnica nužno je istaknuti da ugrađene uglovnice – kuće Pirling i Leitner – i poluugrađene uglovnice – palače Raffay-Plavšić i Levačić – u prostornoj organizaciji međusobno jedna s drugom pokazuju znatan broj analogija, međutim, kuća Brezovački sintetizira obilježja jedne i druge skupine te pokazuje pomno promišljen arhitektonski plan izveden u malome mjerilu i neka rješenja koja anticipiraju 19. stoljeće.

Kuće Pirling i Leitner jednokrilne su ugrađene uglovnice, čiji je tlocrt formata izduljena pravokutnika, koji se svojom kraćom stranicom postavlja uz glavnu komunikaciju. No, ono što ih uvrštava u istu tipološku skupinu jest njihova organizacija unutrašnjega prostora i tlocrtna dispozicija jer, naime, obje zagrade zrcale još kasnorenesansnu koncepciju nizanja prostornih ćelija po jednoj osi uz bočni postav hodnika kao žarišta komunikacije među prostorijama. Znakovito je da se obje kuće kraćom stranicom postavljaju prema glavnoj komunikaciji, odnosno one baštine srednjovjekovnu parcelaciju, gdje se jednokrilna kuća okretala ulici kraćom stranicom, a uz nju se lateralno protezalo usko duguljasto dvorište,

[15] Usp. Horvat-Levaj, 2012: 39

[16] Unutar tipologije trokrilnih zdanja mogla bi se razmatrati i stara zgrada Banskih dvora, međutim peta je *insula* kroz 19. stoljeće višeput bila pregrađivana, više je put bila poharana požarima, te je danas prezentirana kao kompleks zgrada Vlade Republike Hrvatske; stoga nije moguće razmotriti stupanj ugrađenosti "stare palače" i prostorne odnose unutar *insule*. Sama je palača također bila pregrađivana u velikoj mjeri te njezini tlocrti nisu dostupni radi sigurnosnih razloga, kao i neometana autopsija objekta. Zbog navedenoga ta palača nije obrađena u kontekstu ovoga rada.

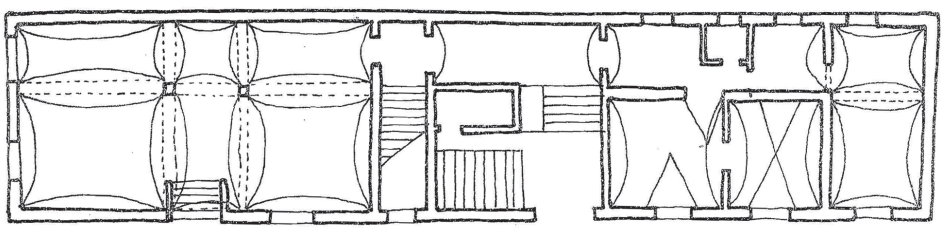

Sl. 3. Kuća Pirling, tlocrt prizemlja

koje je sada zamijenjeno hodnikom.[17] Navedeno se uočava i u stambenoj arhitekturi Varaždina u 18. stoljeću.[18]

Što se konkretnih primjera tiče, zanimljivo je to da je kuća Pirling nastala spajanjem dviju ranijih građevina (vjerojatno 1769.),[19] odnosno ona vjerojatno nastaje na dvije srednjovjekovne parcele.[20] U prizemlju i na katu istočnom stranom kontinuira dugačak uski hodnik; prizemlje je nadsvođeno, a kat je završen ravnim stropom; povezuje ih trokrako stubište ravnoga toka. Oblici svođenja u prizemlju ukazuju na gradnju u više faza, odnosno južni je dio presvođen uglavnom bačvastim svodom sa susvodnicama te vjerojatno datira prije od dijela presvođenoga kupolastim svodovima, gdje se od davnina smještao dućan.

Kuća Leitner izgrađena je do 1711., a od 1907. godine u njoj je smještena ljekarna, koja se nalazi u najsjevernijoj prostoriji u kući, a kako nije presvođena,

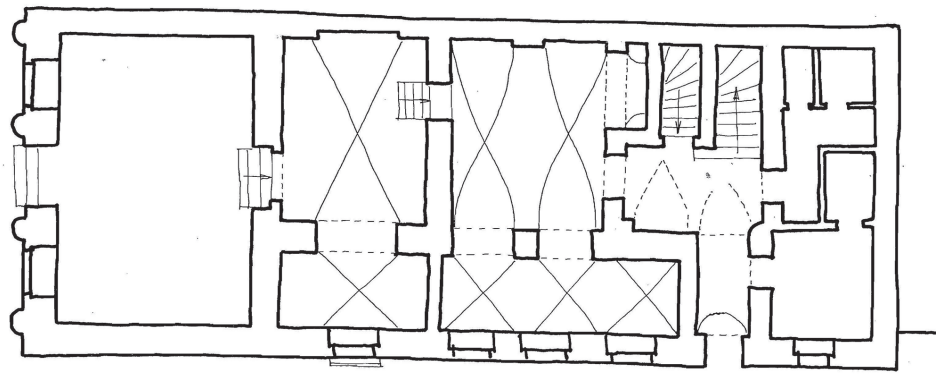

Sl. 4. Kuća Leitner, tlocrt prizemlja

[17] Za više o srednjovjekovnome načinu gradnje stambenih objekata na Gradecu usp. Bedenko, 1989.; Herman, 2013.

[18] Usp. Puhmajer, 2012: 64-65

[19] Usp. Dobronić, 1988: 220

[20] Usp. Dobronić, 1988: 219-221

moguće je da je nadograđena tek kada je 1823. godine Bartol Felbinger (Cheb, 1785. – Zagreb, 1871.) pregrađivao pročelje u jeku klasicizma zamijenivši ono barokno klasicističkim s portikom, gdje kanelirani dorski polustupovi podržavaju trabeaciju i atiku te se između njih upisuju arkade evocirajući motiv antičkoga slavoluka. Hodnik, koji je danas djelomično zazidan i pretvoren u prostorije gospodarske namjene, presvođen je križnim svodovima te je nekoć vjerojatno bio rastvoren trijemom s arkadama.[21] Zavojni stubišni uspon vodi do prvoga kata, koji ponavlja dispoziciju prizemlja, ali je zaključen ravnim stropom.

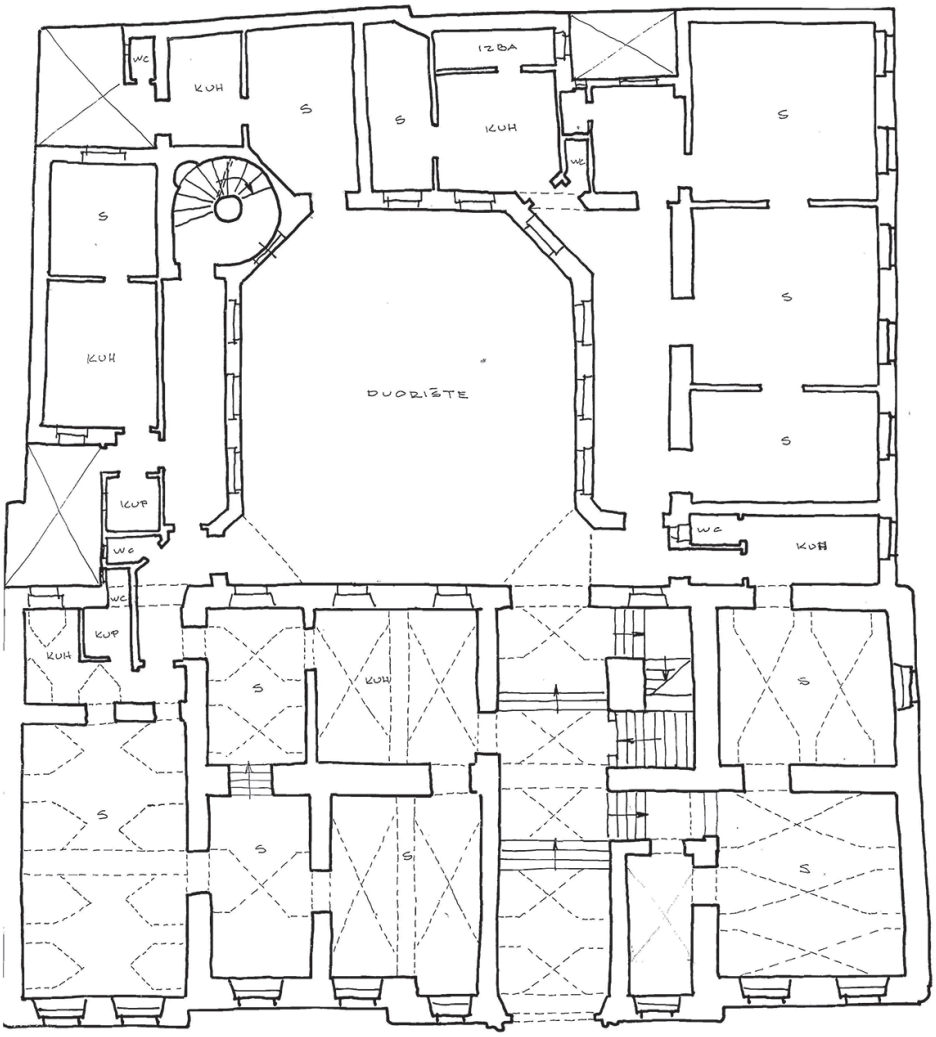

Sl. 5. Palača Raffay-Plavšić, tlocrt prizemlja

[21] Usp. Dobronić, 1988: 237-238

Drugu podskupinu unutar skupine jednokrilnih uglovnica predstavljaju dva vrlo kvalitetna ostvarenja – palače Raffay-Plavšić i Levačić. Riječ je o palačama koje su poluugrađene te su tako mogle imati i prostranije stražnje dvorište.[22] Ono što objedinjuje ta dva ostvarenja jest grupiranje prostorija prema namjeni za udobnije stanovanje i razmjerno velike dimenzije stražnjega dvorišta.

Palaču Raffay-Plavšić gradi redoviti podžupan Zagrebačke županije na četiri ranije parcele iz 17. stoljeća, koje kupuje od 1742. do 1752. godine, stoga su te godine *terminus post quem* za izgradnju ove palače.[23] Čitava parcela podijeljena je na dva paralelna dijela (istočni i zapadni) jer je istočni dio zapremala sama palača, a zapadni tada veliko dvorište s gospodarskim zgradama.[24] Kompozicija palače asimetrična je, odnosno veža, koja zaprema čitavu širinu krila te se kroz nju rasprostire s tri različite visinske kote, djeluje kao da je postavljena osovinski, ali je pomaknuta udesno. Zavojno stubište vodi na drugu etažu, čija tlocrtna dispozicija ne prati onu donje jer ovdje namjena određuje oblik i veličinu prostorija te njihovo grupiranje; javlja se i *appartement simple*. Prizemlje je nadsvođeno kombinacijom križnih svodova i bačvastih sa susvodnicama, koje mjestimično ojačava pokoja pojasnica. Gornji kat upravo je zbog slobodne kompozicije morao biti nadvišen ravnim stropom. Međutim, stražnji je niz prostorija zaključen decentnim *holkelom*.

Terminus ante quem za gradnju palače Levačić godina je 1785. kada je udovica Jurja Karla Levačića (?–?) prodaje kao zidanu. Također, vjerojatno je izgrađena 1778. jer je ta godina upisana u jedna željezna vrata u prizemlju.[25] Parcela na koju se kuća smješta poprilično je velika te se veliki vrt spušta sve do Mesničke, gdje je smješten ogradni zid (Mesnička 38).

Jedna od specifičnosti palače Levačić jest i ta da ona ima podrum ispod cijele svoje nadzemne površine, što je gotovo izuzetan primjer u stambenoj arhitekturi Gradeca. Tlocrtna se dispozicija etaža u potpunosti ponavlja, odnosno asimetrično postavljeno predvorje na gornjoj je etaži projicirano kao salon i *antichambre* na dvorišnoj strani. Zanimljivo je da se u središte predvorja postavlja zavojni stubišni uspon; koji, koliko god jednostavan bio, svojim postavom evocira na raskošne srednjoeuropske primjere, gdje stubište zauzima centralno mjesto u predvorju i služi u primaćemu ceremonijalu. S lijeve strane nalaze se dva para prostorija, a s desne jedan. Na lijevoj se strani javlja i *appartement simple*. Prvi

[22] Više o vrtovima i dvorištima staroga Zagreba u: Schneider, 1929.

[23] Usp. Dobronić, 1988: 158

[24] Arhitekti Hugo Erlich (Zagreb, 1879. – Zagreb, 21. 1936.) i Viktor Kovačić (Ločka Vas kraj Huma na Sutli, 1874. – Zagreb, 1924.) srušili su prizemne gospodarske zgrade i palači dogradili još tri krila zatvorivši oktogonalno unutrašnje dvorište (1913.–14.).

[25] Usp. Dobronić, 1988: 178

kat presvođen je zrcalnim svodovima, a prizemlje bačvastim sa susvodnicama (izuzev stražnje strane predvorja, gdje se nalazi kupolasti svod). U predvorju je zrakasto postavljeno osam duboko usječenih susvodnica na čijim se spojevima javljaju jednostavni *stucco* ukrasi.

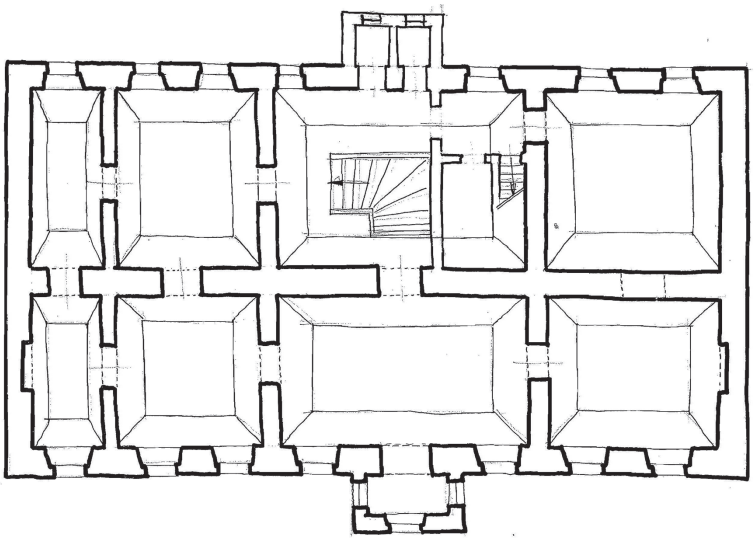

Sl. 6. Palača Levačić, tlocrt prvoga kata

Kuća Brezovački nastala je spajanjem dvije negdašnje kuće jer se od 1755. godine na tome uglu spominje samo vlasnik Mihalj (Mihovil) Brezovački (?–?), a kako se 1758. godine na samome uglu spominjao i bunar, nije razvidno kako je do toga spajanja bilo došlo te kada i kako su bile izvedene intervencije nakon zatrpavanja bunara.[26] Kuća Brezovački promatra se izdvojeno iz uspostavljene tipologije jer je ugrađena uglovnica, ali njezina prostorna organizacija ne počiva na prostornome nizu nego na prostornoj grupi.[27] Ova građevina vrlo je kvalitetno izvedena te se sve tada suvremene tendencije u projektiranju srednjoeuropskih kuća i palača očituju na njoj, samo u znatno umanjenome mjerilu. Tlocrtna se dispozicija etaža ne podudara. U prizemlju su manje prostorije nadsvođene kupolastim, a veće bačvastim svodovima, a na katu se javljaju kupolasti svodovi te bačvasti sa susvodnicama i zrcalni u jednoj prostoriji. Saloni su ravno zaklju-

[26] Usp. Dobronić, 1988: 292

[27] Kriterij prostornoga niza i grupe kao temeljni kriterij za utvrđivanje tipologije koristi Petar Puhmajer u doktorskoj disertaciji na temu varaždinskih baroknih palača. Usp. Puhmajer, 2012. No, u tipologiji iznesenoj u ovome radu temeljni kriterij je broj krila, a samo kod jednokrilnih zdanja u obzir se uzima i kriterij prostornoga niza i grupe.

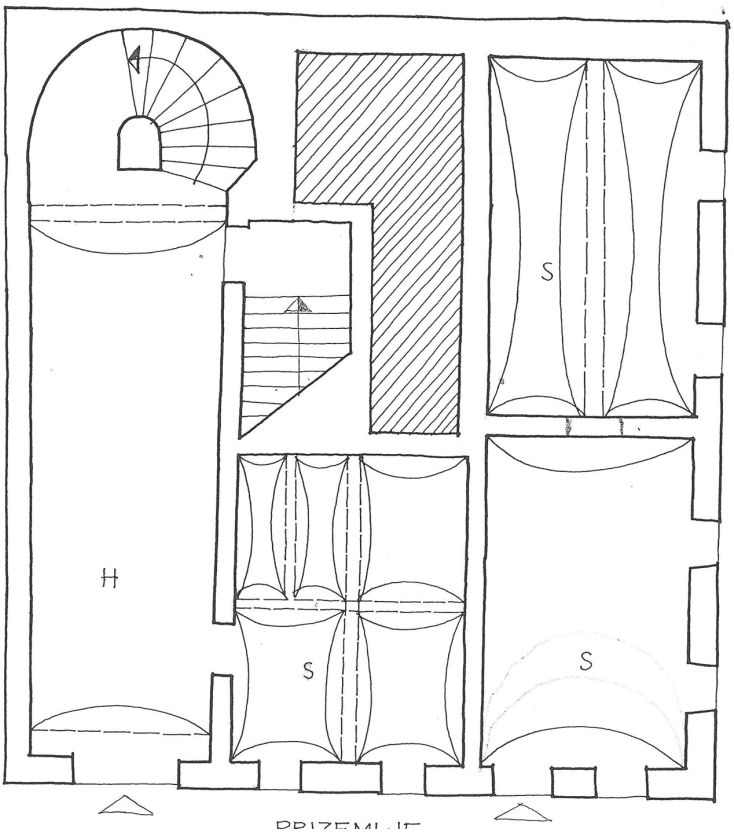

Sl. 7. Kuća Brezovački, tlocrt prizemlja

čeni, s tim da je jedan dodatno urešen *stucco* okvirom. Na katu se razaznaje i jednostavni *appartement semi-double*.

Iz svega navedenog proizlazi da se jednokrilne uglovnice građene na Gradecu u 18. stoljeću mogu podijeliti na one ugrađene, u kojima je prostor organiziran kao prostorni niz, a kod onih poluugrađenih javlja se jednostavna prostorna grupa kao složeniji sistem zbog veće slobode u projektiranju.

Dvokrilne uglovnice

Na Gornjemu se gradu nalaze dvije dvokrilne uglovnice građene u 18. stoljeću – kuća Lefler i palača Halper – od kojih su obje poluugrađene te su karakterističnoga L-tlocrta s unutrašnjim dvorištem, a kraćom se stranicom okreću k dominantnoj komunikaciji, što je također reminiscencija na gradnju starijih razdoblja.

Kuću Lefler kupuje Josip (Iosephus) Leffler (?–?) 1788. godine i tada se ističe da je ona zidana, međutim, s obzirom da je u zaglavni kamen lučnoga nadvratnika kolnoga ulaza iz Demetrove upisana godina 1794. s inicijalima I L, vjerojatno je i Leffler izvršio značajne preinake na kući.[28] Zgradi je kao zaključak dvorišta, koje je skoro pa trokutastoga oblika s isturenim vrhom prema sjeveru, pridružena i prizemna gospodarska zgrada u Demetrovoj. Zanimljivo je da svaki od dva ulaza vodi u jedan dio kuće te da su ti dijelovi u potpunosti odijeljeni jedan od drugoga, kako u prizemlju, tako i na katu. U oba dijela komunikacija među prostorijama ostvaruje se centristički putem hodnika i hijerarhijski iz jedne sobe u drugu, te tako dolazi do interakcijskoga načina komunikacije unutar zgrade. Također, u oba se dijela tlocrtna dispozicija među katovima ponavlja. U južnome su prostorije nadsvođene bačvastim svodom sa susvodnicama, a na katu su nadstropljene. U sjevernome se dijelu u razizemlju javljaju kupolasti svodovi i bačvasti s trokutastim susvodnicama, dok su na katu presvođene tek najsjevernije prostorije, i to kupolastim svodom te bačvastim sa susvodnicama.

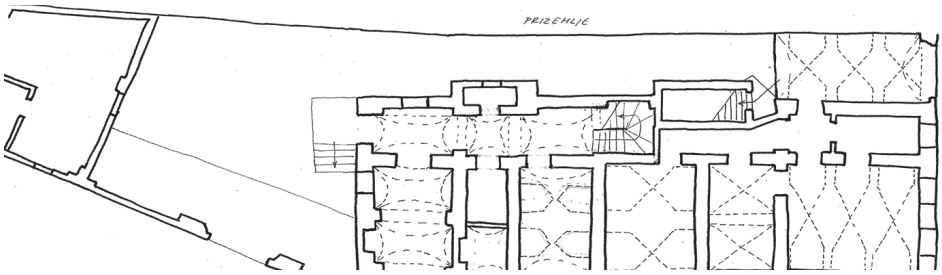

Sl. 8. Kuća Lefler, tlocrt prizemlja

Palača Halper 1751. godine spominje se kao zidana kuća s podignutom stajom.[29] Godine 1894. pregrađeno joj je bilo pročelje i dodan jedan kat prema projektu Martina Pilara (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 1861. – Zagreb, 1942.).[30] Unatoč brojnim pregradnjama jezgra građevine sačuvala je izvorni izgled. Interesantan je podrum, koji se rasprostire ispod gotovo čitave površine nadzemnoga dijela građevine. Organiziran je u dva dijela: prvi, uz Mesničku nadsvođen je s četiri svodna polja kupolastoga svoda međusobno odijeljena i pojasnicama te je taj prostor pregradnim zidovima organiziran u četiri prostorije i

[28] Usp. Dobronić, 1988: 331

[29] Usp. Dobronić, 1988: 350

[30] Dobronić [usp. Dobronić, 1988: 350] navodi da je bio podignut prvi kat, a na mrežnim se stranicama Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode navodi da je tada bio podignut drugi kat, što je i logičnije jer je postojeća zgrada dvokatnica (P+2). Usp. http://www1.zagreb.hr/zagreb/galerijakd.nsf/VO/6294A26F5308AD1DC1257999004B6DCC?OpenDocument [1. 7. 2015.]

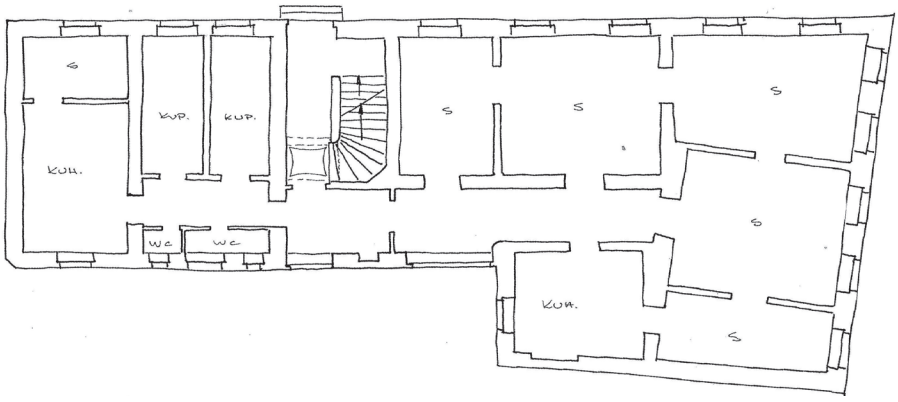

Sl. 9. Palača Halper, tlocrt prizemlja

adaptiran za stambenu namjenu. Drugi dio predstavljaju tri bačvasto svođene i međusobno odijeljene komore. Prizemlje i prvi kat jednakoga su tlocrtnoga rasporeda te su zaključeni ravnim stropom. Prostorije komuniciraju putem hodnika i međusobno prema principu *enfilade*. Zavojni stubišni uspon kontinuira do potkrovlja, a u prizemlju je njegov početak markiran poljem kupolastoga svoda.

Trokrilne uglovnice

Na zagrebačkome Gornjem gradu nalaze se tri trokrilne uglovnice građene u 18. stoljeću (palače Igerčić, Kulmer i Vojković-Oršić-Rauch) te sve tri imaju karakterističan U-tlocrt. Prve su dvije ugrađene u gradski blok te tako njihov tlocrt ne može biti pravilan poput onoga palače Vojković-Oršić-Rauch. O slobodnostojećemu smještaju potonje palače i njegovim reperkusijama već je bilo riječi.

Palača Kulmer nosi prezime obitelji koja je njome gospodarila više od stotinu godina, odnosno od 1837. do nacionalizacije. Bitno je naglasiti da je ona građena u više etapa te da će ovdje biti riječi samo o onoj osamnaestostoljetnoj. Prethodni vlasnik Andrija Krajačić (?–?) imao je najprije kuću u istočnome uglu današnje parcele, no kako je ona bila izgorjela u požaru 1731. godine i kako je na tlocrtu Gradeca iz 1776. godine označeno da je u tome uglu Krajačićeva kuća, može se zaključiti da je ta godina *terminus ante quem* za dataciju izgradnje zapadnoga ugla, kojim se bavi ovaj rad, a koji je u potpunosti bio dovršen tek krajem 18. stoljeća.[31] Istočni je dio parcele sve do prve polovice 19. stoljeća zauzimala gospodarska zgrada.

[31] Usp. Dobronić, 1988: 216

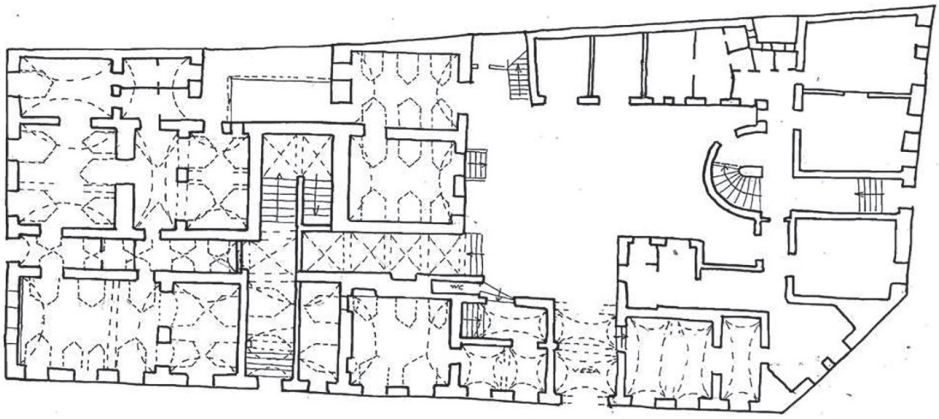

Sl. 10. Palača Kulmer, tlocrt prizemlja

Riječ je trokrilnoj ugrađenoj palači U-tlocrta koja sa začeljem susjedne zgrade zatvara omanje unutrašnje dvorište. Stanovit *novum* u prostornoj organizaciji gradečkih palača postava je ulaznoga hodnika između dva niza prostorija, čime on postaje dominantna komunikacija unutar palače. U tome se zrcali duh kasnobarokno-klasicističkoga načina projektiranja, odnosno središnje je krilo šire, a bočna se skraćuju.[32] U ovome se primjeru prostorije još međusobno povezuju i prema principu *enfilade*, a bočna krila, koja flankiraju dvorište, zapravo predstavlja jedan niz prostorija pridodan krajevima glavnoga krila. Prizemljem dominira bačvasti svod sa susvodnicama, a javlja se i križni. Etaže povezuje dvokrako stubište. Izuzev hodnika, koji je križno svođen s dodatkom pojasnica, čitava je gornja etaža nadstropljena te joj je tlocrtni raspored isti kao i kod donje, a povezivanje prema principu *enfilade* još je izrazitije.

Na površini na kojoj se danas rasprostire palača Vojković-Oršić-Rauch[33] sredinom 18. stoljeća stajale su dvije građevine, koje je do 1764. godine kupio Žigmund (Sigismund) Vojković (?–1792.) po godinu dana ranijemu stjecanju grofovske titule te tada i započinje izgradnja palače, a ne zna se točno kada je završena.[34] Ta raskošna palača postala je Vojkffyju[35] prezahtjevna za održavanje te je već 1779. godine nudi za prodaju, a prodaje ju tek njegov sin 1806. godine grofu Adamu Oršiću (Gornja Stubica, 1748. – Zagreb, 1820.). Riječ je o najra-

[32] Usp. Horvat-Levaj, 2012: 40

[33] Riječ je o jedinoj gornjogradskoj stambenoj palači koja je dostatno obrađena u literaturi, ali uglavnom iz historiografske perspektive. Usp. Dobronić, 1972.; Dobronić; Pandžić, 2004.; Bregovac Pisk, 2004.

[34] Usp. Dobronić, 1988: 180

[35] Po stjecanju grofovskoga statusa mijenja i prezime.

skošnijoj zagrebačkoj palači te se sve tendencije europskoga baroka očituju i u njezinoj prostornoj organizaciji i u oblikovanju glavnoga pročelja.

Koliko god palača ukazivala na asimetričnosti u svojoj izvedbi, koje su vjerojatno posljedica gradnje na ostatcima ranijih građevina, vidljivo je da se pokušala uspostaviti aksijalna kompozicija, gdje su veža u prizemlju i salon na prvome katu postavljeni centralno te se protežu od pročelja do začelja. Poprijeko, u odnosu na njih simetrično su postavljeni dvokraki stubišni usponi, koji vode na kat. Građevina je trokrilna s najpravilnijim U-tlocrtom koji se može pronaći na Gornjemu gradu. Veža je nadsvođena izduljenim svodnim poljima kupolastoga svoda odijeljenima pojasnicama. Ostale prostorije nadvisuje bačvasti svod sa susvodnicama te se mjestimice u bočnim prolaznim područjima javlja i križni svod. Kretanje prizemljem hijerarhijski je organizirano, odnosno prolazi se iz jedne prostorije u drugu. Tlocrtna dispozicija prvoga kata imitira onu prizemlja, uz neznatne preinake učinjene pregradnim zidovima. Reprezentativna dvorana i prostorije sjevernoga krila zrcalno su presvođene, a one južnoga su nadstropljene. U organizaciji prostorija javlja se *appartement simple*, a bitno je još istaknuti da budući da je građevina slobodnostojeća i građena na velikoj parceli, moguće je bilo projektirati vrt znatnijih hortikulturalnih kvaliteta te se začeljni dijelovi veže i salona rastvaraju velikim otvorima omogućujući ulazak intenzivnoga zapadnog svjetla u poslijepodnevnim satima povezujući enterijer i eksterijer.

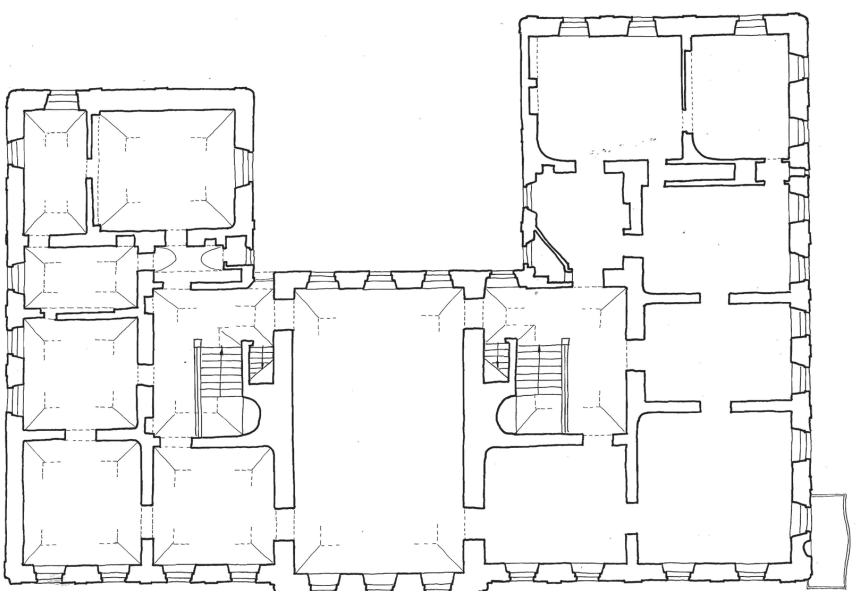

Sl. 11. Palača Vojković-Oršić-Rauch, tlocrt prvoga kata

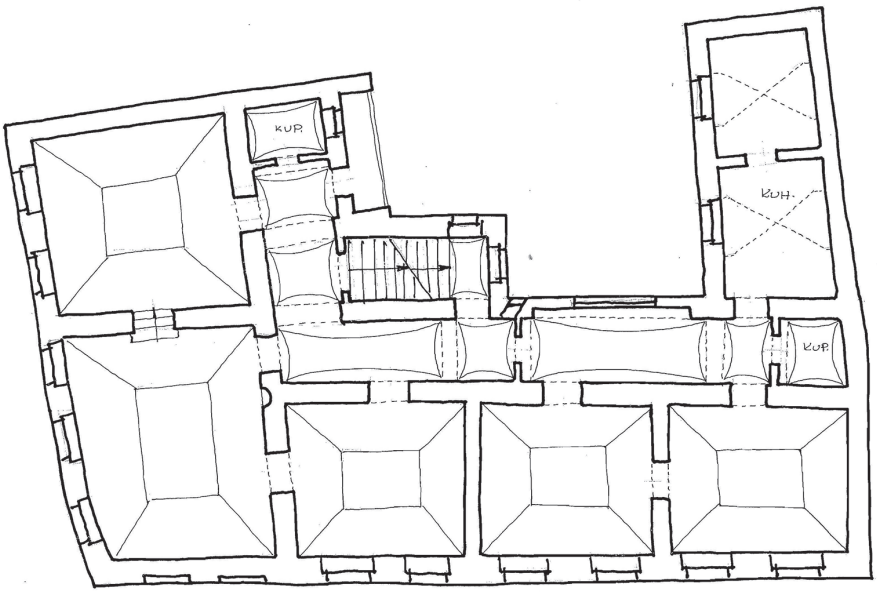

Sl. 12. Palača Igerčić, tlocrt prvoga kata

Godine 1768. drvenu kuću na uglu Freudenreichove i Matoševe kupuje srebrnar i gradski senator Juraj Igerčić (? – Zagreb, 1810.), a gradski mu fisk 1776. godine ustupa parcelu koja se proteže od ugla do susjedne kuće (Kuševićeva 6).[36] Kako je u zaglavni kamen portala na sjevernome pročelju uklesana godina 1786., jasno je da je palača Igerčić izgrađena između 1776. i 1786. godine. Riječ je o trokrilnoj ugrađenoj građevini U-tlocrta koja sa začeljem gradske vijećnice zatvara trapezoidno unutrašnje dvorište. Na obje se etaže prostorije nižu uz hodnike, ali su i međusobno povezane prema principu *enfilade* te se tako među njima ostvaruje interakcijska komunikacija. Sobe u prizemlju nadvišene su bačvastim svodovima s trokutastim susvodnicama, one na katu zrcalnim svodovima, a hodnici su presvođeni kupolastim svodovima te je ovo jedna od rijetkih palača zagrebačkoga Gornjeg grada koja je u potpunosti nadsvođena. Etaže povezuje trokrako stubište smješteno u rizalitno izbočenje na istočnome dvorišnom pročelju te se u njega ulazi iz veže. Tlocrtna dispozicija etaža istovjetna je, a znakovito je da su saloni i u prizemlju i na katu postavljeni u ugao, što svjedoči o projektantovoj inventivnosti jer nezahvalan urbanistički položaj tretira kao prednost i još ga dodatno markira ukladom na pročelju stvarajući novo rješenje.

[36] Usp. Dobronić, 1988: 172

Zaključak

Analiza deset osamnaestostoljetnih uglovnica podignutih na središnjemu platou Gradeca ukazuje na to da se one mogu podijeliti u tri tipološke skupine unutar kojih primjeri pokazuju zamjetne analogije u tlocrtno-prostornoj organizaciji. Navedene skupine jesu: jednokrilne uglovnice (ta skupina može se podijeliti na dvije podskupine: ugrađene uglovnice kod kojih prostorni niz oblikuje unutrašnjost i one poluugrađene kod kojih se javlja prostorna grupa), poluugrađene dvokrilne uglovnice i trokrilne uglovnice. Najjednostavniji formalni elementi projektiranja – broj krila i stupanj ugrađenosti u gradski blok – pokazali su se ovdje kao valjana polazna točka u razmatranju tipologije. Vidljivo je da je stupanj ugrađenosti u gradski blok često presudan faktor u prostornoj organizaciji stambenih objekata te da i naizgled jednostavna jednokrilna rješenja mogu imati složenu unutrašnju organizaciju prostora koja pridonosi ugodnijemu življenju i ukazuje na vrsnoću projektanta, koji u skučenome prostoru postiže reprezentativan dojam.

Ugrađene jednokrilne uglovnice prevladavaju u razmatranome korpusu (30 posto) te su njihova obilježja pravokutan tlocrt, smještanje kraće stranice uz vanjsku komunikaciju te nizanje ćelija u unutrašnjosti uz hodnik, što evocira na srednjovjekovnu koncepciju stambene kuće. Poluugrađene jednokrilne uglovnice predstavljaju dvije raskošne palače. Ovdje je poluugrađeni postav omogućio projektiranje prostranijih unutrašnjih dvorišta, a osobito je značajno to da se kod ta dva primjera javlja i grupiranje prostorija te se naziru jednostavni *appartementi* u organizaciji unutrašnjega prostora.

Obilježja poluugrađenih dvokrilnih uglovnica jesu: L-tlocrt, stražnje dvorište te okretanje kraćom stranicom prema dominantnoj komunikaciji. Sva tri reprezentativna primjera trokrilnih uglovnica imaju U-tlocrt; ugrađene palače Igerčić i Kulmer imaju unutrašnje dvorište, a slobodnostojeća palača Vojković-Oršić-Rauch čak i prostrani vrt. Izrazita pravilnost tlocrtne dispozicije i svodnih konstrukcija izrazite su vrednote palača Vojković-Oršić-Rauch i Igerčić.

Literatura:

Bedenko, V. (1989.), *Zagrebački Gradec. Kuća i grad u srednjem vijeku*, Školska knjiga, Zagreb

Bodegrajac, Ž. (1987.), *Obnova starog Zagreba. Izazov budućnosti. Revitalizacija i rekonstrukcija historijske jezgre Zagreba*, RO „Zrinski", Biblioteka posebnih izdanja, LIII, Čakovec

Bregovac Pisk, M. (2004.), *Život u palači od 1764. do 2004. godine*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

Dobronić, L. (1967.), *Zagrebački Gornji grad nekad i danas*, Izdavački zavod JAZU, Zagreb

Dobronić, L. (1972.), *Palača Povijesnog muzeja Hrvatske*, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb

Dobronić, L. (1988.), *Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas*, Školska knjiga, Zagreb

Dobronić, L. (1992.), *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Školska knjiga, Zagreb

Dobronić, L.; Pandžić, A. (2004.), *Palača Hrvatskog povijesnog muzeja*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

Herman, N. (2013.), *Stanovanje na Gradecu u kasnom srednjem vijeku*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb

Horvat-Levaj, K. (2012.), *Hrvatska stambena arhitektura 17. i 18. stoljeća u europskom kontekstu*, mrežno izdanje, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Split

Kraus, N. (1968.), *Prilog istraživanju građevnog razvoja zagrebačkog Gradeca u 18. stoljeću*, u: *Iz starog i novog Zagreba IV* [ur. Buntak, F.], MGZ: 109-118, Zagreb

Križić Roban, S. (1989.), *Barokne stambene palače Gornjeg grada*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb

Križić Roban, S. (1992.), *Prilog tipologiji stambene arhitekture 17. i 18. stoljeća u Zagrebu*, "Radovi Instituta za povijest umjetnosti", 16: 115-123, Zagreb

Marković, V. (1972.), *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*, magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb

Marković, V. (1975.), *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*, Kajkavsko spravišče, Zagreb

Pavković, M. (2015.), *Palača Igerčić-Patačić-Annaker-Jelačić – tipologija stambene arhitekture Gradeca u 18. stoljeću*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb

Premerl, N. (1978.), *Tipologija stambene izgradnje na zagrebačkom Gradecu u 18. stoljeću*, u: *Tradicionalna stambena kuća. Referati sa 29. Savjetovanja udruženja Aribeitskreises für Hausforschung* [ur. s. n.], Restauratorski zavod Hrvatske: 161-176, Zagreb

Puhmajer, P. (2012.), *Barokne palače u Varaždinu*, disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb

Schneider, A. (1929.), *Perivoji, vrtovi i šetališta u starom Zagrebu*, Muzej grada Zagreba, Edicije Muzeja grada Zagreba IV, Zagreb

Arhivski izvori:

Ministarstvo kulture – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Mesnička 49, Zagreb [MK-UZKB-KOZ]

Internetski izvori:

http://www1.zagreb.hr/zagreb/galerijakd.nsf/VO/6294A26F5308AD1DC1257999004B6DCC?OpenDocument [1. 7. 2015.]

http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212 [20. 3. 2018.]

Izvori ilustracija:

Sl. 1. Kraus, 1968: tabla XXI

Sl. 2. – Sl. 12. MK-UZKB-KOZ

LAYOUT-SPACE ORGANISATION TYPOLOGY OF RESIDENTIAL CORNER HOUSES BUILT IN ZAGREB'S GRADEC IN THE 18TH CENTURY

By Marko Filip Pavković, Zagreb

Summary

The aim of this article is to define the layout-space organisation typology of residential corner houses built in Zagreb's Gradec (today Upper Town) in the 18th century. Ten corner houses built in today's Gradec central plateau are considered, because due to a different building context, terrain configuration and foundations, the corner houses built on the city walls show some attributes proper of non-corner residential buildings also built on the city walls.

In the introduction, the obstacles faced by researchers of residential architecture were described in detail, after which basic guidelines for conducting such research were offered. This was followed by an outline of previously conducted studies and a critical overview of bibliography aimed at a (re)valorisation of earlier theses relative to the typology of Upper Town baroque residential buildings. The studies in question were carried out by Nada Premerl, Lelja Dobronić and Sandra Križić Roban.

Based on an elaborate architectonic description of the ten houses taken into consideration, three typological groups of buildings were identified. First and foremost, the analysis took into account the number of wings and the level of buildings' integration into a certain city block. Therefore, Zagreb upper town 18th century residential corner houses can be divided into single-wing, two-wing and three-wing buildings, whereas single-wing houses can be further classified into those whose rooms are organised in a row and those with a more complex grouping of rooms spaced according to function. All of the analysed two-wing corner houses are semi-detached and have an L line, while the three-wing houses have a U line. What distinguishes the three-wing terraced houses from the three-wing detached houses is the treatment of the surroundings. The most basic formal construction elements – the number of wings and the level of integration into the city block – resulted to be a valid departure point when considering house typology, while all the examples within the (sub) groups indicate to many plan disposal, grid plan and interior design analogies.

Keywords: Zagreb, Gradec/Upper Town; 18th century, baroque; typology; residential architecture, palaces.

(Prijevod/translation: *Petar Ćorko)*

K A J – časopis za književnost, umjetnost, kulturu, i njegov nakladnik **KAJKAVSKO SPRAVIŠČE**, društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, Zagreb – u sklopu programa **JEZIČNICA KAJKAVIANA** – (u drugom roku) raspisuju:

A) 16. NATJEČAJ ZA KAJKAVSKE KNJIŽEVNE RADOVE UČENIKA SREDNJIH ŠKOLA REPUBLIKE HRVATSKE

B) 9. NATJEČAJ ZA ČAKAVSKE KNJIŽEVNE RADOVE UČENIKA SREDNJIH ŠKOLA REPUBLIKE HRVATSKE

Natjecati se mogu učenici svih srednjih škola Republike Hrvatske svaki s najviše pet (5) poetskih i pet (5) proznih literarnih radova (opseg kajkavske/čakavske proze - do 3 kartice).

Radove - s naznakom imena i prezimena učenika, imena i prezimena voditelja ili profesora, mentora, te naziva škole - valja poslati na adresu: Kajkavsko spravišče / Uredništvo časopisa Kaj (10000 Zagreb, Ilica 34, dvor.), ili na e-mail: **bozica.kaj@gmail.com) do 31. ožujka 2020**.

Naznačiti valja i tip zavičajnog idioma /mjesnoga govora kojim je rad pisan.

Najuspjelija ostvarenja, prema ocjeni prosudbenog povjerenstva, nagrađuju se objavom u časopisu KAJ.

***

Cilj je natječaja i Jezičnice kajkaviane (Kajogleda i radionice za mlade) podržati kontinuitet književne kreativnosti mladih na kajkavštini / čakavštini i nakon osnovnoškolske dobi, kao i razvijanje kulture pisane i govorene riječi.

Izvorni znanstveni rad
UDK 262.2 : 726.54 Rakovec (091)(497.5)
Primljeno 2018-07-13
Prihvaćeno za tisak 2019-06-28

RAKOVEČKA CRKVA, ŽUPA I ŽITELJI U PROŠLOSTI

Franjo Pajur, Zagreb / Željezno

Sažetak

Nakon što je na rakovečkom posjedu (terra Rokonuc) *u 13. st. izgrađen grad-tvrđa Rakovec* (castri de Rokonuk)*, kao jedna od točaka zaštite najznačajnije hrvatske srednjovjekovne prometnice "vojničke ili Kolomanove ceste", vjerojatno je uskoro izgrađena i crkva te osnovana župa u mjestu, o čemu nema pismenih svjedočanstava. Naime, rakovečka se župa i crkva svetog Jurja u ispravama prvi put spominje tek u Popisu župa 1334.* (Ecclesia beati Georgii de Rakonnok) *– sto i više godina poslije spomena grada i gospoštije Rakovec. Narednih godina crkvu i župu opisuju kanonske vizitacije a iz vlastelinskih urbara i popisā župe moguće je iščitati imena njenih žitelja.*

Ključne riječi: Rakovec, župa, žitelji, prošlost

Jedno od glavnijih mjerila centraliteta nekog mjesta u srednjem vijeku bila je njegova v j e r s k a funkcija – postojanje crkvenog centra koji je okupljao vjernike okolice. Iako Rakovec svoje utemeljenje zahvaljuje obrambenoj funkciji (izgradnji *castruma*), vrlo je vjerojatno uskoro izgrađena crkva i osnovana crkvena župa u mjestu[1], o čemu nemamo pismenih svjedočanstva. Naime, rakovečka se župa i crkva svetog Jurja[2] prvi put spominje tek u Popisu župa 1334**.** (Ecclesia beati Georgii de Rakonnok)*,* sto i više godina poslije spomena grada i gospoštije Rakovec. Prigodom diobe rakovečkog posjeda između sinova Tome i Ladislava

[1] Tako pretpostavlja i Ćuk (Ćuk, Juraj. *Plemeniti Križevčani do postanka križevačke županije.* Vjesnik zemaljskog arhiva, XVIII, 1916., str. 73): *"Rakovečka je crkva sv. Jurja morala biti starija* (od crkvi okolice koje se spominju u popisu godine 1334.)*, jer je Rakovec bio grad".*

[2] Sveti Juraj je i danas patron (svetac zaštitnik) župne crkve u Rakovcu i pretpostaviti je kako mu je u prošlosti crkva posvećena kao zaštitniku križara: tadašnji rakovečki susjedi su bili templari!

Rakovečkog 1381. spominje se i župnička kuća *(domum sacerdotis parochialis)*[3]. Ime je župe nadalje zapisano 1402., 1433. i 1434. a dva su zagrebačka kanonika u 15. st. bila iz Rakovca: Ivan u vrijeme Albena (svjedok u oporuci zagrebačkog biskupa Ivana Albena) i Matija za grofova Celjskih (zakupnik kaptolske desetine u Toplici i Moščenici, te izaslanik Zagrebačkog kaptola). Godine 1481. se, u parnici s medvedgradskim kastelanom Ivanom Logobosom zbog posjeda Velike, spominje rakovečki župnik Pavao *(Paulo de Rokonok)*[4]. U popisu župa iz 1501. ponovo je zabilježena župa u Rakovcu *(Ecclesia in Rakonok)*, župnik Petar, prebendar Petar te kapelani Stjepan i Ivan *(Petrus in Rakonok, Petrus prebendarius ibidem, Stephanus capellanus, Johannes capellanus)*.[5]

U *Popisima poreza*[6] od 1495.-1588. spomenuta je rakovečka župa *(plebani Rokonok)* 15 puta:

1495.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*Plebani de ROKONOK*	*5*
1500.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*Plebanus de eadem (RAKONOK)*	*2*
1507.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*RAKUNUK plebani*	*2*
1512.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*ROKONOK plebani*	*6*
1517.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*RAKONOK plebani*	*5*
1520.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*ROKONOK plebani*	*6 (1 pauper)*
1533.	*Popis kraljevskog poreza 1 forinte*	*ROKONOK plebani*	*-*
1543.	*Popis kraljevskog poreza u florenima*	*Ibidem (ROKONOK) plebani*	*fl. 1*
1554.	*Popis kraljevskog poreza od 1 for. po dimu*	*Ibidem (ROKONOK) plebani*	*1*
1573.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*Plebani ROKONOK dom. Erdewdi*	*fumi 1 (des. 1 1/2)*
1574.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*Plebani in ROKONAK*	*fumus 1 1/2*
1576.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*Plebani in ROKONOK*	*fumus 1 1/2*
1578.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*Plebani in RAKONOK*	*fumi 1 (des. ½)*
1582.	*Popis kraljevskog poreza od 1 for. po dimu*	*Ibidem (ROKONOK) plebani*	*1*
1588.	*Popis dimova za kraljevski porez*	*Ibidem (ROKONOK) plebani*	*1/2*

Godine 1541. župa Rakovec je obuhvaćala sela: Baničevec, Brezane, Dulepsku, Dvorišće, Goli Vrh, Mlaku, Negovec, Peskovec, Pirakovec i Samoborec. Poslije turskih ratova još sela Dropčevec[7] i Hruškovec, kasnije Hudovo i Lipnicu

[3] Smičiklas, Tadija. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (CD) XVI, 208-212 i 245-249.

[4] Arhiv HAZU, Akademijin arhiv (AA), D-XVI-51.

[5] Buturac, Josip. *Popis župa zagrebačke nadbiskupije 1334. i 1504. (Popis)* Starine 59. Zagreb, 1984.

[6] Adamček-Kampuš. *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj XV. i XVI. stoljeću*. Zagreb, 1976.

[7] Buturac (*Popis)* navodi kako je selo zabilježeno u popisu poreza 1518., no riječ je o Dropkovcu a ne Dropčevcu.

a nakon rasprodaje vlastelinskog zemljišta i sela Gredu i Kolenicu.

Broj župljana je, počevši od kraja 18. st., progresivno rastao, da bi nakon II. svj. rata broj vjernika župe, kao i stanovnika cijelog područja, postupno opadao i danas iznosi oko 2300 vjernika.

GOD.	1771.	1793.	1802.	1830.	1856.	1880.	1929.	1937.	1966.
ST.	1548	960[8]	1633	2223	2224	2705	4287	4431	3929

Razlozi su tome: "bijela kuga" te migracijske tendencije selo-grad/inozemstvo uzrokovane nepostojanjem značajnijeg izvora privređivanja u mjestu i bližoj okolici. Vlasnici rakovečke gospoštije (Zrinski, Erdödy, Patačići itd.) bili su ujedno i kolatori župe te bili dužni financirati gradnju (popravak) crkve i župničke kuće, dok su radnu snagu i podvoz davali župljani. Velikaši-pokrovitelji imali su i pravo predlagati biskupu župnika na imenovanje.

U kanonskoj vizitaciji iz godine 1641.[9] zabilježena je u Rakovcu Župna crkva sv. Jurja *(Ecclesia parochialis S. Georgii in Rakovecz)* te kapela sv. Antuna *(Capella sanctii Antonii in Rakovecz),* a župnik je bio Grgur Gratiani. Vizitacija kaže za nj da je bio marljiv te da mu se crkva odlikuje čistoćom. Međutim, u pritužbi koju *"šekutori cirkve svetoga Jurja Jantola: Blas Hergh, Gaspar Kuzmich, Thomas Vidasek i Georgio Sebec i vsa opčina rakovečka"* upućuju zagrebačkom biskupu Petru Petretiću *"plebanuš Grachiani"* se optužuje da je *"opustil hižu farsku i štaglje i pojate",* da je *"zemlje i sinokoše cirkvene vse opustil da su na pušču došle",* da je *"kmete koje je opčina naselila razgonil i proščenje dal im z cirkvene zemlje i nešče im ovde zapovedati klaku, gde su dužni, nego da bi oni hodili v Zagreb njemu delat na njegvo imanje, česa nesu nigdar dužni pojti. Što je cirkva imala blaga živuča i gibuča i što je opčina dala vu gotovih penez – to je vse gosp. plebanuš zničil. Poldrugo je leto što je školnika odegnal i pojuče meše ni na Božić ni na Vuzem ni na kakov god ni"* te oni više *"terpeti to od njega ni znašati ne moru i deržati ga neče"*. Kako je žalba riješena i jesu li optužbe – budući u protuslovlju s vizitatorovim izvješćem – odgovarale istini, ne znamo.

Godine 1704.[10] vizitirana je Župa vojnika i mučenika Sv. Jurja u Rakovcu *(De parochia S. Georgii militis et martyris in Rachonoch)* i pri tom je detaljno opisana i župna crkva sv. Jurja. Crkva je zidana ciglom, ravnog, izrezbarenog i obojenog stropa. Svetište je popločano kamenim pločama a lađa nabijenom zemljom. Propovjedaonica s kupolom je naslonjena na sjeverni zid. Crkva ima dvoja vrata

[8] Ovaj broj je rezultat projektiranja nove župe u Peskovcu, koja zbog premalog broja vjernika nije utemeljena.

[9] Kanonske vizitacije Različne IV (1641).

[10] Kanonske vizitacije Kalnik I (1704) 102.

(manja s južne i veća sa zapadne strane) i pet prozora (tri u lađi, jedan iza glavnog oltara i jedan mali okrugli iznad kora). Iznad vrata je izrezbaren drveni kor, položen na dva zidana stupa a iznad njega drveni tornjić s dva zvona. Crkva je imala tri zidana oltara s drvenim, izrezbarenim, obojenim i djelomično pozlaćenim retablima. Glavni oltar (Sv. Jurja) ima u donjem dijelu retabla slike sv. Stjepana i sv. Ladislava a u sredini kip Bogorodice s Djetetom u krilu. U gornjem su dijelu slike sv. Katarine i sv. Barbare, a u sredini kip sv. Jurja na konju sa zmajem. Na vrhu je slika Svetog Trojstva *intra cifras.* Na sjevernoj strani lađe je pokrajnji oltar Marijina Uznesenja, sa slikom Marijina Uznesenja u sredini i Sv. Trojstva sa sunčanim zrakama u gornjem dijelu. Na južnoj pak strani lađe je oltar Sviju Svetih s oltarnom slikom na kojoj je veći broj svetaca *(Ecclesia Triumphans).* Sakristiju crkva nema, te se stvari za bogoslužje (misno ruho, 14 kazula, 6 albi, 1 srebrni pozlaćeni kalež, 2 srebrna pozlaćena križa, 4 drvena križa te 5 Rimskih misala) čuvaju iza glavnog oltara u novom ormaru. Razbojnici su nedavno opljačkali 5 kaleža i 1 ciborij. Crkva nema zvonik.

Zabilježena je i crkva sv. Antuna, kao druga župna crkva *(de filiali et quasi conparochiali S. Antonii in Rakonok)*. Bila je zidana *(murata)* a nalazila se u sredini trgovišta, blizu kaštela *(in medio oppido Rakonogh sita prope castellum).* Imala je tri zidana oltara (glavni i dva pokrajnja: B. D. Marije Loretske i Sv. Antuna opata), propovjedaonicu i sakristiju.

Na groblju župne crkve sv. Jurja, suprot istoku *(in coemeterio ecclesia parochialis S. Georgii versus orientem)*, bila je zidana kapela *(capella murata)* sv. Mihaela Arkanđela *(S. Michaelis Archangelis)* s obojenim pozlaćenim kipom sv. Mihaela.

Župni je dvor bio jednokatna drvena zgrada a nalazio istočno od crkve. Do župničke kuće bila je zgrada za goste *(pro hostibus),* u dvorištu gospodarske zgrade suprot istoku vrt od 1 jutra *(de curia parochiali ecclesiae parochialis S. Georgii versus orientem, hortum jug. unum).*

Crkveni je pjevač *(ludimagister)* bio Stjepan Robić *(Stephany Robich)* ujedno i učitelj[11]. Kuća mu se nalazila sjeverno od kapele sv. Antuna *(a septentrione capelle S. Antonii)* u čijoj je blizini imao i vrt veličine 1 jugera[12]. Dobivao je lukno *(sapones)*[13] u visini $^1/_4$ župnikova lukna, od sprovoda 6 denara, od kuća 12 denara te za pjevanje još 6 denara. Zvonar *(campanator)* je bio Ambroz Porkulabić *(Ambrosii*

[11] *Rakovec. Učitelj već 13 godina Stjepan Robić "qui domum sholae ad septentrionem capellae s. Antonii habet"* – Cuvaj, Antun. *Građa za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije.* Zagreb 1910.-1913., br. I. str. 274.

[12] Juger < *jugerum* = mjera zemlje, ral (jutro) – Mažuranić, Vladimir. *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik .* Zagreb 1908.- 22., pretisak 1975. str. 469.

[13] Davanje koje su, obično u naravi (žito, maslo, vino, ogrjevno drvo itd.) ali i u radnoj snazi (težaci), župljani bili dužni davati župniku.

Porkulabich) koji je dobivao od lukna dio te 1 groš po mrtvacu za zvonjenje.

Župska je nadarbina posjedovala: oranice veličine 6 jugera (Gornje Polje dobrih jug. 2, Osopnica jug. 2), zatim desetinu od oranica u polju sela Baničevec, oranicu Špitalnicu zvanu veličine 8 jugera, te onu "preko Puta" zvanu, suprot zapadu, veličine 6 jugera. Nadalje, livadu Popovku na 15 kosaca, vinograde u Šambaru na 2 kopača i u mjestu Pesek zvanom na 6 kopača te 1 vinograd kao misnu zakladu *(altaria)*.

Popisani su i župski kmetovi *(coloni parochiales)*: bilo ih je 4, a 5. je selište bilo napušteno *(domus 4 et quinta sessio deserta)*. 1) kmet Petar Čolig *(Petri Chulik)* posjedovao zemljište i kuću *(fundus et domus una)* te oranica *(terris arabilis)* veličine 5 jug. (pri Huradinovom Polju 4 jug. i pri Melinu 1 jug.) i livade na 2 kosca *(foenilia ad duos falcatores)*. 2) Jakob Šantak u selu Mlaka *(Jacob Santak in pago Mlaka)* posjedovao je "funduš" i kuću te oranica veličine 3 jug. u mjestu Lukarišče *(terra arabilis ad jugera tria in loco Lukaricste)* te u mjestu Celini također 3 jug. *(in loco Czelini jugera tria)*. Livadu je Šantak imao u mjestu *Jeseni* na 12 kosaca *(foenilie in loco Jeszeni ad falcatores 12)*. 3) Ivan Martinjak u mjestu Brezani *(Ivan Martinyak in loco Bresany dicta)* je posjedovao "funduš", kuću i vrt te oranice veličine 2 jug. i livadu na 1 kosca. 4) Gregor Brcak *(Gregorii Berczak)* koji je posjedovao "funduš", kuću i vrt te oranice veličine približno 12 jug. *(terre arabiles circa ad jug. 12)*. Slobodnjak Andreas Ilijaš od 5. (pustog) selišta daje župi 3 florena. Plemići-predijalci *(nobiles seu praediales)* daju od Uskrsa do Duhova 12 denara i 3 kruha ili 3 denara te godišnje još 4 denara i tri kruha.

U kanonskoj vizitaciji 1708.[14] spominje se ispovjedaonica ispod kora a od crkvene opreme: 1 stari i dva nova srebrna pozlaćena kaleža, srebrnu pozlaćenu monstranca te srebrna pozlaćena posudica za bolesničku pričest. Detaljno su opisana i crkvena zvona: veće zvano "Sveti Juraj" teško oko 240 libri (124 kg) i manje s natpisom "Gloria in excelsis Deo" teško oko 100 libri (56 kg). Crkva je posvećena za biskupa A. I. Mikulića (1688.-1694.) a posvetilo se slavi na posljednju nedjelju iza duhovskih blagdana.

Godine 1716. za altariju (crkvena nadarbina) su gosponu plebanušu bili dani kmetovi: *Privček Đurek zvani Fant z težaki 2 – otpuščen z sela; Porkulabić Jambrek z težaki 2, Štraban Lovrek, Blagušević Mihajl z težaki 2 i dohotki vsemi.*

Godine 1720. rakovečka župa opsiže 14 sela[15], kojih su župljani obvezni davati 300 modija[16] (žita), 6 ručkova i 3 kopuna: Negovec (20 selišta – 53 modi-

[14] Kanonske vizitacije Kalnika II (1708) 301.

[15] *Parochia in pagos 14: Hruskovecz, Rakovecz, Brezany, Dulebszka, Pyrakovczy, Peszkovczy, Szamoborczy, Negovczy, Verhovczy, Goli Verh, Drobchevczy, Mlaka, Banichevczy et Dvorische.* KAZ, Protokol 144/XVb 1,33.

[16] *Modius* = mjera za žito; *vagan, kabal, drevenyka, kuplenik)*; postojao je i "kebel rakovečki".

ja), Baničevec (18[17] s – 34,5 m), Dvorišće (11 s – 27 modija i 2 ručka), Mlaka (10 s – 26 m, Vrhovec (11 s – 24 m), Pirakovec (11 s – 22 m), Samoborec (14 s – 21 m), Rakovec (18 selišta – 20 modija, 2 kopuna i 4 ručka), Peskovec (20 s – 20 m), Brezani (12 s – 18 m), Drobčevec (10 s – 18 m), Dulebska (7 s – 12 m), Hruškovec (5 s – 3 modija i 1 kopuna) i Goli Vrh (3 s – 1,5 modij).

Kanonska vizitacija spominje se u župnoj crkvi Sv. Jurja novi, zidani pokrajnji oltar Sv. Barbare. U donjem dijelu izrezbarenog retabla bila je slika sv. Barbare a u gornjem sv. Rozalije. Zbog čestih provala u crkve Sveto Otajstvo se čuvalo u prijenosnom tabernakulu u rakovečkom plemićkom dvorcu *(in castello)*, a od crkvene opreme zabilježena su: 3 srebrna pozlaćena kaleža, 2 križa (1 srebrni pozlaćeni, 1 bakreni), 19 raznobojnih kauzala i 3 Rimska misala. Manje je zvono posvećeno B. D. Mariji a sakristije crkva još uvijek nema. Spomenut je i kameni stup s likom Presvetog Trojstva (raspelo) pred kaštelom u Rakovcu.

Crkveni je pjevač Grgur Stanković, sposoban također za učiteljsku službu ako bi bilo interesa za školu. Stanuje kod župnika a plaću dobiva u naravi i novcu.

Altarijski su kmetovi Pavel Goricaj, Peter Prelec i Jambrek Porkulabić dužni dati 2 modija žita a Ivan Goricaj ručak.

Vizitacija godine 1 7 3 3 . [18] bilježi da je župnička kuća nanovo sagrađena od hrastova drveta godine 1728. i ima u gornjem dijelu dvije velike sobe (jednu s istočne strane za župnika i drugu sa zapadne strane za kapelana) i jednu manju. U donjem dijelu *farofa* je s istoka soba za družinu a sa zapada pivnica. Kuhinja je u posebnoj zgradi. Crkveni je pjevač Toma Klemens, rodom iz Rakovca; svršio logiku tj. prvi tečaj filozofije; g. 1735. nasljeđuje ga Josip Illios.[19]

Župa ima 3 oranice: u Rakovcu veličine 6 jugera: *Pri Hrasteku* 3 jugera te *Gredice* veličine $1^1/_2$ jugera. Livade su dvije: *Popovka* na jugera 4 i *Na Samcu* veličine 3 jugera. Župa je imala i 4 kmeta: 1) Antun Brcak *(Antonius Berczak)* u Brezanima koji je imao 4 oranice (Jednu veličine 1 jug., *Na Celinah* jug. 4, *Pod Šmarovim vrtom* jug. 1 i *Rebro* veličine 3 jug.), 3 livade (*Vu Trepetu pod Potokom* na 3 voza, *Vu Jalševju* na 1 voz i *Na Hižišču* na 3 voza); 2) Jakob Martinjak *(Jacobus Martiniak)* u Brezanima koji posjeduje 3 oranice (*Na Celinah* na jugera 4, drugu također veličine 4 jug. i treću *Pod Hižum* na jug. 2), i 2 livade na 5 vozova *(plaustra)* sijena (*Pod Jalše* na 4 voza sijena i *Pod Hižum* na 1 voz; 3) Andrija Čolig *(Andreas Chulik)* u Mlaki koji ima 7 oranica (*Za Štagljem* na jug. 2, *Luka* na 2 jug., *Pri Hruške* na jug. 2, pri *Gornje Hruške* na jug. circa 3, *Pri Celinah* drugač

[17] Jedan (Stjepan Foglec) ne daje nikakva dohotka.

[18] Kanonske vizitacije Kalnik V (1733) 43.

[19] Kada su nabavljene orgulje i kada su orguljaši naslijedili crkvene pjevače nema podataka.

Krč zvana na jug. 1, *Pri Melinu* jug. 1 i sedma *Slaka ili Osredek* na jug. 1), 4 livade (*Pri Melinu* na 1 voz, *Jeseni* na 1 jug., *Vu Kuteh* na 2 voza i četvrta *Slaki* zvana na 1 voz sijena) i 4) Jakob Šantak *(Jacobus Santak)* u Mlaki. Ovi su kmetovi imali i pravo žirenja u žironosnim šumama *(sylva glandisera)*. Nadalje, Andrija Čolig je imao zajedno s Jakobom Huradinom mlin na rijeci Lonji *(mola una in fluvio Lonia)*: jedan ga je tjedan koristio Čolig, a drugi Huradin.

Kapela sv. Antuna ima vlastito misno ruho i vinograd na 10 kopača ($^{1}/_{10}$ daje vlastelinu). O toj kapeli, prije drugoj crkvi, piše 1850. tadašnji rakovečki župnik Lavoslav Matošić: *"Područna crkva ili kapela Sv. Antuna Padovanskog ukinuta je oko 1750. godine, te na podrum i žitnicu gospodštine rakovačke preinačena. Biaše to doista jaka i prostrana crkva – sakrestija obstoji i danas, kroz koju su izvedene stube na tavan u žitnicu, u kojoj ako po stieni malo odstružeš vapno (kreč), naći ćeš raznih slikah starinskih. Još se podobro pozna, kako stajaše njekoć kor i toranj. vrhu velikih vratah podruma vidi se broj g. 1670.* [20]*"*.

Zanimljiva je i teza kako je riječ o samostanskoj crkvi odnosno o postojanju samostana u najstarija vremena. Najprvo je Bösendorfer napisao da je u arpadsko doba *"dukalni posjed bio i Rakovnik (Rakaunuk), gdje je bio i samostan"* a potom župnik Matošić na tu temu dodao: *"gdje danas stoji dvorana gospodštine ovdašnje, biaše nekoć samostan dominikanski"* [21].

Kapela B. D. Marije sedam žalosti koja se nalazila *u mjestnom selu* srušena je[22], i od nje je ostao samo 14 stopa visok stup (sada u župnoj crkvi) na čijem se vrhu vidi *"umjestno izrezana slika žalostne Marije sjedeće, te u naručju mrtvoga sina Isusa, iz križa skinuta, držeće, i suze nad njim roneće – a po stupu dole niže ine slike umjetno u kamen urezane"* te latinski natpis: *"MATER DEI, TRIBUE UNIVERSO IN SPATIO HIC PATROCINIA PETENTIBUS. 1724."*

O ostacima negdašnjeg groblja kraj župne crkve svjedoči Matošić slijedeće: *"Oko crkve od istoka i juga biaše nekoć groblje s kostelnicom, ogradjeno opekom, od koje još i sada množina komadah nahodi se. - Groblje ovo ukinuto je u vrieme cara Josipa II* (vladao 1780-90.)*, te u obližnjem mjestu shodno podignuto. Divno*[čudno?] *jest, što nekoć grobove za mrtve veoma plitve, jedva 2 stopa duboke, kopati običavahu. Upravo ondje gdje jednom groblje biaše, stoji sada voćnjak i trnac, pa kad hoću, da sadim mlade voćke, eto jedva što se malo odkopa zemlja,*

[20] Matošić, Lavoslav *Nješto od Rakovca* Arkiv za pov. jug. br. 5, Zagreb, 1850.

[21] Bösendorfer, Josip *Agrarni odnosi u Slavoniji*, Zagreb, 1950., s. 35. odnosno Matošić, *Nješto …* s. 343.

[22] Po Buturcu (Josip Buturac *Vrbovec i okolica* Vrbovec 1984., s. 110) za vrijeme Josipa II, dakle između 1780. i 1790. a po Matošiću (Matošić, *Arkiv* ... 5 , s. 342) oko 1795. godine; 1716. kapela je imala vinograd u Goljaku.

nahode se kosti, i lubanje ljudskih tjelesah, davno tamo pokopanih".

Crkveni kmetovi *(coloni parochialis)* 1750. bili su: *Matthias Blagušević, Georgius Priščan, Antonius Martinjak i Matthias Bercak.* Te godine je renovirana i župna crkva o čemu Matošić bilježi sljedeće: "*Pošto naime oko g. 1750. starinska župna crkva nesgodom vatre bude oštetena, obitelj tadašnjih baronah, a kasnije grofovah, Patačićah, kao pokroviteljah iste župe, dade župnu crkvu na novo sazidati*".

U vizitacijskom opisu iz 1754. se navodi da je crkva nedavno temeljito obnovljena i cijela podsvođena, pa vizitator kaže da je prostrana i veličanstvena *(magnifica).* Crkva je te godine imala jednu oranicu u presečkoj župi i dva vinograda: jedan u Šambaru i jedan u Pesku.

Godine 1778. crkveni su kmetovi bili: *Pavel Porkulabić, Josef Priščan, Matek Blagušević* i *Ivan Iliaš* u Rakovcu; *Simon Bercak* i *Anton Martinjak* u selu Brezane; *Matek Šantak* i *Matek Čulik (Čolig)* u selu Mlaka.

Kanonska vizitacija iz godine 1796. bilježi 5 oltara: Sv. Jurja, Sv. Marije Magdalene, Sv. Barbare, Sv. Bartola i Sv. Antuna Padovanskog; propovjedaonicu i zvonik s tri zvona (teška 300, 150 i 27 kg) podignut uz sakristiju.

U *Popisu prihoda* iz 1802. stoji: 167 forinti i 45 krajcara od $7^{3}/_{4}$ kmetskih selišta, 2 for. od prava na točenje pića u svojoj pivnici, 18 for. i 45 krajc. od povrtnjaka, 20 for. od vinograda u Goljaku (altarija Baltazara Patačića), 1 for. i 30 krajc. od vinograda u Pesku (altarije), 227 for. od lukna (proso, pšenica), 89 for. od štolarine (vjenčanja, sprovodi krštenja i sl.), 6 for. i 10 krajc. trećina milostinje, 13 for. i 20 krajc. regalna prava (drva, paša, lov, ribolov, žirovina).

Današnju župničku jednokatnu kuću dao je sazidati 1805. godine kolator župe grof Bartol Patačić a godine 1835. i 1857. ona je renovirana.

Godine 1840. vizitator opisuje crkvu kao četverokutntu građevinu, dugačku 15 a široku 6 hvati, čije svetište završava polukrugom. Kao novine spominje kip čudotvorne B. D. Marije od 7 žalosti na glavnom oltaru župne crkve, prenesen iz porušene kapele te velike i dobre orgulje, obnovljene 1834. godine. Orguljaš je bio Pavao Kovačić.[23]

Već spomenuti Matošić opisuje župnu crkvu 1850. kao uređenu "*sa dva velika svoda na oblo i sa četiri luka. Vrata i prozori jesu četverouglasti. U crkvi se nalazi pet krasnih žrtvenikah. Veliki žrtvenik resi kamenita slika majke Božije žalostne - toranj s prejakimi zidinami ima u debljini kod temelja 6, a na vrhu 3 stopa, te nosi 4 zvona. Zvonik stoji nuz svetlišće, pod njim se nahodi sakrestija.*"

Crkva je 1973.-'75. obnovljena izvana, posebice toranj a nabavljeno je i novo zvono teško 300 kg. Crkva je ponovo obnavljana u novije doba.

[23] Buturac, *Vrbovec*.... str. 105-117.

Anđela Horvat u ELU piše da: *"Jednobrodna gotička barokizirana župna crkva sv. Jurja ima svetište sa stupnjevanim kontraforima, zvonik blizu svetišta, portik i pobočni gotički dovratnik"*, dok Lj. Dobronić[24] navodi da su, prema riječima tadašnjeg župnika (Josipa Sodara), dva gotička prozora zazidana pod žbukom prigodom barokizacije crkve 1704. godine. Stanka Domin[25] crkvu opisuje detaljnije: *"Ova se crkva nalazi u naselju; jedan je od primjera barokizirane gotičke sakralne arhitekture. To je jednobrodna građevina s poligonalnim svetištem, poduprta jakim kontraforima. Zvonik s baroknom limenom kapom tornja stoji uz zapadno pročelje. Ispred glavnog pročelja nalazi se ulazni portik. Krovište crkve je barokno, dvostrešno, skošeno iznad svetišta, pokriveno biber-crijepom. Na južnom bočnom pročelju sačuvan je bogato profilirani gotički dovratnik ulaza u crkvu. Unutrašnji prostor crkve svođen je baroknim svodovima, glavna lađa bačvastim svodom sa šiljatim ‚štih'-kapama, a svetište češkim svodom. S unutrašnje strane svetište je zaobljeno, dok je s vanjske strane sačuvan poligonalni oblik srednjovjekovnog svetišta. U prostoru krovišta svetišta vidi se stariji križno rebrasti svod gotičke crkve, koji je sačuvan iznad kasnije ugrađenog baroknog svoda svetišta, što je vidljivo u crkvi. Također u prostoru krovišta, na zidu svetišta, sačuvan je otvor s gotičkim kamenim profiliranim doprozornikom, što upućuje na veću visinu gotičke crkve prije barokizacije. Inventar je u crkvi barokni. Crkva je primjer provincijske barokizirane gotike, s tek ponekim bogatije obrađenim detaljem arhitekture"*. Pokušavajući utvrditi približnu starost vrbovečke župne crkve Diana Vukičević-Samaržija[26] je uspoređuje s rakovečkom, zaključujući kako crkva sv. Jurja u Rakovcu: *"Slične je tlocrtne tipologije, razlikuje se po proporcijama i oblikovanju potpornjaka. Južni šiljasti portal, profiliran kruškom između dvije užljebine, što ga vremenski smješta u sam kraj XV. stoljeća, jedini je temporalni znak prema kojem približno dobivamo datum nastanka crkve u Rakovcu"*.

REDOSLIJED ŽUPNIKA[27]

1402.	MIHOVIL
1433.	MATIJA
1481.	PAVAO
1501.	PETAR, prebendar PETAR a kapelani STJEPAN I IVAN
1511.	BARNABA
1512.	THOMA

[24] Dobronić, Lelja. *Po starom Moravču.* Zagreb, 1979., str. 56.

[25] Domin, Stanka. *Sakralna arhitektura na zelinskom području*. KAJ, IV, 7-8, 1971.

[26] *Vrbovec u prošlosti i sadašnjost.i* MH Vrbovec, 1995. str. 92, 93.

[27] *Monumenta civitatis zagrabiensis* (MCZ) VI, 199, 412, IX, 124; AA, D-XVI-51; Buturac, *Vrbovec* ...

1515. MICHAEL

1574. MARKO vicearhiđakon

1641. GRGUR GRATIANI

1669. -1679. FRANJO RAKARIĆ

1679. MATIJA ORSAGOVIĆ

1680.-1681. LOVRO GORINČIĆ

1681.-1697. MATIJA ŠAVORIĆ

1697.-1704. JURAJ RADOŠEVIĆ

1704.-1717. JAKOB NOVAČKI, rođen 1679. u Zagrebu. Filozofiju i bogosloviju (kazuistiku) studirao također u Zagrebu.

1717.-1718. STJEPAN VUČETIĆ

1718.-1752. NIKOLA CRNKOVIĆ, rođen 1683. Filozofiju i bogosloviju završio u Zagrebu.

(Kapelan je Ivan Sunić, rodom iz okolice Karlovca)

1752.-61./89. JOSIP ZLATARIĆ, rodom iz Dubice, filozofiju studirao u Beču a bogosloviju u Rimu, ređen 1749.; 1758. bio zagrebački kanonik, 1761-63. rektor Hrvatskog zavoda u Bologni te 1775. biskup beogradski i smederevski. Umro 1790.

1789.-1796. VJENCESLAV (VJEKOSLAV) PER, (1790,-'92. kapelan TITUŠ BREZOVAČKI[28])

1799.-1806. JOSIP SPIŠIĆ

1806.-1820. MATIJA ZRINKOVIĆ

1820.-1833. IVAN VIŠAK

1833.-1848. ANTUN PEPELKO, rodom iz župe Mihovljani

1848.-1852. IVAN MIKLINIĆ

1852.-1856. IVAN ZEBEC – umro u Rakovcu 1856.

1857.-1862. LAVOSLAV MATOŠIĆ, bio župnik u Donoj Zelini odakle je došao u Rakovec. Umro i pokopan na mjesnom groblju u Rakovcu.

1862.-1878. STJEPAN VALDEC, rođen 1839. u Varaždinu, ređen 1852. godine, iz Rakovca otišao za župnika u Vrbovec.

1878.-1913. NIKOLA ŠTOS, rođen 1848. u Vratnom, ređen 1871. Bio je glazbenik. (kapelan

MIJO GEČEK, rođen 1876. u Samoboru, ređen 1900. a umro u Rijeci 1906.)

[28] Kajkavski pisac Tituš Brezovački rođen je 1757. u Zagrebu gdje je, kao prebendar župe sv. Marka, 1805. i umro. Drži se da mu je majka Ana Fabijanec-Brezovečki bila podrijetlom iz Rakovca.

1913.-1936. STJEPAN NEMČIĆ, rođen 1863. u Bojnikovcu, ređen 1889. Bio katehet u Zagrebu i župnik u Lupoglavu, odakle je došao u Rakovec.

1937.-1957. MIRKO ŠANJEK, rođen 1883. u Varaždinu, ređen 1907. Bio župnik u Preseki, odakle je došao u Rakovec, gdje je i umro godine 1957.

1957.-1958. ALEKSIJE PINTAR, privremeni upravitelj župe.

1958.-1983. JOSIP SODAR, rođen 1917. u Peščenici (Vinica) a ređen 1943. Prvo bio kapelan u Novoj Kapeli. Umro 1983. u Rakovcu a pokopan u Novigradu Podravskom.

1983.-1995. ANTUN MOTOČIĆ, rođen u Belcu, sada vikar supsidijar u Mariji Bistrici.

1995.-2016. FRANJO MRVČIĆ, rođen 1944. u Kalničkoj Kapeli, umro u Rakovcu 2016.

2016.-DARKO ROGINA, rođen u Zagrebu 1982., podrijetlom iz susjedne župe sv. Ivana Krstitelja u Sv. Ivanu Zelini.

NASELJA I STANOVNICI[29]

BANIČEVEC (Banichewcz, Banychewczy, Banychewcz, Banichewczy, Banichewczi)

Selo jugozapadno od Rakovca, ¾ sata (hoda) daleko. Pripadalo rakovečkoj purgariji još u 16. st. (1623. Juraj Zrinski potvrđuje Rakovčanima, Samoborčanima, Baničevčanima i Brezancima *"iz novič stare pravice gospodina deda, gospodina grofa Miklouša Zrinskoga"* tj. Nikole Šubića Zrinskog Sigetskog) a savim sigurno u 17. st. i dalje: *"Ti vsi za purgare imenujo se"* (1630.) odnosno *"In his villis incola omnes dicuntur oppidani"* (1709.). Međutim, već je g. 1716. napomenuto: *"nit je vezda vre kakvo razlučenje med kmeti i negdašnjemi purgari"*, te su, sukladno tome, g. 1755. zapisani kao *"oppidani et coloni"* a g. 1769. samo kao *"coloni"*. Kao rakovečka pripadnost prvi se put spominje g. 1497.[30] a potom još u *Popisima* g. 1506. 1510., 1513., 1517., 1520., 1541., 1557.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.[31]	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	121	104	78	84	110	157	182	209	254	307

[29] Naselja župe, ali i neka od sela koja su nekoć pripadala rakovečkoj gospoštiji.

[30] *Banichewcz* – Mađarski državni arhiv (Magyar Országos Levéltár (MOL) Dl 35750.

[31] G. 1784. popisani su Patačićevi podložnici (Az első Magyarországi népszsámlálás (1784-1787.) Budapest 1960.) a 1771., 1792. i 1802. župljani župe.

GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	285 s	282	307	315	290	275	268	244	209	199

Gospodari (glavari) porodica[32] bili su:

1598.[33] Mattias Dwmych, Elizabet Zyrowycza, Emericus Jwchewych, Paulus Jwssekowych, Michael Jwchewych, Dorotea Herowycza, Ursula Dwmycza, Georgius Petraz, Valentinus Dwmych;

1630.[34] Andreas Kluchar loco Michael, Gregor Petrus loco Georgii, Nikola Herović loco Gregorii, Georgius Žebec olim Pauli Jažeković, Michael Sirović, Andreas Čegec, Nicol. Dumić olim Valentini, Georgius Dumić olim Lucae, Martin Dumić loco Mich., Michael Paraslović olim Johan. Jušević, Andreas Krajač, relicta Marci Dumić, Jacobus Dumić, Philip Žebček olim Gregorij;

1638.[35] Andreas Kluchar, Gregorius Petrus, Nicolaus Dumich, Georgius Sebecz, Andreas Chegecz, Relicta Margaretha Dumich, Phillippus Sebrek, Nicolaus Herovich, Matthias Dumich, Georgius Dumich, Michael Zirouich, Michael Parazouich, Petrus Dugech;

1709.[36] Martin Dumich, Ivan Heroich, Jantol Heroich, Mattek Sebecz, Jantol Sebecz, Gaspar Foglecz, relicta Sziroich, Mattek Dumich, Gregur Gustek, Jembrik Benczak, Ivan Klycharich, Jambreus Mikecz, Martin Dumich, Peter Foglecz, Gyurko Foglecz, Jakob Dumich, Gergina Chegecz;

1716.[37] Vertulij Jurko na Dumichevom (D~~umich Martin Szukel~~), Heroich Ivan, Heroich Gijurek, Dumich Marko, Skrobot Martin na Kljucharichevom, Fugliecz Gijurek, Zebecz Antol i od Berczkovichevoga, Biruss na Sziroichevom, Fogliecz Gaspar Sipulika, Benczak Lukach, Dumich Giurek od Blasevoga, Gustek Gregor ali Czeszar, Chegecz Gregur, Dumich Martin mlaissi ali Szukelj;

1720.[38]Georgius Dumich, Georgius Fuglecz, Petrus Fuglecz, Gregorius Czegecz, Martinus Dumich, Matthias Skroboth, Georgius Gustek, Lucas Benczek, Marcus Dumich, Vidua Pauli Sziroich, Stephanus Fuglecz, Nicolai Sziroich, Antonius Sebecz, Georgius Heroich, Ioannes Heroich, Martinus Dumich, Ioannes

[32] Kućne zadruge (povezani rodbinstvom ili priženjeni i pridruženi) ili *"skupčine"* koje su znale brojiti i "*do 42-44 glava*".

[33] *Popis domaćinstava kmetova, inkvilina, plemića armalista, predijalaca i plemića jednoselaca u zagrebačkoj i Križevačkoj županiji* – Adamček-Kampuš. *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV. i XVI. stoljeću.* Zagreb 1976., str. 370-558.

[34] AA, II-d 152; Radoslav Lopašić. *Hrvatski urbari,* MHISM 5, Zagreb, 1894.

[35] MOL, E 148 NRA 1445/7.

[36] KAZ, Acta capit.saec. XVIII fasc. 3.

[37] AA, IV/b-63.

[38] 1720.[1] označava crkveni popis župljana župe Rakovec (KAZ, Protokol 144/XVb p. 1 i 33)., a 1720.[2] provizorov popis podložnika vlastelinstva – AA, IV/b-63.

Petrus, Gasparus Sebrek;

1720.[2] Prelecz Matt. ~~Vertulij Jurko~~ na Dumichevom, Heroich ~~Ivan~~ Mihalij, Heroich Gijurek, Kovach Giurko na Dumich Mattka, ~~Skrobot Martin na Klyucharichevom~~, Fugliecz Gijurek, Zebecz ~~Antol~~ Mihalij i od Berczkovichevoga, ~~Biruss na Sziroichevom~~, Fogliecz ~~Gaspar~~ Steff Sipulika, Benczak ~~Lukach~~ Fogliecz Matth. na ovom, Dumich Giurek ili Jakopicz od Blasevoga, Gustek ~~Gregor aliter Czeszar~~ Giurina, Chegecz Gregur, Dumich ~~Martin mlaissi~~ Mihalij aliter Szukelij;

1750.[39] Matthias Fuglecz, Gregorius Dumich, Georgius Dumich, Georgius alt Dumich, Georgius Heroich, Laurentius Heroich, Matthias Fuglecz, Georgius Sebecz, Simon Gustek, Matthias Prelecz, Franciscus Chegecz;

1753.[40] Prelecz Matthias, Heroich Petrus, Heroich Matthias, Sebecz Georgius, Foglecz Stephanus (Mato Laurentius), Dumich Georgius (Kovacs), Foglecz Matthias na Benczakovom, Gustek Michael, Dumich Gregorius aliter Jakopicz, Chegecz Franciscus, Dumich Georgius barbir**;**

1755.(1) Matthias Prelecz, Petrus Heroich, Georgius Heroich, Georgius Sebecz, Stephanus Foglecz, Georgius Dumich, Matthias Foglecz, Michael Gustek, Franciscus Chegecz, Georgius Jakopich, Georgius Dumich;

1755.(2)[41] Petrus Heroich, Martinus Sebecz, Matthias Prelecz, Laurentius Sipuljak, Georgius Dumich, Gregorius Dumich, Matthias Foglecz, Franciscus Chegecz;

1769.[42] Czegecz Franciscus, Dumics Gregorius, Dumics Georgius, Dumics Thomas, Gustek Simon, Heroich Antonius, Heroich Petrus, Prelecz Stephanus, Sipulyak Laurentius, Zebecz Matthias;

1778.[43] Martin Chegecz, Gregur Jakopicz, Juraj Dumich, Simon Gustek, Thomas Dumich, Lovrencz Foglecz, Mattek Zebecz, Anton Heroich, Steff Prelecz;

1804.[44] Obitelji: Jakopicz, Szukely-Jakopicz, Novoszel, Dumich, Sipuljak, Fuglecz, Herovich i Prelecz.

---

[39] HDA, Križevačka županija, *Conscriptiones et urbarialia*, kutija 750.

[40] *Conscriptio dominium Rakovecz Anno Domini 1753.* - AA, IVb-64.

[41] 1755[1] *Specificatio domorum* - HDA, Acta Comissionallia, Protokol XI/6; 1755[2] *Urbarium boni Rakovecz*, AA, II-d 109.

[42] *Praestationes libertinorum et colonorum in bonorum Rakovecz ad Verbovecz applicatorum A. D. 1769* – AA III d-34.

[43] *Conscriptio coloni domine comitisse vidue Joan. Patachich 1778.* – HDA, Križevačka županija, *Acta urbarialia*, kut. 743.

[44] *Conscriptio parochiae Rakovczensis a. 1804.* – HDA, Križevačka županija, *Consriptiones*, kut. 754.

BREZANE (Brezane, Brezany, Brezana, Brezani)

Selo jugoistočno od Rakovca, ½ sata daleko. Pripadalo je rakovečkoj purgariji još u 16. st. (v. Baničevac). Csanki ga spominje 1460. kao selo gornje rakovečke provincije[45] a kao rakovečka pripadnost prvi se put spominje 1517.[46] te1520., 1541. i 1557. G. 1623. utemeljeno je kao novo naselje[47] Gornje Brezane i naseljeno Vlasima koje je predvodio *Nikola Osmokruč, pop Vlaški liber* (slobodnjak) a za koje su (baš kao i za sela Salnik i Valetić) vrijedili uvjeti prema povelji Jurja Zrinskog izdanoj g. 1624. u Rakovcu *(Actum Rakovecz, 8. die maij anno 1624.)*. U povelji *"Mi Juraj Zrinj ... dajemo na znanje vsem, kim se dostoji, vu ovom našem listu, da jesmo mi dokonjali z našemi Vlahi, z Vukom onoga sela sudcem i z ostalimi seljani, dopušćajući to im, da imaju slobodno pri našem imanju Rakovcu hiže načinjati z tim modušem, gda godi nam bude na put pojti, i kada ih obnajdemo, budu morali dati od vsake hiže jednoga pešca do desetoga leta, a kako deseto leto pride, od vsake hiže četiri dukata čez leto k našemu Rakovskomu imanju"*. Gornjih Brezana već 1638. nema.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	81	138	78	72	92	96	91	106	141	175
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	188	207	183	190	178	159	162	149	135	137

Glavari porodica bili su:

1598. Mattias Pettrynowych, Paulus idem, Antonius idem;

1630. BREZANE: Nicolaus Petrinović i sin, Valentinus Brlić, Jacobus Paklian, Mathias Plešić;

GORNJE BREZANE: Nikola Osmokruč pop Vlaški, liber; Dragia Domjanec, Božicko; udova, Vukašinova žena (des.), Vučina qui libertinus erat – koji je bio slobodnjak (des.);

1638. Matthias Plessiny, Nicolaus Petrinouich, Petrus Berlich, Jacobus Paklian (ZRIN. SEN); Matthias Plessiuy, Georgius Petrinouich i Milo Szterbacz – liber

[45] Chanki, Desző. *Körösmegye a XVI-ik században.* Budapest 1893, str. 5, bez navođenja izvora. U fusnoti Chanki upućuje na signaturu MOL Dl 35627, međutim u tom se dokumentu spominju samo gornja i donja rakovečka provincija *(provincia superiori et inferiori Rakonok),* ali ne i pripadajuća sela. Doduše, samo četiri godine kasnije u jednoj se ispravi spominju sela: *Brezye, Scobolowcz, Pyrakowcz, Wokonyncz, Pezkowecz, Zamoborcz* – MOL Dl 35645.

[46] *Brezyana* – MOL Dl 38005.

[47] *"... ab anno 1623., quo locati sunt, usque ad octennium liberi erant".* – Lopašić, *Hrvatski* ... str. 184.

(Zrin. jun.);

1709. Tomina Petrinovich, Lukach Petrinovich, Blas Paklyan, Jendras Paklyan, Tomas Petrinovich, Mihaly Szelecz;

1716. Paklijan Blas, Paklian Andras, Chuchan ali Petrinovich Thomas, Szelecz Mihalij, Petrinovich Lukina aliter Sunta, Petrinovich Thomas vezda Bachek;

1720.[1] Thomas Petrinovich, Michael Fotivics in sessione olim Chucsa, Thomas Petrinovich, Blasius Paklian, Ioannes Paklian, Lucas Petrinovich, Thomas Jaklinovich, Antonius Berczak, Paulus Martniak, Matthias Bertics, Stanislaus Smar, Stephanus Habek;

1720.[2] Paklijan ~~Blas~~ Pavel, Paklian Andras, Chuchan ~~ali Petrinovich Thomas~~ Martin, Szelecz Mihalij, Petrinovich Lukina ~~aliter Sunta~~, Bachek Mikula na Petrinovichevom;

1750. Lucas Petrinovich, Georgius Bachek, Andreas Paklian, Stephanus Paklian, Martinus Chuchan.

1753. Paklian Andreas**,** Paklian Paulus**,** Chucha Martinus**,** Petrinovich Lucas**,** Bachek Matthias;

1755.[1] Andreas Paklian, Paulus Paklian, Stuklevich, Martinus Chuchan, Lucas Petrinovich, Georgius Bachek;

1755.[2] Matthias Bachek, Paulus Paklian, Paulus Paklian, Andreas Paklian, Martinus Chuchan, Lucas Petrinovich, Matthias Berczak, Antonius Martinjak;

1769. Bachek Matthias, Borvasz Nicolaus, Chucha Gregorius, Paklyan Martinus, Petrinovics Lucas;

1778. Mathia Bachek, Lucas Petrinovich, Gregor Chucha, Matek Borvasz aliter Jaklinovich, Simon Berczak, Anton Martinyak Joannes Paklan (des.);

1804. Obitelji: Bachek, Shunta, Chucha i Paklian.

DIJANEŠ (Sancti Dionisii, Zenth Dienes, Zenth Dyenes, Zenthdienes, Zenthdyenes)

Selo zapadno od Vrbovca, 1 i ½ sat daleko. Ime dobilo po crkvici Sv. Dionizija. Kao rakovečka pripadnost spominje se samo 1495. Villicatus ZENTH DYENES ad ROKONOK 10, u vrijeme Ivaniša Korvina. Potom 1506. i 1510. kao pripadnost vilikata Sv. Trojstvo.[48] Dijelom u vlasništvu rakovečkih gospodara, Ivaniševe udove Betarice odnosno njenog drugog muža Jurja Brandenburškog: 1507. ZENTH DYENES relicte ducisse 5, 1512. ZENTHDIENES 6, ZENTHDYENES domini Marchionis 8, 1520. ZENTHDYENES domini Marchionis 9; a dijelom u vlasništvu

[48] *Villicatus Sancti Trinitatis ac villis ... Sancti Dionisii* – MOL Dl 37791 odn. MOL Dl 37868.

vrbovečkih plemića Borothwa i dr. kao npr. 1512. ZENTHDIENES relicte Stephani Boruthwa 7, Nicolai Boruthwa 6, Anthonii Boruthwa X,[49] Johannis Boruthwa 2, Georgii Boruthwa 2, Zigismundi Boruthwa 3; 1517. ZENTH DYENES Nicolai Boruthwa 5, ZENTHDYENES relicte Stepahni Boruthwa 7, ZENTHDYENES Anthonii Boruthwa 5, ZENTHDYENES Sigismundi Boruthwa 3, ZENTHDYENES relicte Johannis Boruthwa 2, ZENTHDYENES Georgii Boruthwa 1; 1520. ZENTHDYENES Nicolai Borothwa 6, ZENTHDYENES Michaelis Borothwa 9, ZENTHDYENES Anthonii Borothwa 2, ZENTHDYENES Sigismundi Borothwa 3, ZENTHDYENES relicte Johannis Borothwa 6, ZENTHDYENES Georgii Borothwa 1, pauper 1; 1554. ZENTH DYENES Iwani Mykwlych 1; 1570. ZENTH DYENES Joannis Malekoczy fumus $^1/_2$, Ibidem (ZENTH DYENES) Nicolai Mochylzky fumus $^1/_2$; 1573. ZENTHDYENES Joannis Malekoczy fumus 1, desertati fumi $1^1/_2$, Ibidem relictae Nicolai Mochylzky fumus $^1/_2$, desertati fumi $1^1/_2$; 1574. ZENTH DYENES relictae Malekoczy fumi $1^1/_2$, Ibidem relictae Mochylag cum Gwbassoczy fumus 1, Ibidem Joannis Borothwa loco Petherchych fumi $1^1/_2$; 1576. ZENTH DYENES relictae Joannis Malekoczy fumi $1^1/_2$, Ibidem portio olim Nicolai Mochylay apud manus relictae Stepahni Gwbassoczy et Andreae Borothwa ac Seraphin fumus 1, Ibidem Joannis Borothwa et Seraphin $1^1/_2$; 1578. ZENTHDYENES relictae Joannis Malekoczy fumi $1^1/_2$, Ibidem portio olim Nicolai Machylany apud manus relictae Gwbassoczy et Andreae Borothwa cum Seraphin fumus 1, Ibidem Joannis Borothwa cum eodem Seraphyn $1^1/_2$; 1582. ZENTHDYENES relictae Joannis Malekoczy fumi $1^1/_2$, Ibidem portio Mochilai apud manus alias Gwbassoczy ittem Andreae Borothwa cum Seraffin fumus 1, Ibidem Joannis Borothwa cum Seraffyn $1^1/_2$; 1596. ZENTT DYENES heredum Brythvych et Prasschoczy fumus 1; 1598. Portio Balthasaris Brythvych cum domina Dorothea Brithvych consorte egregii Georgii Kraissych in ZENTH DYNES 2, Portio egregii Georgii Praschioczy in ZENTH DYNES 2, Portio nobilis Georgii Saffarich ac heredum condam Ladislai Saffarich et consortis Joannis Herssych 1; 1600. In FELSSEÖ CZELYNE et ZENTT DIENES Baltasaris Bryttvych cum Georgio Krayssych domus 4, Ibidem Georgii Praschoczy domus 2, Ibidem Ladislai Saffarych cum Georgio Saffarych domus 1; 1778. domini Andreai Zenchich 8, desertati 3. Pripada pod Vrbovec. U 18. st. vlasništvo je Patačića, potom Julijane Jelačić itd. Imalo plemićki dvor. Oranice i livade plemićkog dobra Dijaneš vlasnica Roza Tintner iz Beča g. 1901.-1906. rasprodaje tamošnjim seljacima.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	-	97	-	-	132	130	133	184	217	269

[49] Rukopis oštećen, vjerojatno 2 dima

GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	207	289	279	284	277	251	209	188	162	168

Glavari porodica bili su:

1598. Simon Dombay, Stephanus Prygorcz, Stephanus Dolowecz, Georgius Krossely, Fabianus Hisak;

1720. Blasius Clemens, Balthasar Hudecz, Georgius Novakovich, Matthias Benko, Nicolaus Novak, Georgius Simunecz, Andreas Simunecz, Matthias Ledinszky, Michael Berczak, Petrus Szrab, Marcus Szrab, Michael Palievich, Joannes Thomassich, Jacobus Torko;

1769.[50] Badalics Jacobus, Badalics Lucas, Badalics Matthias, Berlechics Michael, Biskupecz Gregorius, Habianecz Philippus, Hergoics Josephus, Heroich Martinus, Horgotich Georgius, Ledinski Jacobus, Papa Joannes, Berekovics Georgius, Terbuljak Antonius, Tretinjak Lucas;

1778. Joannes Kuzmich, Petrus Benko, Michael Kutten, Matthias Simunecz, Simon Simunecz, Matthias Thomassich, Joannes Tunkovich, Michael Piszachich, Laurentius Klemes (des.), Andreas Ozimecz (des.), Michael Szrab (des.).

DROPČEVEC (Drobchewcz, Drobchevczy, Drobchevecz)

Selo južno od Rakovca, ¾ sata daleko. Prvi se put kao rakovečka pripadnost spominje g. 1497.[51], zatim 1518. te u *Popisu* 1598. a također i 1666. kada je udova bana Nikole Zrinskog, Sofija, dala batinati stanovnike sela Mlake, jer su porušili ogradu oko krčevine Pavla Siščana u Dropčevcu.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	75	69	54	63	70	96	108	130	148	170
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	151	145	159	155	148	131	119	103	89	84

Glavari porodica bili su

1598. Paulus Smar, Stephanus Zischan;

1720. Jacobus Smaar, Antonius Smaar, Georgius Kuzmek, Gregorius Bresnich(ky), Matthias Szischan, Joannes Fister aliter Biskup, Joannes Paly, Andreas Hogya, Jacobus Smaar, Thomas Szischan;

1750. Gregorius Jaklinovich, Matthias Smar, Andreas Smar, Martinus Smar, Blasius Bresnichki, Stephanus Smar, Andreas Bertechich;

[50] Popisan zajedno s Gajem.

[51] *Dropchewcz* – MOL Dl 35750.

1769. Bertechics Joannes, Breznichki Gregorius, Sischan Blasius, Smar Laurentius, Smar Matthias, Smar Michael;

1778. Blas Szischan, Lovrencz Smar, Ivan Bertechich, Matt. Smar (des.), Mihaly Smar, Gregur Breznichky;

1804. Obitelji: Szischan, Bencz, Rogina, Shmar i Czeszar.

DULEPSKA (Dulypchka, Delebzka, Dwlebzka, Dwlyebzka, Dulebszka, Dulepszka)

Selo jugoistočno od Rakovca, 1 sat i ¼ daleko. Posjed Dulepska *(Dulypchka)* spominje se 1244. i 1245., no nije riječ o istom lokalitetu.[52] Posjed koji se tiče današnjeg sela spominje se tek g. 1412. pod imenom Donja Dulepska[53] a potom 1464.[54] i 1481., te manjim dijelom pripada rakovečkom vlastelinstvu. Većim ga dijelom posjeduju niži plemići, tako npr.:*1495. relicte Casnar 22; oko 1520. DWLEBZKA filiorum Pwchych Stephanus Pwchych, Stepahnus Kasnarych de Welika DWLEBZKA eisudem; 1507. DULEBZKA relicte Dauidis 20; 1512. DULEBZKA relicte David 18, DWLEBZKA et ERDOWCZ magistri protonathorii 10; 1513. DWLEBZKA relicte Kaznar 19, DWLEBZKA magistri protonathorii 6; 1517. DWLEBZKA Johannis Horwath 8, DULEBZKA relicte Kasnar 18; 1520. WELYKE et DWLEBZKA relicte Magdalene 7, DWLEBZKA Johannis Woykffy 8, DWLEBZKA relicte Kasnar 11; 1533. DWLEBSKA Joannis Marochay fl. 7; 1543. DWLEBZKA Johannis Kasnar iudicis nobilium eiusdem comitatus fl. 2, Ibidem et Graboryancz Serafyny fl. 2, Ibidem Cristophori Borothwa fl. 1; 1554. DWLEBZKA Gasparis Kasnar 2, Ibidem GRABERYANCZ Georgii Dobychak 2; 1570. DWLEBZKA Georgii Boros et Barthomlomei Barthakowych fumi $1^1/_2$, Ibidem Joannis Bosak fumus 1; 1573. DWLYEBZKA Georgii Boros et relictae Barthakowych fumi $1^1/_2$ (desertati fumi $1^1/_2$), Ibidem Joannis Bosak fumus 1;1574. DWLEBZKA Boros cum Zorych fumi $1^1/_2$, Ibidem Joannis Bosak fumus 1; 1576. DWLYEBZKA Boros cum Zorych fumi $1^1/_2$, Ibidem relictae Joannis Blagonia fumus 1; 1578. DWLYEBZKA Boros cum Zorych fumi 1 (per Thurcas desertatus f. $^1/_2$, Ibidem relictae Joannis Blagonia fumus 1; 1582. DWLYEBZKA Boros cum Zorych fumi 1, Ibidem relictae Joannis Blagonya fumus 1.* Zato se selo samo u nekoliko navrata spominje pod Rakovec a 1720. i 1771. je popisano, jer je riječ o Popisu sela župe, a ne gospoštije, Rakovec. Zamjenom dobara

[52] Riječ je o posjedu koji se nalazio na području kasnijeg dobra Preseka.

[53] *possessionis Felsedulebzka* – MOL, DL 35389.

[54] *possessionem Dulebzka* – MOL, DL 274938.

Zrinskih i Erdödyja 1557. godine, selo je pripalo Erdödyjima te su ga oni uglavnom držali u posjedu – pa i onda kada su Zrinski povratili Rakovec s pripadnostima. Selo se, kao rakovečka pripadnost, spominje 1517., 1541. i 1557.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	185[55]	103	-	115	150	150	155	219	234	276
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	295	285	282	269	252	223	193	166	159	157

Glavari porodica bili su:

1720. Benedictus Geliak, Blasius Zadria aliter Lackovics, Andreas Simuniak, Antonius Mlinarics, Stephanus Czirkvenecz vocat, Andreas Pencsak, Paulus Pencsak;

1778. Filip Gelyak, Pavel Zadria, Mattek Laczkovich, Mattek Simunyak, Gregor Mlinarich, Mihaly Pengyak, Marko Pengyak, Nicolai (Mikula) Pengyak (des.).

DVORIŠĆE (Dworyschye, Dworyste, Dworysche, Duorische, Dvorische)

Selo sjeveroistočno od Rakovca, ½ sata daleko. Prvi se put kao rakovečka pripadnost spominje 1506.[56] pa 1510., 1513., 1517., 1520., 1541. i 1557. Selo je u 17. st. bilo naseljeno kmetovima koji su, zajedno s Mlačanima, imali obvezu tlake oranja vlastelinskih (alodijalnih) oranica, te su se nazivali *Videchani koji orat hode*. Selo je često podijeljeno na Gornje i Donje. U Donjem su selu 1598. slobodnjaci Stjepan Prelec i Andrija Penđak, dok 1716. za slobodnjake Rakarić Jakoba i Fiember Tomaša stoji: *"Koji se pišu pod Dvorišće, ali bi se bolje pod Rakovec pristojali, kad z ov kraj Salnika stoje"*.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	94	139	133	146	156	175	216	277	248	298
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	278	327	314	304	284	242	221	187	179	168

[55] Popisano zajedno s Pirakovcem.

[56] *Dworysthye* – MOL Dl 37791.

Glavari porodica bili su:

1598. GORNYE DWORYSCHE: Petrus Poderk, Benedictus Sarecz, Petrus Soffych, Michael Zbrezanow; ALSO DWORISCHE: Mattias Gasparychew zett, Marcus Gasparych, Benedictus Czanyek, Petrus Rakarych; in FELSEO DWORISCHE: Stephanus Prelecz, Andreas Pengak (libertini);

1630. relicta Nicol. Gašparić, Laurentius Gašparić, Petrus Rakarić, Petrus Podrk, Andreas Gašparić, Marcus Culifaj, Andreas Hatman, Mich. Šarić;

1638. Petrus Poderk, relicta Laurentii Casparich, Blasius Chulippay, relicta Nicolai Casparich, Nicolaus Casparich, Matthias Chuliphay olim Andreas Hathman, Matthias Sarich;

1709. Valent Gasparich, Tomas Gasparich, Blas Czulifai, Mihaly Boicza, Peter Czulifai;

1716. Gasparich Martin aliter Pajur, Gasparich ~~Thomas~~ Peter, Boijcza Antol, Czulifaj Balas, Boijcza Mattek, Boijcza Mihalij aliter Divjak, Poderk Gijura, Prigorcz Pavel, Sarutan Petar;

1720.[1] Jacobus Czar aliter Rakarich, Georgius Rakarich, Thomas Fiember aliter Gasparich, Martinus Gasparich seu Gabrina, Petrus Gasparich, Blasius Czulifay, Michael Boicza seu Czulifay, Matthias Boicza, Petrus Sarutan seu Turjak, Paulus Prigorcz et Georgius Poderk;

1720.[2] Gasparich ~~Martin aliter Pajur~~ ili Gabrina Mikula, Gasparich ~~Peter~~ Pavel, Boijcza ~~Antol~~ Steff Szokach, Czulifaj ~~Balas~~ ili Koszturach Andrass, Boijcza Mattek, Boijcza ~~Mihalij aliter Divjak~~ Gaspar, Poderk ~~Gijura~~ Ivek, ~~Prigorcz Pavel~~, Sarutan ~~Petar~~ Pavel;

1750. Antonius Gasparich, Casparus Czulifai, Matthias Czulifai, Andreas Czulifai, Matthias Poderk, Paulus Sarutan, Stephanus Boicza, Georgius Papess, Georgius Gasparich, Georgius Rakarich;

1753. Papes Georgius**,** Golich Joannes**,** Gasparich Paulus**,** Boicza Stephanus**,** Czulifay Andreas**,** Poderk Matthias**,** Sarutan Pavel**,** Boicza aliter Glog Matt., Boicza Casparus; Gasparich Georgius**,** Rakarich Thomas;

1755.[1] Lucas Pajur, Paulus Gasparich, Stephanus Boicza, Andreas Czulifai alias Koszturach, Ioannes Poderk, Paulus Sarutan, Gasparus Boicza, Matt. Boicza.

1755.[2] Georgius Czulifai, Matthias Poderk, Paulus Sarutan, Andreas Czulifai, Blasius Boicza, Stephanus Boicza, Georgius Rakarich, Georgius Gasparich, Georgius Papess, Ioannes Gab(r)ich;

1769. Czulifaj Thomas, Czulifaj Michael, Gasparich Thomas, Gasparich Blasius, Kosturacz Georgius (des.), Pajur Michael, Papes Georgius, Poderk Matthias, Rakarics Matthias, Zdelar Nicolaus, Boicza Stephanus;

1778. Juraj Papes, Mattek Rakarich, Mihalj Baan (Steph. Boicza des.), Blas

Gasparich, Thomas Boicza, Mihal Czulifaij, Pavel Gasparich, Mattek Poderk, Mikula Zdelar;

1804. Obitelj: Papess, Baan, Thomecz, Boicza, Czulifay, Poderk i Zdelar.

GAJ (Gay)

Selo zapadno od Vrbovca, ¾ sata daleko. Kao selo *Lipov Čret* zabilježeno je 1486.[57] a potom 1506., 1510., 1517. i 1520. kao *Lipov Laz*[58] a zatim su ga razrušili Turci, te je opustjelo. Godine 1619. naseljuje Juraj Zrinski *"nekotere Slovince"* u jednu pustu goru *"Lipi Gaj* ili *Zrnjati lug"* zvanu (budući da *čret*, *laz, gaj* i *lug* znače isto tj. šumicu, to će biti ono prijašnje, opustjelo selo) a koja se nalazila na vrbovečkom imanju i tako utemeljuje današnje selo Gaj. Zrinski je naseljenicima dao *"slobošćine na deset let, tako da imaju goru krčiti, hiže načinjati i sebi pomagati, slobodu imajući od vsakojake daće ili podanki vu teh deset letih, doklam se nasele"* a nakon 10 godina dužni su mu davati *"na godišće od vsake hiže najprvo gotova dva dukata, jedan kabal pšenice, jedan kabal zobi i jednoga dobroga prasca",* i kada bi mu se *"na vojsku pripetilo pojti, da imaju polag dobro oružna davati, jedan mesec ob svojem strošku da imaju vu vojski biti"* a ako bi *"u vojevanju kakovu sriću od sužnjev ili od marhe imali, takova dobitka treti del"*. Budući da lokator tih *"Slovinaca po imenu Kutinščak Matiaš jednu godinu prvo se je naselil u zgora rečenu pustu goru",* daje Zrinski *"imenuvanom Kutinščaku Matiašu i njegovu ostanku, da budu slobodni od vsakojake daće i podanka, ako to zvrši, čim se je obećal"*. I doista *"po rečenom Kutinščak Matiašu naselili se Čušec (Martin) z ostalu svojom bratjum"*. Otada je vrbovečka pripadnost naseljena slobodnjacima: *"villa Gay libertini"* (npr. 1694. i 1709.).

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	-	160	-	-	194	212	212	279	398	476
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	486	543	566	580	555	478	464	442	418	381

[57] *Lipowchreth* – MOL Dl 35720; *čret = sylva paludosa = gaj, dubrava* – Belostenec, *Gazofilacij* II, s. 53.

[58] *Lipowlaz* – 1506. - MOL Dl 37791, 1510. -MOL Dl 37868, 1517. -MOL Dl 38005, 1520. -MOL Dl 267215; *las (laz)< loza = sylva* – Belostenec, *Gazofilacij* II, s. 204.

Glavari porodica bili su:

1619. Kutinščak Matijaš, Čušec Martin;

1694. Martinus Badalics, Georgius Trubelics, Thomas Hergovics, Petrus Berlechich, Georgius Czetin, Simeon Czetin, Georgius Palenta, Jacobus Badalics, Martinus Jagatich, Philippus Szabo, Andreas Strika, Martinus Tomasich;

1720. Andreas Thomassich, Andreas Horgotich, Martinus Sztrika, Blasius Turkovich, Michael Herovich, Georgius Badalich, Andreas Habianecz, Matthias Badalich, Stephanus Badalich, Martinus Bertechich (des.), Matthias Czetin, Blasius Perekovich, Gregorius Czetin, Petrus Loncharich, Lucas Berlechich, Georgius Biskupecz, Michael Horgovich, Michael Terbuliak, Jacobus Pavanovich;

1750. Lucas Tretinjak, Lucas Horgovich, Stephanus Terbuljak, Georgius Horgotich, Antonius Badalich, Petrus Szinchich, Mattias Badalich, Mattias aliter Badalich, Martinus Badalich, Martinus Habianecz, Georgius Thomassich, Georgius Heroich, Matthias Belechich, Petrus Papa, Jacobus Biskupecz, Mathias Liszichak;

1769.[59] Badalics Jacobus, Badalics Lucas, Badalics Matthias, Berlechics Michael, Biskupecz Gregorius, Habianecz Philippus, Hergoics Josephus, Heroich Martinus, Horgotich Georgius, Ledinski Jacobus, Papa Joannes, Berekovics Georgius, Terbuljak Antonius, Tretinjak Lucas;

1778. Josef Hergoich, Gregor Biskupecz, Lukach Tretinyak, Josef Badalich, Jakob Badalich, Marko Habianecz, Martin Heroich, Mato Badalich, Juraj Hergotich, Ivan Papa, Jakob Chuchurich, Matto Miletich.

GOLI VRH (Golywerh, Goli Verh, Goliverh)

Selo južno od Rakovca, ½ sata daleko. Pripadalo rakovečkoj purgariji od 18. st. (v. *Baničevec*). Prvi se put kao rakovečka pripadnost spominje 1506.[60] a potom 1510., 1513., 1517., 1520., 1541. i 1557.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	-	-	75[61]-	11	28	27	30	38	45	53
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	51	54	58	57	48	54	49	46	54	47

[59] Popisan zajedno s Dijanešem.

[60] *Golywerh* – MOL Dl 37791.

[61] Popisano zajedno s Vrhovcem.

Glavari porodica bili su:

1709. Mikula Jarchek, Lovrek Prelecz, Steff Kraly;

1716. Jarchek Imbre, Kralij Istvan, Prelecz Gijurek;

1720.[1] Stephanus Kraly, Petrus Szinkovicz aliter Tercsek, Marcus Bechkeret;

1720.[2] Jarchek ~~Imbre~~ Giure, Kralij ~~Istvan~~ Simun, Prelecz Gijurek;

1750. Simon Kralij, Mathias Jarchek;

1753. Krali Simon**,** Jarchek Matthias;

1755.[1] Simon Kraly, Matthias Jarchek, Georgius Prelecz;

1755.[2] Simon Kraly, Matthias Jarchek;

1769. Jarchek Andreas (des.), Kralj Simon;

HRUŠKOVEC (Hruskovecz)

Selo istočno od Rakovca, ½ sata daleko. Pripadalo rakovečkoj purgariji od 18. st. (v. *Baničevec*). Prvi se put u dostupnim izvorima kao rakovečka pripadnost spominje 1709.[62] godine.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	75[63]	-	43	61	63	71	81	129	47	154
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	136	137	125	121	108	100	104	88	71	86

Glavari porodica bili su:

1709. Tomas Klemes, Mattek Klemes, Mihaly Prelecz, Jendras Jaklinovich;

1716. Klemes Matthias, Klemes Lukina, Fant Gijurek, Prelecz Andras alias Berticz

1720[1] Thomas Klemes, Matthias Klemes, Marcus Prelecz, Joannes Bertich, Andreas Bertich

1720[2] Klemes ~~Matthias~~ Lourek, Klemes ~~Lukina~~ Martin, Fant ~~Gijurek~~ Matthias, Prelecz ~~Andras alias Berticz~~ Pavel;

1750. Michael Clemes, Martinus Clemes, Paulus Prelecz, Matthias Fant;

1753. Klemes Martinus**,** Prelecz Paulus;

1755[1] Martinus Klemes, Paulus Prelecz, Laurentius Klemes, Matthias Fant;

[62] *Hruskovecz* – HDA Arhiv Patačića.

[63] Popisan zajedno s Hudovom.

1755[2] Martinus Klemes, Paulus Prelecz, Laurentius Klemes;

1769. Klemes Lucas, Klemes Stephanus, Maxim Marcus, Prelecz Paulus;

1778. Mattek Klemes, Lukach Klemes, Pavel Prelecz, Mihalj Maxim aliter Fant;

1804. Obitelji: Klemess, Borko, Prelecz i Sook;

HUDOVO (Hudovo)

Selo istočno od Rakovca, 1 sat daleko. Prvi se put, kao selo vlaških slobodnjaka *(villa Valachorum libertinorum)* i rakovečka pripadnost spominje g. 1709.[64] Kasnije ga naseljavaju i neki katolici pa je sastav stanovništva postao miješan.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	75[65]	80	48 k[66]	38 k	78	87	78	147	113	138
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	126	136	127	102	104	108	96	80	90	90

Glavari porodica bili su:

1709. Pero Abrahamecz aliter Szabatovich,[67]

1716. Haraplinovich Thodor zasztavnik, Sabbatovich aliter Abrahamecz Vaszo, Mihaljevich Ivan, Rautinovich Ivan, Czikor Janus;

1720. Haraplinovich ~~Thodor~~ Jovicza zasztavnik, Sabbatovich aliter Abrahamecz Marian ~~Vaszo~~, ~~Mihaljevich Ivan, Rautinovich Ivan, Czikor Janus~~;

1750. Paulus Raplinovich, Jacobus Gergurich, Matthias Sokolich, Marcus Vukovich, Martinus Abramecz;

1753. Abrahamecz Marjan**,** Harapinovich Stanislav**,** Sokolich Matthias**,** Gergurich Jacobus**,** Vukovich Marcus;

1755.[1] Marian Abrahamecz, Jovo Harapinovich, Matthias Sokolich, Marcus Vukovich, Jacobus Gregurich, Luca Jamechich;

1755.[2] Lucas Jamechich, Matthias Sokolich, Stanislaus Harapinovich, Marian Abramecz;

[64] *Hudovo* – MOL *Libri Regii* 27.219; KAZ, *Act. capit. saec*. XVIII fasc. 3, No. 116.

[65] Popisano zajedno s Hruškovcem.

[66] k = popisano samo katoličko a ne i vlaško stanovništvo.

[67] U selu je g. 1709. bilo 7 selišta od kojih su 3 bila napuštena. Od 4 glavara u selu spomenut je samo ovaj koji je plaćao korištenje napuštenih selišta. Svi su kao vlaški slobodnjaci bili obvezni na vojnu službu i davanje straže.

1769. Abrahamecz Stephanus, Gergurics Jacobus, Margatics Lucas, Szokolics Matthias, Tkalchevics Lucas, Vukovics Stephanus, Jamechics Antionius

1778. Martin Szokolich, Jakob Gregurich, Steff Abramecz, Anton Jamechich, Lukach Tkalchich, Steff Vukovich, Marko Ivanovich;

KALINOVICA (Kalynowycza)

Selo južno od Rakovca, 1½ sat daleko. Nalazilo se blizu sela Negovec, jer se spominje u vezi s njim a i na katastarskoj karti tamo nalazimo istoimeni toponim. Očito je u turskim provalama tijekom 16. st. opustjelo i više nije naseljeno. Prvi se put spominje g. 1435.[68] a zatim još g. 1486., 1517. i 1518.

KRKAČ (Kerkach, Kerkachi)

Selo sjeverozapadno od Vrbovca, 1 sat daleko. Spominje se kao rakovečka pripadnost grofova Patačić u kojem g. 1709.[69] i 1716. žive slobodnjaci *(libertini)*. Kasnije spada pod Vrbovec.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
DOM./ST.	-	67	57	-	65	80	110	94	129	162
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	143	154	172	163	152	145	132	107	102	89

Glavari porodica bili su:

1716. Turk Matthias, Turk Pavel, Szraab Gregur, Szraab Andras, Kadovich Blas;

1720. Gregorius Barberich, Paulus et Georgius Turk, Blasius Kudovich, Paulus Turk a sessio Matthiae Ledinszky;

1750. Antonius Kudoich, Josephus Turk, Matthias Turk, Laurentius Barberich, Paulus Barberich, Matthias Ledinszki;

1769. Barberics Antonius, Barberics Georgius, Kudoics Antonius, Turk Blasius, Turk Jacobus, Turk Josephus;

1778. Blas Turk, Juraj Barberich, Anton Barberich, Martin Kudoich, Steff Turk, Jakob Turk, Jakob Ledinszki;

[68] *Kalÿnowycza* – MOL Dl 33789.

[69] *Kerkach* - KAZ, Acta capit. saec. XVIII fasc. 3. No. 116.

KUSANOVEC (Kwssynow, Kuszany, Kuszanovecz, Kuszanovczi, Kussanovech)

Selo na rijeci Lonji *(Stara Lonja)*, preko današnje pruge. Kao rakovečka pripadnost zabilježeno g. 1518.[70] a zatim 1541., 1557. te 1638. U *Procjenama* iz 1672. Kusanovčani su davali $^{1}/_{10}$ plodina *(decima frumenti)* procijenjenu na 20 f. G. 1709. pored $^{1}/_{10}$ i desete svinje bili su obvezni davati i vezivo za rakovečke vinograde, saonice, kolce za ljestve te ribe za kaštel ili 6 fl. godišnje. G. 1716. davali su daću od riba i imali mali mlin na Lonji čiji je prihod obračunan zajedno s lonjičkim. Te su godine davali i $^{1}/_{10}$ od pčela, litje (vezivo) za rakovečke vinograde, brezove kolce za lojtre, 1 saonice i 2 korita za marof te bili dužni dvoriti u kuhinji i oko peći u rakovečkom kaštelu.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	-	-	-	-	159	163	165	189	186	174
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	163	145	133	107	94	78	73	51	53	50

Glavari porodica bili su:

1638. Benko Hegedus, Georgius Poszauecz, Michael Poszauecz;

1716. Gijuran Pavel, Gijuran Blas, Thomassich Janus, Kruh Matek

1720 Gijuran ~~Pavel~~ Jurek, Gijuran ~~Blas~~ Ivek, Thomassich Janus, Kruh ~~Matek~~ Lukina,

1750. Thomas Thomassich, Gregorius Kruh, Blasisus Gyuran, Michael Gyuran;

1753. Kruh Lukas**,** Thomassich Thomas**,** Gyuran Blasius**,** Gyuran Josephus;

1755. Lucas Kruh, Thomas Thomassich, Marcus Gyuran, Joannis Gyuran;

1769. Gyuran Joannes , Gyuran Michael, Kruh Matthias, Thomassics Joannes,

1778. Matek Kruh, Vid Thomassich, Mihaly Benchecz, Ivan Gyuran;

LIPNICA (Lipnycza, Lypnycza, Lipnicza)

Selo istočno od Rakovca, 1 sat i ¼ daleko. Toponim je g. 1630, 1672., 1709., 1716. i 1755. zabilježen kao vinograd *(vinea, verh, promontorium)* Lipnica *(gornja, starinska)*. Selo se kao rakovečka pripadnost prvi put spominje g. 1506.[71], a

[70] *Kwzanowcz* – MOL Dl 35780.

[71] *Lypnycza* – MOL Dl 37791.

zatim 1510., 1518. i 1520. Sredinom 16. st. razrušili su ga Turci pa je opustjelo a poslije naseljeno Vlasima: 1755. su stanovnici svi Vlasi *(incolas omnes Valachos)*. G. 1778. je 1 obitelj bila katolička (kmet Krajačić), a ostali vlaški slobodnjaci, koji i poslije čine većinu, kao primjerice 1830. godine: 128 pravoslavnih i 11 katolika.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	-	124	-	10 k.	116	108	117	137	172	204
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	218	213	190	193	160	143	106	82	76	82

Glavari porodica bili su:

1778. Alexa Vrachevich, Sztojan Szever, Ivan Krajachich (col.), Lazo Jelenak, Lazo Bastasich, Mikula Bastasich;

MLAKA (Mlaka, Mlaky)

Selo jugozapadno od Rakovca, ¾ sata daleko. Naseljeno kmetovima koji su, zajedno s Dvoriščanima, imali obvezu tlake oranja vlastelinskih (alodijalnih) oranica, te se zbog toga nazivaju *Videchani koji orat hode*. Kao posjed se spominje g. 1495.[72] kada ga je Ivaniš Korvin darovao Stjepanu Pučiću a kao selo pripadajuće Rakovcu prvi je put zabilježeno g. 1506.[73] a zatim 1510., 1513., 1520., 1541. i 1557.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	83	91	80	96	126	145	158	194	179	203
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	214	232	216	202	199	174	155	135	124	101

Glavari porodica bili su:

1598. Georgius Cholygh, Dionisus Popow kmett, Martinus Kelekow zyn, Mattias Ztanchych, Georgius Werlecz, Mattias Santhek, Bartholomeus Nowozel, Ambrosius Kowach, Laurentius Hwradyn;

1630. Benedictus Balšić aliter Canjek, Petrus Canjek olim Antonij Bertić, Michael Črni (des.), Georgius Kranjec (des.), Nicol. Krajcar (des.), Martin Vrlec (des.), Math. Huradin, Georgius Butić;

[72] MOL Dl 35740.

[73] *possessionem Mlaka* – MOL Dl 37791.

1638. Benedictus Balssich, Matthias Huradin, Michael Cherni, Georgius Kraniech, Petrus Chaniek, Georgius Buthy, Nicolaus Kraiczar, Martinus Verlecz;

1709. Mathias Vidak, Jakob Huradin, Jantol Canyek, Mattek Sebecz, Lovrek Butich, Gaspar Vinczek, desertam sessionem cuisdam Poszavecz tenet Andras Chulig coloni domini Parochi, in Rakonog Gergina H(a)ladin cum Michaele Gyunn aliter Gasparich, Giurek Fant;

1716. Czaniek Gregur, Vidak ~~Mathias~~ Jantol, Huradin Jakob, Huradin Jakob ~~Czaniek Antol~~ na Vinczekovom, ~~Zebecz Matthia~~ Ochich Mihalij, Butich Lourencz ;

1720.[1] Laurentius Butich, Gasparus Vinczek, Jacobus Huradin, Matthias Vidak, Matthias Sebecz, Antonius Czaniek, Jacobus Santak, Andreas Chulig, Andreas Poszavecz, Matthias Kovach;

1720.[2] Czaniek ~~Gregur~~ Giura, Vidak ~~Jantol~~ Steffina, Huradin ~~Jakob~~ Mattek, ~~Huradin~~ Vincek~~ovoga~~ Jurko, ~~Ochich Mihalij~~ Sebecz Mattichek, Butich ~~Lourencz~~ Matt.;

1750. Stephanus Csadovich, Gregorius Huradin, Ioannes Czanjek, Matthias Butich, Ioannes Sebecz, Georgius Vinczek, Matthias Santak, Marcus Chulik;

1753. Butich Matthias**,** Vidak Stephanus, Sebecz Ioannes**,** Huradin Matthias**,** Czanyek Ivan**,** Vinczek Georgius;

1755.[1] Stephanus Vidak, Matthias Buttich, Ioannes Sebecz, Matthias Huradin, Georgius Vinczek, Georgius Czanyek;

1755.[2] Stephanus Vidak, Matthias Huradin, Lucas Buttich, Ioannes Sebecz, Ioannes Czanyek, Matthias Santak, Gregorius Chulig, Ursula Vinczek;

1769. Butics Thomas, Czanjek Joannes, Huradin Lucas, Vidak Antonius, Vinczek Josephus, Zebecz Joannes;

1778. Thomek Butich, Joseff Vinczek, Anton Vidak, Mattek Santak, Anton Huradin, Ivan Sebecz, Mattek Chulik, Lukach Czanijek (des.);

1804. Obitelji: Butich, Vinczek, Vidak, Uradin, Sebecz i Czanjek.

NEGOVEC (Negowcz, Negowczy, Nyegouczy, Niegowcz)

Selo južno od Rakovca, 1 sat i ½ daleko. Prvi se put spominje 1517.[74] a zatim još i 1518. Inače, su to posjedi nižih plemića Pučića, tako npr. u ispravi iz g. 1517. hrvatski ban Petar Berislavić štiti kćer Stjepana Pučića, Katicu, poveljom protiv Matije Rakovečkog, koji je htio prisvojiti njene zemlje, između ostalog, i u Negovcu *(A. 1517. Petrus Berislo ... banus Croatiae ... dedit portionales Catharine*

[74] *Negowcz* – MOL Dl 35778.

filie Stephani Puchich contra Mathiam de Rakonog super possessionibus ... Negovecz ...), ali i vlasništvo velikaša kao npr. Erdödyja: *1588. Ibidem et NEGOWCZY magistri domini Petri Erdewdy fumi 4; 1596. Ibidem et NYEGOUCZY domini comitis Petri Erdeudy fumi 2; 1598. NIEGOWCZ magnifici domini comitis Petri Erdeody domus 17;* koji su u mjestu imali i plemićku kuriju. Kako je krajem 16. st. Rakovec založen Blaževiću a potom, početkom 17. st. prešao u ponovno vlasništvo Zrinskih, u ispravama rakovečkog vlastelinstva, budući Erdödyjevo vlasništvo, više se ne spominje, nego samo u popisima župe (1720., 1771. i 1802.). Negovec je stradao u seljačkoj buni 1755. Plemićko dobro Negovec uspostavljeno nakon ukinuća kmetstva obuhvaćalo je oranice, livade, vinograde, šume i pašnjake u poreskim općinama Samoborec (Gradišće kuća br. 1, Pišak, Bregi, Topolje, Gočki), Pirakovec (Dugo polje, Dubovec) i Hudovo (Peski, Lipnica). G. 1900. vlasnik dobra je Oskar barun Hugo sa stanom u selu kbr. 1, a koji 1907.-1910. dio posjeda prodaje ovdašnjim seljacima.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	181	-	-	164	252	341	320	349	410	484
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	481	502	454	421	409	327	267	230	198	175

Glavari porodica bili su:

1598. Mattias Fassewych, Georgius Werbanchych, Valentinus Forgach, Andreas Pwczak, Blasius Zovwych, Andreas Pozyenych, Joannes idem, Stephanus Thorchek, Philippus Jalsichin, Andreas Jagodyn, Antonius Wkowych, Andreas Swagely, Philippus Swagely, Mattias Swebecz, Blasius Steffowlych, Thomas Thomassynecz, Mattias Pwczak;

1720. Ambrosius Vidovich, Jacobus Hergesich, Simon Forgach, Gregorius Forgach, Valentinus Kraly, Philipus Kovachecz, Laurentius Thomassich, Vidua Fasseich, Thomas Fasseich, Thomas Sztancherich, Petrus Sovich, Stephanus Perick, Matthias Haideniak, Matthias Pozoievich, Thomas Svagely, Georgius Perick, Thomas Jembrek vocat, Andreas Cszeszat, Lucas Puczak, Gregorius Vrabecz vocat;

1778. Pavel Szmerich, Joseff Mihalek, Mattek Puczak, Mihaly Puczak, Joseff Haidinyak, Filip Bertek, Janek Mihaly, Thomas Sztancserich, Lovrencz Thomassinecz, Mattek Jemrisecz, Mattek Kralj, Faseich Juraj, Lovrencz Forgach, Peter Hergassich, Ivan Forgach, Blas Tomasko, Josephi Haidinjak (des.), Martini Petricz (des.);

PESKOVEC (Peszkovecz, Peskowczy, Pezkowcz, Pezkovcz, Peszkouacz, Peszkovczy)

Selo južno od Rakovca, 2 sata daleko. Godine 1460. spomenuto kao selo gornje rakovečke provincije,[75] a kao rakovečka pripadnost 1464.[76], 1506., 1510., 1513., 1517., 1520., 1541. i 1557. Krajem 16. st. opustjelo (Turci), a Zrinski ga ponovo naselili 1618. kolonistima "Slovincima" *(Sclauorum)* koje je iz Slavonije doveo Ivan Lesičak. Nikola ih Zrinski, kao i Lonjičane, proglašava slobodnjacima s istim obvezama *(Hi omnes obligantur ad eosdem prouentus et seruitia militaria, ad quae supra scripti Loniczenses).*

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	255	284	-	281	405	419	427[77]	470	515	584
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	582	551	510	480	460	370	372	307	325	328

Glavari porodica bili su:

1630. Joannes Lesičak, Jacobus Župan (des), Michael Jagatić, Lucas Kos, Franciscus Sladić (des.), Joannes Benčević, Dionis. Sremec (des.), Math. Majdak, relicta Lucae Kuzmić (des.), Mich. Oborovački;

1638. Joannes Bonchouich, Lucas Kosz, Michael Fogatich, Perich Brezarich, Marcus Bertik, Joannis Leszechak, Matthias Marchecz, Matthias Maidak, Nicolaus Pozauecz, Jacobus Suppan;

1716. Drevenkar Martin aliter Pavichich, Kosz Martin, Kosz Mihalij, Czerich Gjurko, Czerich Peter, Czerich Thomas, Czerich Gjurko, Plevich Mattek, Bertek Janus, Persun Thomas, Brezarich Ivan, Jagatich Peter, Jagatich Mattek, Jagatich Mattko, Jagatich Gaspar, Jagatich Matko, Leszichak Thomas, Lozan Matthias, Lozan Jambrek;

1720. Ioannes Bertek, Laurentius Jagatich, Stephanus Persun, Gregorius Marovics, Matthias Czerich, Petrus Czerich, Nicolaus Czerich, Jacobus Koosz, Michael Koosz, Ambrosius Czerich, Nicolaus Pavusich, Valentinus Lozan, Thomas Liszicsak, Petrus Jagatich, Stephanus Jagatich, Ioannes Jagatich, Gasparus Jagatich, Matthias Jagatich, Ambrosius Haboich;

1750. Simon Koosz, Georgius Koosz, Michael Koosz, Gregorius Benczerich, Blasius Czerich, Georgius Czerich, Marcus Persun, Lucas Persun, Ioannes Lozan, Emericus Haboich, Petrus Jagatich, Petrus alt. Jagatich, Michael Jagatich,

[75] *Peszkovecz* - Csanki, *Körösmegye* ... Str. 5, bez navođenja izvora (v. bilješku pod *Brezane*).

[76] *Pezkovecz* – MOL Dl 35645.

[77] Podaci i za selo Gredu.

Gregorius Jagatich, Ioannes Jagatich, Andreas Pavessich, Georgius Leszichak, Lucas Brezarich, Andreas Bertek;

1753. Persun Marcus Persun Lucas, Benczerich Josephus, Benczerich Blasius, Benczerich Gregorius, Koosz Paulus, Koosz Georgius, Koosz Simon, Brezarich Georgius, Pavechich Martinus, Lisichak Georgius, Jagatich Petrus, Jagatich Paulus, Jagatich Matthias, Jagatich Andreas, Jagatich Micahel, Jagatich Paulus, Jagatich Matthias, Haboich Josephus, Lozan Paulus, Bertek Stephanus;

1755.[1] Paulus Lozan, Ambrosius Lozan, Martinus Pavechich, Georgius Brezarich, Georgius Lisichak, Jacobus Bertek, Andreas Jagatich, Petrus Jagatich, Paulus Jagatich, Michael Jagatich, Marcus Koosz, Simon Koosz, Georgius Koosz, Paulus Koosz, Josephus Cherich, Gregorius cherich, Blasius Cherich, Marcus Persin, Lucas Persin;

1755.[2] Blasius Czerich, Josephus Czerich, Ioannes Antolkovich, Andreas Pavechich, Lucas Persun, Stephanus Bertek, Marcus Persun, Georgius Brezarich, Georgius Brezarich, Georgius Leszichak, Josephus Haboich;

1769. Czerics Lucas, Czerics Joannes, Czerics Matthias, Bertek Stephanus, Brezarics Thomas, Haboics Petrus, Jagatics Josephus, Jagatics Stephanus, Jagatics Thomas, Jagatics Paulus, Jagatics Andreas, Koosz Blasius, Koosz Jacobus, Koosz Matthias, Lozan Jacobus, Lisichak Simon, Pavechics Andreas, Persun Marcus, Persun Fabianus;

1778. Ivan Lozan, Peter Haboich, Ivan Jagatich, Juraj Jagatich, Thomas Jagatich, Steff Jagatich, Simun Liszichak, Joseff Jagatich, Thomek Brezarich, Andras Pavechich, Steff Koosz, Jakob Koosz, Blas Koosz, Juraj Czerich, Laszlo Czerich, Matek Persun, Steff Bertek, Marko Persun, Pavel Czetich;

PIRAKOVEC (Pirakovecz, Pirakovczy)

Selo jugoistočno od Rakovca, 2 sata daleko. Csanki ga spominje 1460. kao selo gornje rakovečke provincije[78] a prvi put zabilježeno g. 1464.[79] Kasnije u vlasništvu obitelji Erdödy kako je i popisano 1778. odnosno u *Popisu* sela rakovečke župe 1720. i 1771.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	185[80]	120	-	121	152	159	177	188	207	223
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	247	241	193	190	180	149	130	116	111	171

[78] *Pirakovecz* - Csanki, *Körösmegye* ... Str. 5, bez navođenja izvora (v. bilješku pod Brezane).

[79] *Pyrakowcz* – MOL Dl 35645.

[80] Popisan zajedno s Dulepskom.

Glavari porodica bili su:

1720. Szimon Szmerics, Andreas Novoszel, Antonius Szovich, Martinus Badalich, Thomas Fasseich, Laurentius Szovich, Paulus Bertich, Antonius Glatky, Michael Gregoich, Vidua Michaeli Szovich, Lucas Geliak;

1778. Steff Szmerich, Joseff Badalich, Joseff Tkalecz, Gregur Szovich, Juraj Novoszel, Gregur drugi Szovich, Andras Habias, Tomek Gregurich, Matthias Deszputh (des.);

POČUČANI (Pochuchan, Pochuchani)

Selo se spominje g. 1709. kao napušteno vlaško selo *(nunc est deserta villa Pochuchan olim Valachorum)* sa 6 selišta i 1716. kao pusto selo u kojem je bilo *"negda gospodarov, i ki je vsaki svoje selo deržal i plačal od njega po R 3 gr. 15. Ali potlam kak je prek vse selo opustelo, včinil sem je i z orsačkoga legistra zbrisati i zemlje razpisane nešto pod gajski marof /: kotere su vendar jako legodne nešto sim pod Rakovec, kotere jesu bolše, obernuti"*. Selo se nalazilo između sela Hudova i Krkača.

RAKOVEC (Rokonuk, Rokonuc, Roconuk, Rakounok, Rokonok, Rakonog, Rokovnuk, Rakolnok, Rakolnuk, Rakonuk, Rakounik, Rokounig, Rakunuk, Ragonok, Ragonuk)

Rakovec (jegda Rakonog) selo u županiji križevačkoj, kotar i pošta: Vrbovec, bilježništvo za sudčiju: Hudovo, Lonjica, Negovec, Rakovec i sudčiju u mjestu; 16 kuća, 196 stanovnika (191 rimokatolik, 5 Židova); rimokatolička župa sv. Jurja u mjestu; škola: 1 učitelj, 39 muških, 4 ženska đaka. Sudčija ima područna mjesta: Baničevac, Brezani, Drobčevac, Dvorišće, Hruškovac, Mlaka; 69 kuća, 813 stanovnika. Rimokatolička župa u nadbiskupiji zagrebačkoj, arciđakonat Kalnik, đakonat Križevci, ima područna mjesta: Dulepska, Goliverh, Hudovo, Lipnica, Negovec, Peskovec, Pirakovec, Samoborec, Valetić, Verhovec i čitavu miestnu sudčiju; 2201 stanovnika.[81] – Matično selo koje se kao posjed *(terra Rokonuc)* prvi put spominje 1245., gdje se upućuje na g. 1202. kada je pusta i nenaseljena zemlja darovana banu Martinu. Godine 1244. zabilježen je kastrum *(castri de Rokonuk)*, pa 1320. distrikt *(in districtu Rakolnok*), zatim 1381. selo *(villa Rakonuk)*, pa 1435. trgovište *(oppidum)*. Vjerojatno je prvo nastao *castrum* u okviru *systemma castrorum* kao zaštitni punkt jedne od trasa najznačajnije slavonske srednjovjekovne prometnice zvane *via exercitu(ali)s seu Colomani.* Potom se formirao posjed *(terra, possessio)*, a paralelno i župa *(ecclesia beati Georgii de Rakounok)*. Pokraj kastru-

[81] Sabljar, Vinko. *Miestopisni rječnik kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.* Zagreb, 1866.

ma je nastalo selo *(villa)*, koje se postupno pretvara u trgovište *(oppidum)* čineći s okolnim selima purgariju još u 16. st. (v. Baničevec). Iako su selo (ali ne i grad) u 16. st. razorili Turci, naselje se održalo, ali i gospodarski toliko oslabilo da ga vlastela pretvara u selo a nekadašnje "građane" tj. *purgare* u kmetove – najprije povlaštene a potom obične.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792.	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	157	183	164	151	196	218	265	318	407	430
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	396	402	368	349	347	283		227	245	246

Glavari porodica bili su:

1598. Stephanus Jechych, Fabianus Thwrchyn, Georgius Gerbawchew, Georgius Czwettko, Joannes Thwkowych, Joannes Kranyecz, Caspar Lowaz, Caspar Kranyecz, Fryska relicta Plwschechka, Bartolomeus Thkalecz, Nicolaus Pettrynowych;

1630. Michail Casparycs (Gašparić), Michael Pilat loco Ambrosii Carić, Georgius Karlycs (Karlić), Mich. Jecsics (Ječić), Tomas Gregurycs (Gregurić) loco Petry Benyics (Benjić). Andreas Jendek aliter Pozauecz (Posavec), Michael Zabol (Sabol), Mattheus literatus Tutouics (Tutović), Joannes Jurtas loco Geor. Hersicsak (Hršićak), Bartolomeus Tkalecz (Tkalec), Lucas Tkalecz (Tkalec) olim Bartolomei, relicta Martini Czuetkouics (Cvetković) Valentinus Dumics (Dumić) loco Joannis, Joannes Dumics (Dumić), Jacobus (Bertović) loco Georgij Horvat, Andreas Jaklin, Joannes Jaklin, Georgius Hervoics (Hrvoić), Paulus Stephankovics (Štefanković);

1638. Georgius Karlich, relicta Martini Czuitkouich, Georgius Hervuich, Georgius Casparich, Mathias Jaklin, relicta Georgii Hersichiak, Bartholomeo Tkalecz, Joannis Dueczko, Georgius Karlich, relicta Martini Czuitkouich, Georgius Hervouich, Michael Jechich, Andreas Jendek, Martinus Resetar, relicta Pauli Stiffankouich, Andreas Jaklin;

1709. Mihaly Ochich, Lovrek Starban, Jambrek Porkulabich, Pavel Prelecz, Martin Lugarich, Pavel Hersichek, Martin Bigin, Martin Tkalecz, udova Kurek, Lukach Jaklinovich, Gergina H(a)ladin, Michaele Gyunn aliter Gasparich;

1716. Haladin Filip, Gasparich Andras aliter Pavlekovichin Szin, Ochich ~~Mihalij~~ Jambrek, Prelecz Pavel, Tkalecz vezda Bigijin Martin, Bigijin Martin, Rakarich Ivanecz aliter Goricaj Januš, Privchek Gijurek aliter Fant, Porkulabich

Jambrek, Straban Lourencz, Blagussevich Mihalij, Lugarich Matthijassa, Rakarich Jakob, Rakarich Jakob, Fiember Thomas;

1720.[1] Haladin Filip, Gasparich Andras aliter Pavlekovichin Szin, Ochich ~~Jambrek~~ Andras, Prelecz ~~Pavel~~ Thomas, Bigijin ~~Martin~~ Andras od Tkalchevoka, Bigijin ~~Martin~~ Andras od svojega, ~~Haladin Gergina,~~ Szolar Jurko na Heršičkovom, ~~Berticz Lukina~~, Lugarich ~~Martin~~ Andrass, ~~Goriczaij Janus aliter Turopoliecz,~~ Rakarich ~~Jakob~~ Thomas, Rakarich Giurek, Fiember ~~Thomas~~ Jurko, Goriczai ex R.;

1720.[2] Georgius Tkalecz vocat, Martinus Bigyn, Paulus Hersicsek, Andreas Illias, egregii Ioannes Borovich vocat, Georgius Kurek vocat, Nicolaus Dobricza, Martinus Lukarics, Martinus Ochics, Vitus Habek, Paulus Prelecz, Paulus Kuzmich, Blasius Gasparich, Jacobus Prischan, Paulus Gasparich, Petrus Prelecz, Ambrosius Porkulabich, Ioannes Goriczay;

1750. Gasparus Tandarics, Andreas Bigijn, Andreas Haladin, Paulus Lugarich, Andreas Haladin dr., Andreas Ochich, Thomas Prelecz, Andreas Gasparich, Paulus Sterk, Andreas Porkulabich, Ioannes Szudecz, Matthias Blagussevich, Georgius Prischan, Antonius Martinjak, Matthias Berczak;

1753. Bigyin Andreas, Tandarich Casparus, Haladin Andreas, Lugarich Stephanus, Prelecz Georgius, Gasparich Andreas, Haladin Philippus, Ochich ~~Andreas~~ Blasius, Sterk ~~Paulus~~ Martin;

1755.[1] Andreas Bidgyan, Gasparus Tandarics, Andreas Haladin, Andreas Lugarich, Thomas Prelecz, Philipus Haladin, Andreas Ochich, Paulus Sterk;

1755.[2] Blasius Bigjin, Gregorius Gasparich, Martinus Haladin, Georgius Prelecz, Georgius Tandarich, Georgius Ochich, Martinus Sterk, Josephus Haladin, Josephus Lugarich, Antonius Martinjak, Andreas Goriczaj, Andreas Porkulabich, Mathias Blagussevich, Georgius Prischan, Mathias Ilias;

1769. Bigyin Blasius, Dobricza Georgius, Gasparics Matthias, Habek Martinus, Haladin Georgina, Lugarics Georgius, Ochich Georgius, Prelecz Josephus, Runjak Laurentius (des.), Turopolecz Michael;

1778. Martin Habek, Blas Ochich, Andreas Haladin, Lovrencz Gasparich, Joseff Prelecz, Georgius Lugarich, Juraj Tandarich, Blas Bigyin, Pavel Porkulabich, Joseff Prischan, Mattek Blagussevich, Ivan Ilias, Mich. Goriczay aliter Turopolyecz, Laurentij Runyak (des.);

1804. (obitelji) Habek, Ochich, Haladin, Pavlek, Prelecz, Bigyin, Dobricza;

1850. (obitelji) Habek (kbr. 3), Očić (6), Porkulabić (7), Haladin (8), Gašparić (9), Goricaj (10), Priščan (Đurinevec) (11), Šimunec-Hundrić (12), Prelec (13), Dobrica (14), Biđin (15), Šimunec (16).

SALNIK (Zalnyk, Salnyk, Szalnik)

Selo sjeverno od Rakovca, 2 sata daleko. Prvi se put kao rakovečka pripadnost spominje g. 1513.[82], zatim 1520., 1541. i 1557. a potom je razrušeno od Turaka. U 17. st. pod imenom *Salničani (Szalnicsani*[83]*)* a temeljem naselidbene listine[84] Jurja Zrinskog od 1. svibnja 1622., naseljeno ponovo Vlasima *(Valachorum)*, pod uvjetima prema povelji Jurja Zrinskog izdanoj g. 1624. u Rakovcu (v. Gornje Brezane). Nadalje se, kao selo vlaških slobodnjaka *(villa Valachorum libertinorum)*, u urbarima spominje g. 1709., 1716., 1755. i 1778. Iz isprave s početka 20. st. doznajemo da su u selo koncem 1900. doselili *Josip Hajduk, Janko Bukovac, Jelica Bukal, Karlo Marinšak, Stjepan Vrhovnik, Josip Mitar, Ivan Vitković, Julio Paučina i Đuro Večerin* a da su starosjedioci Salnika, potomci nekadašnjih gospodara zadruga bili: *Bubanovići, Magovci, Đurđevići, Vukšići, Poskurice i Garapići.*

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	-	131	-	-	99	92	81	110	129	240
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	250	244	238	254	177	135	88	64	72	74

Glavari porodica bili su:

1630. Michael Piškurić loco Raduli, Wje. Bukvić, Joan Neposkok (des.), Mich. Piškurić (des.), Greg. Horvat (des.), Vraneš Viznić, Petr. Brajković (des.), Novak Vranilović (des.), Radosav (des.), Mich. Škorić, Sekula Magulac, Petr. Priahović, Steph. Tkalac, Joan. Rahić, Novak stari (des.), Miloš Radojević, udova Milisava, Paulus Zorović (des.), II.udova Milisava (des.)

1638. Stephanus Tkallecz, Vuk Zkorich, Joannis Possar, Petrus Drogornich, Seruta Mogulach, Nicolaus Racheuich, Vranes Visnich, Marcus Bukuich, Joannes Barillich;

1716. Poszkuricza Jovo, Gijurassin Miko, Rassich, Zlepecz aliter Buttich Jure, Magovacz aliter Vuijnecz Bosso, Gjukin szin Jovo, Rautovich Ivan aliter

[82] *Zalnyk* – MOL Dl 37913.

[83] U urbaru iz 1630. Lopašić (Lopašić, *Hrvatski* …) je krivo pročitao *Celničani* umjesto *Salničani* kako piše, a i odnosi se očito na Salnik, a ne na selo Celine. Naime: a) u to se vrijeme već Vrbovec potpuno osamostalio od Rakovca i Celine zajedno s Gajem spadaju pod Vrbovec te bi ih bilo nelogično, kao pripadnost Rakovca, pronaći u nizu Radoišće, Valetić, Gornje Brezane; b) prezime Bukvić, koje se javlja u svim kasnijim urbarima sela Salnik.

[84] *"Locati sunt A. D. 1622. (ex privilegio die prima maij in anno praescripto 1622. Chaktorniae emanato dignoscitur)".*

Berinanecz na Szerblinovom aliter Bubanovichevom, Bukvich Grujicza, ~~Bukvich Sztoian~~ Vissnijch, Loszan, Vukssich, Szakal, Ottochan;

1720. Poszkuricza ~~Jovo~~ Nikola, ~~Gijurassin Miko~~, Magovacz aliter Vuijnecz Bosso, Gjukin szin Jovo od Ottochanovoga pol, Rautovich ~~Ivan~~ Gaia ~~aliter Berinanecz~~ na Szerblinovom, ~~Zlepecz~~ Garapovich Vidua na Butichevom;

1750. Gajo Bubanovich, Lazo Magovacz, Vujo Gyurgyevich, Stojan Vuksich, Vitus Gyurgyevich, Nicolaus Bukvich, Nicolaus Garapovich, Elias Kulai, Nicolaus Poszkuricza;

1753. Bubanovich Gajo**,** Magovacz Lazo**,** Gyurgyevich Vitus**,** Poszkuricza Nicolaus**,** Garapovich Vitus**,** Grubach Blasius**,** Vuksich Stanislav**,** Kulai Elias**,** Bukvich Mikula**,** Bukvich Vujo**;**

1755.[1] Gajo Bubanovich, Boso Magovacz, Vit. Gyurgyevich, Mikula Poszkuricza, Otochan, Vitus Garapovich, Blasius Grubass, Stojan Vuksich, Ilia Kulai, Vujo Gyurgyevich, Nicolaus Bukvich.

1755.[2] Simon Poszkuricza, Gajo Bubanovich, Lazarus Magovacz, Vitus Gyurgyevich, Jovo Garapovich, Stanislav Vukovich, Elias Kulai, Nicolaus Bukvich, Wolgangus Gyurgyevich;

1769. Bubanovics Jovo, Bukvics Michael, Garapovics Mitar, Gyurgyevics Vitus, Gyurgyevics Vaso, Kulaj Simon, Magovacz Gregorius, Poszkuricza Nicolaus, Vuksics Vaso;

1778. Jovicza Bubanovich, Gregur Magovacz, Vid Gyurgyevich, Luka Poszkuricza, Thodor Garapovich, Vaszo Vuksich, Jachim Kullay, Miko Bukvich, Szimo Gyurgyevich;

SAMOBOREC (Szamoborecz, Zamoborcz, Szamoborcz, Szamoborczi, Szamoborczy)

Selo južno od Rakovca, 1 sat daleko. Pripadalo rakovečkoj purgariji još u 16. st. (v. Baničevac). Csanki ga spominje 1460. kao selo gornje rakovečke provincije[85], a prvi je put kao rakovečka pripadnost u dostupnim dokumentima zabilježeno g. 1464.[86] a zatim i g. 1517., 1520., 1541., 1557.

[85] *Szamoborecz* - Csanki, *Körösmegye* ... Str. 5, bez navođenja izvora (v. bilješku pod Brezane).
[86] *Zamoborcz* – MOL Dl 35645.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
DOM./ST.	161	107	-	117	114	101	111	142	162	192
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	181	189	188	188	174	142	141	141	126	118

Glavari porodica bili su:

1598. Mattias Resetar, Vrbanus Nowozel, Bartolomeus Swagely, Gregorius Bradych, Jacobus Wynczeczych, Gregorius Segrych;

1630. Georgius Bradić, Georgius Tvorić, Math. Potohček, Math. Vincetić, Gregor Poturica (des.), Jacobus Rešetar, Martinus Švagelj cum fratre Petro idem, Georgius Črni loco Petro idem;

1638. Nicolaus Tuorich, Gregorius Resetar, Georgius Resetar, Matthias Vinchechich, Georgius Bradich, Martinus Suagel, Petrus Dianesich, Georgius Chernek;

1709. Jantol Fotivich, Mihaly Fotivich, Lukach Fotivich, Lukach Tvorich, Mattek Deliich, Jacob Vinczechich, Mattek Vusar, Gregur Blagusevich, Jendras Bachek, Ivan Kramar, Mikula Svagely, Jambrek Svagely, Matko Szelecz, Martin Runyak, Matthis Versak aliter Hergejtich (des.);

1716. Fotivich Antol, ~~Fotivich Lukach,~~ Vikravecz Gergo, Fotivich Mihalij, Tvorich Luka, Vinczeczich Jakop, Jagatich Janko; Blagussevich Gregur, Bachek Mihalij ali Novoszel, Vusar Matthias aliter Hergessich, Kramar Ivan, Svagelij Mikula, Svagelij Jambrek, Szelecz Mihalij, Runijak Martin, Bradich, Verssak;

1720.[1] Antonius Bachek, Ioannes Kramar aliter Buniachky, Gregorius Blagussevich, Paulus Vusar, Matthias Hergessich, Jacobus Vinczechich, Lucas Fotivich, Michael Fotivich, Lucas Fotivich, Antonius Fotovich, Matthias Szelecz, Martinus Runiak, Ambrosius Svagely, Nicolaus Svagely;

1720.[1] Fotivich ~~Antol~~ Mattek, ~~Vikravecz Gergo na Fotivich Lukachevom,~~ Fotivich ~~Mihalij~~ Matthek mlaissi ili Svagelj i od Vikravczevog, Tvorich ~~Luka~~ Peter, Vinczeczich ~~Jakop~~ Jurko, Blagussevich Gregur, Bachek ~~Mihalij ali Novoszel~~ Giurina, Bachek Lukina Vusar ~~Matthias aliter Hergessich~~, Kramar ~~Ivan~~ ili Buniachki Jambrek, Svagelij ~~Mikula~~ Lukina, ~~Svagelij Jambrek~~ od Mihekovoga, ~~Szelecz Mihalij~~, Runijak ~~Martin~~ Lovrek;

1750. Martinus Fotivich, Georgius Bachek, Emericus Kramar, Thomas Fotivich, Michael Vinczetich, Matthias Svagelj, Ursula Tvorich, Laurentius Runjak, Gregor. Blagussevich, Lucas Bachek;

1755.[1] Ambrosius Bunyacski, Georgius Bachek, Gregorius Blagussevich, Lucas Vusar, Ioannes Vinchechich, Lucas Svagel, Georgius Tvorich, Matthias Vikrovecz, Martinus Fottivich, Laurentius Runyak;

1753. Bunyachki ~~Ambrosius~~ Thomas**,** Bachek Georgius**,** Blagussevich Gregorius**,** Bachek Lukina na Vusarovom**,** Vinchetich Michael**,** Svagel Jacobus**,** Tvorich Georgius**,** Vikrovecz Thomas**,** Fotovich Martinus**,** Runiak Laurentius;

1755.[2]Thomas Bunyachki, Georgius Blagussevich, Marcus Bachek, Martinus Svagely, Georgius Tvorich, Thomas Vikrovecz, Martinus Fotovich, Laurentius Runyak;

1769. Bachek Matthias, Bunyachki Thomas, Blagussevics Joannes, Bachek alter Matthias aliter Vusar, Beszak Nicolaus, Svagel Jacobus, Tvorics Georgius, Fotovics Joannes, Fotovics Lucas

1778. Thomas Bunyachki, Josef Bachek, Ivan Blagussevich, Pavel Bachek, Mikula Vinczetics, Juraj Tvorich, Jacob Svagel, Ivan Fotovich, Lucas Fotovich, Simon Kralj, Matthias Vuglessich, Laurentius Runyak (des.);

1804. Obitelji: Ivek, Bachek, Gyukesz, Vusar, Vincetich, Tvorich, Majdak, Shelleg, Kraly, Shvagely i Jarchek;

SV. NIKOLA (DONJA) ZELINA (Zelynazenthmeklos, Zelina Zenth Myklos, Zelyna Zenthmyklos)

Crkva sv. Nikole *(ecclesia sancti Nicolai),* i cesta od nje u Rakovec, spominje se g. 1320. a potom i kao župa u *Popisu* župa iz 1334. *(ecclesia sancti Nicolai de Zelina).* Posjed se kao vlasništvo sinova Stjepana Svetog Nikole Zelinskog *(de Zelnazenthmiclos)* spominje g. 1392.[87], dok je selo kao pripadnost Rakovca prvi put zabilježeno g. 1510.[88] a zatim 1517., 1541., 1630., 1672., 1709. i 1716.[89] Posjed je bio razdijeljen na više dijelova *(portio)* i u vlasništvu rakovečkih vlastelina ili nižih plemića ali i drugih plemića, tako primjerice: *1507. Zelina Zenth Myklos domine ducisse 16 - Zelina Zenth Myklos domine Korotke (?) 14 1517. Zenth Miklos Francisci de Ztobycza 16 - Ibidem Zenth Miklos domini Marchionis 18 1520. Zenth Miklos Johannis Fforchych 12 (pauperes 4) - Ibidem domini Marchionis 17 (pauperes 7) 1533. Zelyna Zenthmyklos Pwczych fl. 5 - Hwmzky fl. 16 1568. ZELYNA in pertinentiis Rakonok dominorum Erdewdy fumi 5 1570. ZELYNA in pertinentiis Rakonok dominorum Erdewdy fumi 5 1572. In ZELYNA heredum olim domini Erdewdy bani fumi* $5^1/_2$ *(deserti fumi 1) 1574. ZELYNA heredum olim domini Erdewdy bani fumi* $5^1/_2$ *1576. ZELYNA dominorum Erdewdy fumi* $5^1/_2$ *1578. In*

[87] CD XVII, 470.

[88] *Zelynazenthmeklos* – MOL Dl 37868.

[89] Adamček-Kampuš, *Popisi.*

ZELYNA dominorum Erdewdy fumi 5$^{1}/_{2}$ 1582. ZELYNA dominorum Erdewdy fumi 6 1588. ZELYNA dominorum Erdewdy fumi 5 1598. ZELYNA ZENTH MYKLOS portio Anne Chernkoczy 5. 1600. Sophia Zermegh consortis Stephani Domyanich in Zelina Zentt Mikloss domus 7 - Casparis Blassyewych in ZELINA 7. Popisi iz g. 1630., 1672., 1709., 1716. i 1720. odnose na rakovečke posjedovne dijelove a ne i na ukupnost posjeda: *"Rakovečko je imanje uvijek bilo u križevačkoj županiji, dok je selo Zelina kod zelinskog potoka na međi do Sv. Ivana Zelinskog s još nekoliko kmetova i zemalja rakovečkog imanja pripadalo zagrebačkoj županiji".*[90]

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	-	-	-	-	54	(385)	(450)[91]	73	55	60
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	57	89	111	133	141	308	454	538	731	889

Glavari porodica bili su:

1598. Gregorius Kernazych, Joannes Gerdachich, Jacobus Swssecz, Paulus Repecz, Gregorius ibidem;

1630. Andreas Moslavec loco Nicol. idem, Lucas Brcković loco Mich. id, Blasius Basan (des.), Joannes Basan (des.), Simon Gregorščak (des.), Gregor Kot (des.), Abroz idem (des.), Michael Pitom (des.), Nicol. Galić, Joannes Črepec, Michael Črepec olim Curkovečki, Georgius Kuzmić olim Matth. Julić, Stefan Krnjačić, Blas Gerdak, Petrus Črepec, Laurent. Krnačić (des.)

1638. Michael Pytoru et Ambrosy Kotth, Petrus Czrepecz, Georgius Kuzmich, Michael Czurkouachky, Blasius Miklin, Valentinus Dumich, Blasy Bassan, Joannis Bassan, Michaelis Pitory et Ambrosii Gotth, Andreas Mozlauech, Stephanus Kernaschich, Joannis Chrepecz, Lucas Berczkouich, Blasy Gerda, Simon Gregorichak, Gregorius Kotth;

1709. Blas Czurkovechki, Gyurek Berczkovich, Mikula Czurkovechki, Ivan Bagyun, Mihek Svendrich aliter Jambrusich, Gyurek Littvich, Mattek Littvich, Jakop Kernyassich, Gyurina Fuchkan, Petrek Susecz, Mihek Simunecz, Gyurek Kellek, Mattek Fanyek aliter Moszlavecz, relicta Tkalchecz, Lukina Czurin, Mikula Trupely, relicta Kernyassich, Michael Behtan, Nicolaus Chrepecz;

1716. Czurkovechki Blas, Czurkovechki Mikula, Berczkovich Gijurek, Littvich Gijurko, Kernjassich Gergina pervo Fuchkan, Littvich Mattek, Kussich Giurek, Koressich sztari Tergovecz vezda Ivichek, Koressich Mikula aliter Trupelja,

[90] Lopašić, *Hrvatski* … str. 179

[91] Za godinu 1869. i 1880. podaci sadržani u naselju Bukovec Zelinski.

Jambressich Mihalij aliter Svernich, Tkalcheva udova vezda Behtan, Czurin Lukach aliter Dekanich, Ressetar Ivan, Simunecz Mihalij vesdassni Tergovecz, Vlahek aliter Dekanich Gergina, Faniek aliter Moszlavecz Mattek, Behtan Mihalij, Szussecz Peter, Bagijun Ivan;

VALETIĆ (Valetics, Valetich, Valetichi)

Selo sjeverno od Rakovca, 1 sat i ¼ daleko. Prvi se put kao rakovečka pripadnost spominje g. 1630.[92] kao nova kolonija *(nova colonia)* naseljena Vlasima, kojima je Nikola Zrinski dao status slobodnjaka 1623.[93] a pod uvjetima prema povelji Jurja Zrinskog iz g. 1624. (v. Gornje Brezane). Nadalje se kao selo vlaških slobodnjaka *(villa Valachorum libertinorum)* spominje 1709., 1716. i 1755. odnosno u Popisu sela rakovečke župe godine 1771. i 1792.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	161	97	81	106	86	77	94	102	117	145
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	141	179	197	183	159	120	92	69	55	42

Glavari porodica bili su:

1630. Radoje Magović, Domian Domitrović (des.), Jovan Dragojević mesto Stanka, Vukmir Preradović (des.), Novak Krajačić (des.), Jovan Korša loco Nic. Rašić;

1638. Joannis Bukouacz, Radul Orlouich, Joannis Dragoinich, Radoe Magonich, Thomas Urachouich, Prodon Prodouich;

1716. Kulaij Szavo knez, Kulaij Mikula na Laszichinom, Kulaij Thodor na Korssinovom, Martich Milak, Klingina polovica puszta, ~~Hranilovich Domian~~, Fiember, Mihalij Boicza ~~Divjak~~ z-Dvorischa od ~~druge~~ iliti Vujove polovicze, Sztankovichevo czelo szelo - puszto;

1750. Georgius Radossevich, Lucas Ban, Ioannes Golich, Martinus Ivelich, Petrus Vukovich, Lucas Radossevich, Matthias Ivelich;

1753. Baan Lucas**,** Radossevich Georgius**,** Vukovich Peter**,** Andrassevich Milos**,** Ivelich Martinus**,** Golich Ivan;

[92] *Valetics* – Arhiv HAZU, II-d 152.

[93] "*Habens privilegium ill. com. Georgij a Zrinio de dato 28. maij 1623., in quo libertas eisdem fuit data ad annos octo. Post ipsos autem octo annos in proprijs expensis per quindenam tantum*". – Lopašić, *Hrvatski* ... 184.

1755. Lucas Baan, Georgius Radossevich, Martinus Ivelich, Petrus Vukovich, Vitus Radossevich, Nicolaus Andrijassevich, ~~Joannes Golich~~, Lucas Radossevich;

1769. Baan Thomas, Golics Joannes, Ivelics Paulus, Ivelics Adamus, Pokrajchich Joannes, Radossevics Michael, Vukovics Petrus;

1778. Jakob Golich, Martin Ivelich, Pavel Ivelich, Mihaly Radossevich, Ivan Pokrajchich, Pavel Vukovich, Thomas Baan;

VRHOVEC (Werhowcz, Verhovczy, Verhovecz)

Selo južno od Rakovca, 1 sat i ¼ daleko. Prvi se put spominje g. 1517.[94] a zatim i 1518. Selo je negovečka pripadnost te se spominje samo u *Popisima* župe Rakovec ali ne u rakovečkim urbarima.

Naseljenost:

GOD.	1771.	1784.	1792	1802.	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.
ST.	161[95]	71	75[96]	69	125	148	150	166	191	214
GOD	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ST.	208	240	226	237	236	210	201	166	145	140

Glavari porodica bili su:

1598. Ztanislaus Kwachychyn, Antonius Bessen, Elena Zmolyanicza, Mattias Kralych, Thomas Zett Bolychew, Antonius Hergh, Blasius Gregowych, Jacobus Drwgora, Michael Sesthak, Andreas Zacheracz, Joannes Bwrkelya, Nicolaus Cholygh eius;

1720. Thomas Gresina, Paulus Gresina, Georgius Kuzmek, vidua Joannis Hergh, Joannes Gyurissecz, Vidua Haideniak, Antonius Hergh, Martinus Novoszel, Gasparus Vrabec, Andreas Korecz, Julius Magyar;

1778. Blas Gresina, Mihaly Kuzmich, Mara Gresina vidua, Steff Gyurissecz, Blas Bertechich, Jaan. Illia (des.), Steph. Vodigara (des.), Mikula Hergh (des.).

[94] *Werhowcz* – MOL Dl 38005 i MOL Dl 35778.

[95] Popisan zajedno sa Samoborcem.

[96] Popisan zajedno s Golim Vrhom.

THE RAKOVEC CHURCH, PARISH AND INHABITANTS IN THE PAST TIMES

By Franjo Pajur, Zagreb/Željezno

SUMMARY

Although there is no written evidence, the church on the Rakovec estate (terra Rokonuc) *was probably built, and the parish established soon after the town-fort Rakovec was erected in the 13th century as one of the defence points for the military or Koloman's road, the most important Croatian medieval traffic road. Namely, the Rakovec parish and the St George church are mentioned for the first time in the Parish Listing as late as 1334* (Ecclesia beati Georgii de Rakonnok) *– a hundred years or more after the town and Rakovec manorial estate were mentioned. In the years to follow both the church and the parish were described in the canon visitations, whereas the names of its inhabitants can be found in the estate-owners' registers.*

Key words: Rakovec; parish; inhabitants; past times

SLOBODAN POPUT PTICE U GNIJEZDU VRTNE RUŽE

(Posjet kraju Svetog Ivana Zeline)

Tomislav Marijan Bilosnić, Zadar

Duhovno lice svakog prostora njegova je kultura življenja, osnovno značenje identiteta. U svakom trenutnome stanju prošlost je uvijek prisutna i vidljiva. Budućnost tek rijetki mogu nazrijeti u sjenama. To i jest ono što osjetim svaki put pri žudnji za novim krajem, a koja bi se mogla sjediniti s riječju ljubav. Ništa čudno što me zagorski bregi uvijek podsjete na ogrlicu otoka u Zadarskome kanalu, iako su prirodno djelo različitih stilova. Na bregima kao i na otocima u svako doba dana prelama se svjetlo kao na staklima prozora, svjetlost koja dolazi iz same strukture tla. Ovdje je i mjesec oblika brega, pa i sunce, kao i svaka zvijezda. Moguće da se ovdje tako glasno i slobodno govori dozivajući se i razgovarajući s brda na brdo, jer je svjetlo ona snaga koja svaku zamršenu situaciju svodi na osnovne probleme, rastvarajući tajnu koju smo željeli čuti, a to je odakle dolazimo, tko smo i kamo idemo.

Čini mi se da sam u Svetom Ivanu Zelini prvi put osjetio kako postoje stvari kao i sam život, koji pripada intuiciji i ne može se ničim drugim objasniti. To je ono kada čovjek u prvome susretu s nekim mjestom zaželi u njemu i ostati, ne micati se. A kada govorim o Zelini ne mislim samo na gradsko naselje već i za sva ona druga okolna naselja za čija bih nabrajanja trebao posebni enciklopedijski priručnik, tim više što neka od njih nose pridjev Zelina ili Zelinski, a koje ćemo nerijetko sresti uputimo li se u Mađarsku sve do Zalalöva. No meni je ovog puta bio dovoljan obližnji Zapoljin srednjovjekovni Zelingrad, ruševan već više stotina godina kao i ruševine dvorca Bisag, brješčić s crkvom sv. Ivana Krstitelja sa zvonikom, koji bi nadvisio i Medvednicu na čijim se prigorskim padinama nalazi, ili Kladešćica koja se blago spušta u nizinu rijeke Lonje i uvijek me i isključivo podsjeća na skitnje Matka Peića. A gore u brdima iz ekosela "Gradunja", sa sjevera okruženoga šumama, s istoka vinogradima, a s juga vidikovcem, pogled puca

prema Svetom Ivanu Zelini, Martin-bregu, Sv. Heleni, pa sve do Vrbovca i dalje prema Ivančici i Kalniku.

Ni ovuda se nisam kretao bez pratnje Zoranićeve vile s jabukama u ruci, ne samo što se i u Svetom Ivanu Zelini jedna ulica, kao i u Zadru, dijeli na više imena, kao što je slučaj sa Zagrebačkom ulicom, koja će najednom postati Trg Ante Starčevića, a malo dalje ulica Braće Radić, da bi se nastavila kao ulica Vladimira Nazora, već zato da "svjedoči mojem ljubavnom ropstvu", kada je bašćina u pitanju, svaki njezin kraj ili kutak. Vila mi je svjedokom da Gradska kavana u Zelini nije zatvorena kao u Zadru, iako je i ovdje nedaleki *Konzum* glavno sastajalište vila, vilenjaka, pastira i satira, kao i svih ostalih duhova koji ovamo dolaze iz ruševnih, pa i obnovljenih dvoraca, starih stoljetnih drvenih hiža, bez kojih valjda i ne bi bilo zagorskih pravila ponašanja, koja počinju i završavaju s kupicom vina uz kakvu legendu koja se pripovijeda kao svakodnevna zbilja. To je više od razloga za češćom željom za boravkom u ovom kraju, kako zoranićevski ne bih "toliku ljepotu nagrđivao nemilostivošću" – "Jer će ti taj nehaj vazda biti na sramotu. Učini da te razum moj, veseleći se, / Hvali i slavi po ovoj planini."

I s mlajahnim Zoranićem, prije negoli sam krenuo vinskim stazama i kletima, sjeo sam u kavanu na zelinskom trgu, kako bismo proveli vrijeme u samoći prije negoli počnemo otkrivati svoju prošlost. Djetinjstvo i starost bili su prekriveni velom fatamorgane, nekom izmaglicom, prašnjavim oblacima koji su se dizali za nevidljivim konjima viteških igara u Sv. Heleni. Dok sam ja mlajahnome Zoraniću pričao svoja snena sjećanja, on se osvježavao trganjem zelenih listova s obližnje mlade lipe, kao da mi je htio još jednom ponoviti davno poznatu činjenicu kako pjesnici, poglavito oni koji dolaze s mora gdje su se družili s Neptunom i Venerama; Nereidama i nimfama, svemu pripisuju odjeću, kosu, lice zelene boje, one boje koja nas uvijek iznova potvrđuje i budi u nama iskonski život okrenut snazi i nadi, besmrtnosti.

Uostalom, Mediterancu Nazoru, pa tako i Zoraniću, bar u dijalektalnoj lirici bio je sličan pjesnik ovoga kraja Dragutin Domjanić, liričar sklon slikarskom impresionizmu za kakvim počesto i sam potežem. Iz krčmi pokraj Svetog Ivana Zeline ovaj vijećnik i sudac pisao je izvorno emotivne pjesme slaveći svakodnevna događanja puna simbolike prirode, koje se u ovome kraju danas pjevaju kao narodne. I on se poput Zoranića zanimao za jezik djetinjstva, za opise prirodnih pojava, vjetrova, oluja i kiša, neba i bregova, i on je u naizgled potpuno nevažnim stvarima i pojavama vidio oduhovljena stanja, u zelenilu prirode je tražio utočište, sve ono što je nježno i što oplođuje. Daleko prije globalnoga svijeta Domjanić je pokušao zaštititi starine, a zagorske bregove bez klanaca i urvina, vidio je gotovo kao gola porculanska ženska tijela. Od ružne stvarnosti, često zaklonjene baroknom štukaturom, valjalo je i njemu bježati na Medvjednicu.

Kao i svako drugo lijepo mjesto i Sveti Ivan Zelina prapovijesno je, mjesto sastavljeno od toliko slojeva nastalih u razaranjima, ratovima ili požarima koji su Zelinu svojedobno gotovo pretvorili u otvoreni rudnik ugljena. Meni je Zelina bila izborom i iz razloga što iz nje za časa mogu krenuti u bilo kojemu smjeru mi se prohtije, prema stolnome Zagrebu ili kraljevskom Varaždinu, na kobasice do Vrbovca, ili u Križevce u kojima se stvarala i branila hrvatska državnost, te na hodočašće u Mariju Bistricu. Ovuda je još davno promicala rimska cesta Magna via, od Siska prema Ptuju, pa dalje sve do mađarskoga grada Szombathely, na čijemu trgu i danas možete vidjeti spomenik s pravcima ovoga puta i točnim brojem kilometara do određenoga mjesta.

Od svih putova koji su mi se nudili krenuo sam Vinskom cestom, vozeći se polako po uskim i krivudavim putovima, uz vinograde, kroz vinogorja, od kleti do kleti i obiteljskih gospodarstava, onako kako su mi se na putu nudila i otvarala. Kod Željka Kosa probao sam *crni pinot*, na imanju Puhelek-Purek vino *dišeće*, kod obitelji Jarec-Kure *kraljevinu zelinu*, iako mi je nuđen vrhunski *pinot bijeli*. Kraljevina je uostalom ovdašnja autohtona sorta, nježno i pitko, osvježavajuće vino koje vas brzo čini veselim. Kraljevina ovdje kraljuje. U Branimira Žigrovića ponuđena mi je *graševina*, zbog koje u ovoj prilici neću spominjati ni onu kutjevačku koja se u turističko doba godine najviše pije u Dalmaciji, ni iločku i baranjsku, mada mi sve graševine imaju neodoljivi miris baruta. Za ovu bih graševinu mogao ponoviti stihove jednoga od istočnjačkih mudraca koji je s pravom kazao: "Pij vino, jer je pehar lice prijatelja". Zdravko i Krešimir Puhelek neizostavno nude *moslavac* (*šipon*), dok ću njihov pjenušac popiti tek drugoga dana ujutro na imanju "Gradunje", gdje ću probati i eko-vina Nade i Branka Čegeca.

U "Gradunju" sam se usred ljeta osjećao kao doktor Živago kad je u Zimskom dvorcu pisao Larine pjesme, pri tome ne mislim na hladnoću i neizvjesnost, već na mir i ljepotu. Miris kestena, lipe i vinove loze, kao i čarolija pejzaža koja se nudila očima, odagnali su sav moj umor. Tako sam snažno uronio u osamu koja hrani dušu da tijelo gotovo nisam ni osjećao. Da me u Domarevoj hiži nije već čekao Zoranić s vilom Hrvaticom, okružen zbirkom najrazličitijih ikad u Zagorju upotrebljenih kućnih predmeta, ne bih oko sebe primijetio ništa živo. No, nisam se dao zavarati sitnicama, život mi se počeo vraćati poput rijeke čija je voda iznenada provrila. Kako tišini i miru, mjesto mi se istodobno učinilo podobno i pučkim slavljima, a što je nudila Pilnica, Klet i Hiža Dragec.

Ponekad mi se čini da se ovdje previše živi u prošlosti, toliko da ništa nije toliko buduće kao prošlost. Kuće se nerijetko zatvaraju po smrti vlasnika. Posebno to vrijedi za drvene hiže, dakle kuće sačinjene od same tvari, od pramaterije, od materijala koji odgovara svim godišnjim dobima, istoku i zapadu, sjeveru i jugu, kao i svakom od pet elemenata. U takvim kućama danas žive duhovi, što ne

mogu razumjeti oni koji ne poštuju jedinsvenost svake jedinke, potrebu za pričom i legendama. Otud toliko starih i drvenih stoljetnih hiža, jakih poput života, baš kao i dvoraca, u kojima je uvijek netko zlom sudbinom zazidan, zatočen ili u vječnosti utamničen. Tako sam se i ja za tren u *gradunjskim* hižama osjetio poput vlastitoga duha, očekujući da će me noću buditi kakav zalutali srednjovjekovni zagorski puntar očiju poput plava leda. Ali, kako za kratko ovdje postajete netko drugi, sve se brzo izmijenilo. Čini mi se kako mi je vila šapnula na uho, stisni zube, otvori srce, diši i živi, budi svoj, progovori prije nego li ti bude kasno. Ovdje pod krovom pokrivenim mahovinom, obgrljenim povijušama živi slobodan poput ptice u gnijezdu vrtne ruže. Pogledaj, ovdje sve izgleda kao dječja slikovnica, čak i domaćinov psić koji laje na rascijepljeni mjesec *pod kojim mi vodimo ljubav.*

Već zorom sljedeći sam dan započeo s već spomenutim Puhelekovim pjenuščem "Santa Lucia", koji se pokazao kao mramorna podloga za sva druga vina koja sam probao toga dana, za duhovno i tjelesno pijanstvo. Takvome daru i radosti jednostavno ne možete odoljeti, u Prigorju i danas ima ponešto od dionizijevskih navada, što čini mi se ne treba previše objašnjavati. Posebice je to moguće danas kad je zaboravljen škropec pripravljan od sorti koje je još poznavao krapinski čovjek, a koji je više imao okus kerozina negoli vina, kakvo se danas ovdje pije. Iako se ovdje previše voli svoja zemlja, svoj dom, svoja klet, toliko da se stvari i navike teško mijenjaju, pa se ni gastronomska ponuda u bitnome (hvala im) nije promijenila, ali vino jest (!) na radost i sreću sviju. Danas se u Zagorju pije europsko vino, a da pri tome ne mislim na briselske norme. Vina su takva da mijenjaju oluje, zalaze sunca, podneva i večeri, posebno noći, čineći uvijek iznova sve drukčijim, uvijek novom čarolijom. Vina sve više sliče nebu i njegovoj svjetlosti, od blatne rose preobrazila su se u zlato neba. Doista, što dulje živim, to je i život čudniji.

U "Gradunju" sam probao patku i gusku, zagorsku puricu s mlincima, pečena svinjska rebra iz paca, buncek i krvavice, žgance s čvarcima, ali sam se naživao i fileka, brizli, suhoga sira, sarmi i štrukli. Jeo sam domaću zagorsku hranu, u zagorskoj drvenoj hiži, a činilo mi se da živim u Versaillesu. Sve bi počelo s meni najdražom juhom od bijeloga krumpira, sitno rezane sušene slanine, crvenog luka, češnjaka i kiselog vrhnja. Zašto najdražom, moj prijatelj čakavski pjesnik, pokojni Boris Palčić Caskin jednom je u "Večernjem listu" napisao tekst kako umijem od krumpira stvoriti recepte za stotinu različitih jela. Ali probao sam i juhu sa žličnjacima od jetre, ili prežganu juhu s kimom, ako bi prethodno popio **čokanjčić (fraklić)** rakije više. Juhu bih nadopunio zagorskom kotlovinom sačinjenom od svinjskih kotleta, češnjovki, sve spremljeno u svinjskoj masti, bijelom vinu, začinjeno solju i crvenom paprikom. Nešto što je vjerojatno jeo i Matija

Gubec. Nisam odbio ni puricu s mlincima s aromatiziranim, vinski krvavim, sokom puštenim iz mesa pri pečenju, koju će vam ponuditi svako domaćinstvo u Zagorju. Jeo sam to strašću kakvom je očito isto činio Ksaver Šandor Đalski, autor "Pod starim krovovima", dugog krsnog imena Ljubomil Tito Josip Franjo Babić, rođen u Gredicama u Zaboku, gdje sam jednom prigodom i probao puricu s mlincima u restoranu danas otvorenom u njegovom dvorcu. Prije štrukli meni je prijala torta od cijelih jabuka, napunjenih tijestom od brašna, bjelanjaka i šećera. Jabuke, naime, uvijek doživljavam kao one koje iz svojih njedara nudi vila Hrvatica. Potom su na red došli zagorski štrukli od glatkog i oštrog brašna, prije spremanja umiješani u mlakoj vodi s malo octa, soli, jednim jajem i žlica ulja. Štrukle u Zagorju uvijek bude emocije, konačno one su znak da ste okusili Zagorje. Uz ovako složena jela meni je uvijek prijala *kraljevina*, a znao sam posegnuti i za *moslavcem*. Što je domaće, domaće je. Kada sam u Zagorju nisam nesretan što se ne nalazim u Provansi ili Kataloniji, na Peloponezu ili Trakiji, ne nedostaju mi ni vina iz Transilvanije i Gruzije.

Na zagorskom drvenom pladnju, kad bi se htjelo brzo objedovati, uvijek bi se našlo domaćih kobasica, šunke u kruhu, kuhanog dimljenog bunceka, svježega sira, sve posutoga crvenom paprikom, a uza sve vrhnje, mladi luk i hren. "Sira, putra, vrhnja, mlijeka, jajca i krumpira", rekli bi Zagorci, ali neće nedostajati ni jela od povrća i gljiva. Čovjek je sretan ako ne primjećuje što mu nedostaje, a uživa u onome što mu je ponuđeno. Mome nepcu oduvijek su odgovarala žešća, paprenija jela čija tradicija potječe s ugarske strane, posebice ako je riječ o dobrome fišu uz kojega ide rajnski rizling ili traminac, a takva su vina danas u Zagorju vrhunske kvalitete. Čista biljna esencija, sama krv prirode. Bijela zagorska vina držim pričesnim pićem, a crna vina pićem krjeposti ispovijedi.

Sveti Ivan Zelina, kao i cijeli njegov prostor izvana je i iznutra otvoren, ni u čemu skrivenosti, ni u čemu ljubomore. Ovaj kraj, na prvi pogled bez atraktivnosti, brzo ćete otkriti i upoznati kao iznimni prostor s tisuću raznih zanimljivosti, neobičnosti, svega onoga što vam ni slučajno na um nije palo prilazeći mu, a o čemu je ovdje suvišno govoriti. Vjerujem da je u njemu bio zbunjen i Bela III., kao i svi oni koji su se u njemu kitili zlatom, srebrom i srmom. Ovo je grad onih koji niti vire kroz prozore, niti u njih bulje. Ponosan, jednostavan, pribran i dostojanstven. Mene gotovo da nitko i nije primijetio, niti je tražio da se pokažem. Dozvoljeno mi je da potpuno pripadam samome sebi.

I baš to, što nikad neću znati da li sam i jednoga časa pripadao ovome gradu, kao ni to da li je bar njegova sjena pripala meni, toliko puta mislim hoću li ga iznova upoznati, hoću li ikad išta saznati o njegovu identitetu, ukoliko kajkavski ne propjevam. Da li me udaljenost od ovog dijalekta odvraća od konačne istine o mjestu u kojemu sam se ne samo prepustio raznim užitcima, već evo i užitku

lijepe riječi. Krajnje nestrpljiv za čar svake male stvari viđene u "Gradunju", ali i na drugim seoskim imanjima, pa i onom rustikalno uređenom gospodarstvu "Lubekov gaj", ne razmišljam o prolaznosti, već o vječnoj uzbibanosti Zagorja i Prigorja, koja se i dalje čuva od globalnih promjena. Posvuda su tragovi pračovjeka, njegova snaga ovdje se osjeća i danas, a to je zapravo snaga tla. Mene zanima ipak ono što se sada događa, i nije obvezno da ima bilo kakve veze s prošlošću, bar kao predah na ovome putovanju. Ali Zoranićeva vila koja me prati na svim putima, pa i ovome kroz Perivoj od Slave zelinskog kraja, razgoneći Latinke, Grkinje i Kaldejke od mene, ne može bez jezika djetinjstva, bez poja i pritvora, bez izvornih kajkavskih slika, kao što u Pripovisti o pritvoru Velebića vrha nije mogla bez snažne čakavštine, držeći jedan i drugi dijalekt standardom hrvatske književnosti.

I baš kada sam naumio krenuti iz Svetog Ivana Zeline dalje kroza Zagorje, na zidu crkve sv. Ivana Krstitelja mlajahni Zoranić nevješto je risao rastvoreni list lipe. Istu sliku vidio sam i na ogradnome zidu oko crkve. Zeleni list lipe i sunce. Toliko impresionistički da sam se pobojao krenuti, misleći kako ću odmah zagaziti u zelenilo, u vodu, u maglu iz koje izviru zagorski bregi kao ogromne svježe i sočne ženske dojke u zelenim prslucima, koje će za čas postati plave, a potom žute pretvarajući se u šatore nebeskih krila.

SLIKARU I KIPARU IVICI ANTOLČIĆU, DOBROM ČOVJEKU NA RASTANKU

(Komarevo, 15. svibnja 1928. – Zagreb, 28. siječnja 2019.)

Naša hrvatska zemlja je naša hraniteljica. Ona nas hrani. Ali ona nas i sahranjuje, to jest čuva naše zemne ostatke. A uspomenu na dobre i zaslužne ljude čuvamo i mi što još ostajemo, u mislima i srcima, da bismo bili dobri ljudi, razboriti, umni kao oni brojni na ovome groblju, koje smo sahranili i kojih je spomen na ovom groblju, a uspomenu na njih čuvamo u sjećanju. Velik je broj onih kraj čijih grobova i spomen-obilježja prolazimo, jer ova zemlja je i njihova i naša: takav je naš Mirogoj. Kao što se danas s njima rastajemo, tako ćemo se uspomenom i sjećanjem približiti njemu svaki put kad mu budemo posjetili grob. Jer on je bio i ostao naš dobar prijatelj – Ivica Antolčić ostaje ovdje mrtvim tijelom, ali dobrom kojim nas je obdario, živi s nama.

(Ivica Antolčić, 15.05.1928. – 28.01.2019., foto: Večernji list)

Kadgod sam promatrao slike Ivice Antolčića, koje prikazuju njegov zavičaj, Posavinu, dolazila mi je pred oči slika Noine korablje uoči općega potopa. U Posavini drvene kuće zovu korabljama. Na pročelnoj gredi uz ime gospodara i tesar je postavio svoje ime. Ivica Antolčić je kao Noa, i gospodar i tesar, brižni

gospodar koji je korablju zamislio, istesao grede i složio dom, postavio krov i u u taj dom kao svoje pozvao sve živo na zemlji koje treba spasiti: ljude, obitelj, životinje, biljke. A zatim mu je bilo krenuti na dug i neizvjestan put, put u nepoznato, u sigurnoj korablji bez vesala i kormila, čekati sunce i suhu zemlju. A to nepoznato, ali sigurno – to je život pun prevladivih zapreka i prijateljskih neizvjesnosti. Blago onome koji nije iznevjerio sebe, svoje, svoj zavičaj.

Jedna lijepa Antolčićeva mapa zove se *Moja Posavina*, a prije nje *Prostori pjesme i zemlje.*

Ivica Antolčić rodio se 15. svibnja 1928. godine u Komarevu, kraj Siska. Svoje je djetinjstvo opisao u dojmljivim crticama, punima bezazlenoga humora, sabranima u knjizi *Triput guraj, jednom furaj*, s podnaslovom *Moje djetinjstvo* (Sisak, 2008.). Svoju je knjigu, naravno, sam ilustrirao. Jedna rečenica lijepo otkriva njegov svijet djetinjstva: "Živjeti u Komarevu, u Posavini, značilo je imati neizmjerno bogatstvo. Dvorište puno 'ptica mog djetinjstva', kako sam nazivao sve te kokice, guske, patke, purane, pijetlove... koji su pomno pratili moje odrastanje". A onda je u selo banuo "frenter Johan", putujući slikar, koji je oslikavao pročelja kuća. Mali je Ivica bio zadivljen gledajući kako na starim pročeljima nastaje, pod njegovim kistom, rascvjetana aleja. Frenter Johan dopuštao mu je da sjedi uz njega, a dječačić je gledao kako se miješaju boje – to je bio njegov prvi slikarski nauk.

Nakon osnovne škole krenuo je na više škole u Sisak. To je školovanje palo u ratno doba. U rat je krenuo i njegov otac, zajedno s konjem ljubimcem Liskom. Konj je nestao u ratnom vihoru vukući teške topove. Otac se vratio, ali je i on nestao nakon "oslobođenja", a i Ivica je prošao svoj križni put, kao i mnogi Hrvati nakon 1945. Nakon tih gorkih iskustava upisao se u Školu primijenjene umjetnosti u Zagrebu na kojoj je završio kiparski odsjek. Rado se sjeća svojih profesora: Antuna Motike, Belizara Bahorića, Damira Hotka, ali i svih onih s kojima se družio i s kojima je surađivao. Njegov diplomski rad kao da ga je dugoročno odredio – to je *Tobogan* i danas u Crikvenici, u dječjem odmaralištu koje nosi ime po velikom pjesniku, pedagogu, književniku i humanistu – Vladimiru Nazoru. Od 1956. radi kao slikar maski, scenski kipar i slikar u Hrvatskom narodnom kazalištu. S time u svezi – on je autor brojnih plakata za predstave glavne hrvatske kazališne kuće, ali plakate je radio i za druge kuće. Predstave smo zaboravili, ali plakati su nam ostali u sjećanju.

Ivica Antolčić, kipar, slikar i grafičar, svoje je djetinjstvo, dakle, proveo u ravnici Posavine. U očima je trajno nosio rodnu "korablju", drevnu drvenu posavsku kuću u kojoj je, u prostranom domu, pod istim krovom, boravilo više generacija brojne obitelji. A oko njegovoga doma, njegove rodne korablje i druge su korablje, poredane uz cestu, u zelenom prostranstvu ravnice. Sve se tâmne

od napadalih pahulja prohujalih vremena i od udaraca blagih kiša, te se doimaju kao umnožene prave i stvarne Noeve korablje, sestre onoj biblijskoj arki, u kojoj je spašen život ljudi, životinja i biljaka u katastrofama općih potopa, ratova, poplava i požara. Od tuda u Antolčića ljubav prema svemu stvorenom: ponajprije ljubav za ljude, i posebno za djecu; ljubav prema životinjama što se kreću zemljom, i posebice za ptice koje lete nebeskim prostranstvima; za drveće, voćke, cvijeće, divlje i uzgojeno u vrtovima i na prozorima. Valjda zbog toga i oblikuje svoj crtež kistom ili perom načinom koji je najsličniji onim davnim grafikama kakve su stari majstori s radošću izvodili za oči željne ljepote. Ti su drvorezbari dlijetima dubili vijuge po licu drvenih daščica, natopili ih bojom i oblikovali jedinstveni svijet preobrazbe, u jednobojni ili obojeni plemeniti drvorez. Ti su drvorezi, uostalom, bili prvi grafički listovi kojima je približen svijet likovnosti najširem krugu onovremenoga gledateljstva. Davno nekoć: od takvih grafika crteži su krenuli u srednjem vijeku na minijature, na freske po zidovima crkava i dvoraca.

Potez kistom, olovkom ili perom Antolčić usmjerava tako da se nacrtano pred nama otkriva kao splet drevnoga starohrvatskoga pletera; taj splet liči na biblijski plot kojim je bio ograđen Raj zemaljski, a zatim i svaki obiteljski vrt u njegovoj Posavini. A u vrtu golema Noeva arka - košara živih bića: ljudi, djece, staraca, konja i ptica i svega što se zemljom kreće i nebom leti. Jednoj svojoj slikarskoj mapi dao je ime *Korablja* (1980.).

Svijet Antolčićeva dječjega crteža svijet je njegova djetinjstva koje on nosi kao nepomućenu i čistu ljepotu i dobrotu (onako kako su Grci govorili: *kalos kai agathos* – lijepo kao dobro). Čvrstim crtežom, linijama koje skladno grade sliku svijeta, bojama topline i otvorenosti on stvara i obnavlja zaboravljene i potisnute slike podsvijesti - prije ovoga novoga nereda i nebrige za lijepim što nas zapljuskuje potopom agresivne i za ljepotu hladne vizualne civilizacije. Njegovi crteži rastu iz zemlje, napučuju široka prostranstva, rastu u visinu te se na njima vidi i otvoreno nebo, s puno ptica, kao na starim renesansnim slikama i drvorezima. Od mnogih boja najviše voli plavu, boju neba i mora. Boju dobrih očiju. A zatim i zelenu, tako neposlušnu i teško savladivu, koju je on ukrotio te se ona slaže i sklada s ostalima ne rušeći predodžbu uređenoga svijeta. Naš svijet Grci su zvali Kosmos, a grčki *kosmeo* znači *uređivati*. Antolčićev je svijet uređen vrt, kao biblijski Zemaljski raj. Na njegovim crtežima, kao u pričama, i ljudi lete – tä što je ljepše od slobodnoga pokreta u letu, nad svjetlom, pod toplinom Sunca.

Ivica Antolčić, čovjek s dječji čistom dušom, bio je blizak djeci. Za ilustracije dječjih knjiga Ivica Antolčić je dobio brojne nagrade i priznanja, i u domovini i u svijetu. Više su put njegove ilustracije bile nagrađene nagradom "Grigor

Vitez", prvom i najstarijom nagradom za dječju knjigu u Hrvatskoj (od 1967.).Tu nagradu prati statua "Ptica" kiparice Ksenije Kantoci. Nekoliko je puta dobio nagradu "Ivana Brlić Mažuranić", koju je utemeljila izdavačka kuća "Školska knjiga" (od 1971.). Ta je nagrada popraćena stajaćicom Antolčićeva prijatelja, medaljera i kipara Želimira Janeša "Gita i Hlapić". Za ilustracije *Šegrta Hlapića* Antolčić je dobio nagradu koja nosi spisateljičino ime. Za ilustracije je nagrađen i nagradom "Vilko Gliha Selan", a s tim je grafičarem dugo i uspješno surađivao. Nagrađen je i nagradom "Tone Peruško", koja nosi ime zaslužnoga hrvatskoga istarskoga pedagoga. Dobio je i jednom veoma znamenitu nagradu "Mladog pokoljenja". Nagrade i pohvale za knjižnu ilustraciju stizale su iz inozemstva: iz Moskve, Beograda, Bolonje, te je s razlogom nominiran 1966. za nagradu "H. Ch. Andersen". Ilustrirao je pedesetak knjiga među kojima posebice treba spomenuti knjige autora koji su lako ulazili u svijet djetinjstva: to su Hans Ch. Andersen, Zvonimir Balog, Kazimir Klarić, Hrvoje Hitrec, daroviti izvorni slikar M. Rujevčić, Grigor Vitez, Sanda Lagerlöf, Jagoda Truhelka, Josip Palada, Mladen Kušec (posebice u knjizi kajkavskih dječjih pjesama *Otkud dojde dugi nos*, 2008)[*] i drugi; ilustrirao je knjigu narodnih pripovjedaka, nekoliko knjiga iz edicije Pet stoljeća hrvatske književnosti i posebice lijepu knjigu prema narodnoj pripovijesti o pijetlu Petlušini koju je priredila Tanja Perić Polonijo. Izlagao je sam i u društvu s drugima na brojnim izložbama u domovini i u svijetu. Za svoje slike, grafike i plakate dobivao je brojne nagrade, kako je već rečeno. Najveća mu je nagrada da ljudi prepoznaju njegove slike kao jednostavnu ljepotu i izraženu dobrotu. Bio je sretan kad smo ga posjetili u malom atelijeru u Vlaškoj, s pogledom na krov Katedrale, u šarenim, živim nebeskim bojama, blizu kaveza sa pticama, jer je i njegov atelijer izgledao kao gnijezdo, kao i onaj mali na Savskoj cesti, uz željezničku prugu, u susjedstvu grafičke tiskare prijatelja Straže. I ovaj kao ptičje gnijezdo.

Posebice treba istaknuti Antolčićevu stalnu suradnju u dječjim i omladinskim časopisima: "Radost", "Smib" i "Modra lasta". Dječje oko najbolje prepoznaje istinu priče i neposrednost crteža. Ivan Antolčić, slikar s djetinjom dušom i svježim osjećajem za sve pojavnosti u prirodi - na zemlji kojom hodamo, na rijeci i na moru, u krošnji drveća s pticama i gnijezdima, i na nebu koje nas pokriva modrinom - svuda vidi ono što će veseliti naše oko, što će pružati radost našem osjećanju srodstva sa vidljivim svijetom, sa svijetom svih pojav-

[*] Ivica Antolčić bio je član *Kajkavskoga spravišča* od 5. rujna 1997., u čijim je izdanjima, među ostalim, ilustrirao naslovnice časopisa *Kaj* br. 3-4/1997. i 4-5/1999., a osobito bogato i „radosnom dušom" kajkavsku pjesničku zbirku Mladena Kušeca *Otkud dojde dugi nos. Pesmice za decu i normalne ljude* (Kajkavsko spravišče, Udruga Tonkica Palonkica, frrr, Zagreb, 2008.). Izlagao je grupno (*Meštri*, 2003.), ali i samostalno u Galeriji *Kaj* (*Posavska fauna*, ulja, 2005.)

nosti. Radujući se pticama, cvjetovima, konjima i mačkama, on se zajedno sa djecom raduje životu.

Rad u Hrvatskom narodnom kazalištu, gdje je Antolčić bio scenski kipar, stolar, slikar maski i autor plakata, sigurno je pomogao slikaru i grafičaru Antolčiću da u svom likovnom postupku sažme u gusto tkivo sve ono što treba vidjeti na pozornici života. Ništa što nije potrebno i nužno, ne može stati u okvir što ga zatvara slika, plakat, scena. A ono što je nacrtano, mora biti jasno, čitljivo, prepoznatljivo - iz blizine i iz daljine. Od tuda i uspjeh Antolčićevih plakata. "Odlika je Antolčićevih plakata da su posvema čitljivi, u doslovnom i prenesenom smislu, iz blizine i s velikih udaljenosti, te gotovo potiru prvotno izvorno ime plakata ('plak' - mrlja, krpica). Neka su rješenja na njegovim plakatima gledaocima ostala u očima i u sjećanju više i trajnije od samih predstava na koju je plakat pozivao". Tako je zapisao nekoć o njima. Slično bismo mogli reći i za neke njegove crteže u knjigama: duže i snažnije nosimo u sjećanju Antolčićevu ilustraciju nego naslov ili priču koju je on likovno interpretirao. Ivica Antolčić započeo je svoj rad u krugu koji se okupljao oko lista "Radost", te je zajedno s Vilkom Glihom Selanom i Mladenom Vežom, a zatim s mlađim nastavljačima toga rada (Josip Biffel, Zlatko Bourek, Mladen Macolić, Ivan Vitez i drugi mlađi) učinio da se likovnost kao umjetnost vizualizacije snažno proširi i utvrdi među đacima osnovnih i srednjih škola, te da mladež prirodno osjetljiva za ljepotu viđenoga, podvrgnuta dapače zakonima agresivne vizualnosti, doživi svijet lijepe slike kao samo svoj posvojeni i prijateljski svijet. Antolčić je cijeloga sebe ugradio u ljepotu svojih ilustracija. Zato mu mladi čitatelji vjeruju, zato su mu zahvalni - jer im on, za ruku ih vodeći kao dobar učitelj i prijatelj, otkriva bolju i ljepšu stranu naše jedine domovine – svijeta u kojem živimo.

Jedan davni razgovor Ivice Antolčića s Aleksandrom Puizinom Vitez, koji do danas nije objavljen. Naslov za razgovor s njima pomalo neobičan: *Čudesna kuća*. Kad je razgovor zapisan, Ivica Antolčić je radio u čudesnom prostoru: maloj sobici u Vlaškoj, u potkrovlju pivnice Hranilović, s pogledom na krovove i tornjeve katedrale, vidio se prozor s krletkama, s malim papigicama i kanarincima. Najmanji atelijer. "Sve u svemu, ovo izgleda kao mali golubinjak". Od tuda se morao odseliti, ali se nije prestao veseliti ni radovati svemu: danu, svjetlosti, kiši, a napose onima s kojima se susreće. Ali "čudesna kuća" je kuća djetinjstva, u Komarevu. U njegovu *golubinjaku* stvoreno je na tisuće ilustracija za dječje časopise: "Radost", „SMIB", "Modra lasta". I jedno dječje priznanje: "Striček Ivica, mi Vaš crtež uvijek prepoznamo!"

Sve što je radio, rađalo se iz njegove osebujne dobrote. Za sve nas susret s njime bio je "dobar dan" jer smo cijeloga tog dana nosili odraz njegove dobrote.

Često je iz džepa izvadio lijepo umotan kukuruzni kruh iz njegova Komareva, ili čokoladicu, i za nas i za naše kad dođemo kući. Takvi su ljudi, kao naš Ivica Antolčić, sreća za sve koje susreće i s kojima otkriva svoj svijet dobrote i ljepote.

(Oproštajno slovo na zagrebačkom groblju Mirogoj)

Josip Bratulić

SINERGIJA PJESNIŠTVA I SLIKARSTVA ZLATKA CRNECA*

Slikarstvo je nijemo pjesništvo,
a pjesništvo slikarstvo koje govori.
(Simonid, 556. - 468. g. pr. K.)

Izložba slika Zlatka Crneca "Slike s rubova sna" pruža nam panoramski pogled na njegovo slikarstvo u rasponu od preko 30 godina.

Kada se sredinom 1980-ih latio kista, Crnec je iza sebe imao pjesnički staž dug četvrt stoljeća, pa nije neobično da je svoj pjesnički pristup stvarnosti prenio u likovnu umjetnost.

Prvi njegovi ciklusi akvarela bili su u potpunosti posvećeni ženi, temi koja ga je cijeloga života najviše zaokupljala i u pjesništvu. Bila su to snolika viđenja "daleko od želje za deskripcijom", materijalizirana u "koloristićkim bljeskovima" koji su ostvareni tek laganim dodirima kista o površinu papira, da bi se potom "bojama prepustilo njihovo slobodno razlijevanje i miješanje" (Juraj Baldani).

Impostacija slike bila je vođena prvenstveno likovnom logikom, a tema akvarela – lik žene - dana je toliko suptilno da se svojom prozirnošću i krhkošću često stapala s bjelinom papira, stvarajući tako dojam siluete koja nam pred oči izlazi iz neke maglice jutarnjega sna, što je vrsta privida koja nerijetko prožimlje i autorove pjesme.

Sredinom devedesetih Crnec će akvarelom, u svojoj specifičnoj vrsti poetskog realizma pristupiti i temi pejsaža, no opet vrlo suptilno, pa će ponajbolja ostvarenja tog ciklusa biti prikazi krajolika pod snijegom (kojem je Crnec još u djetinjstvu bio posvetio svoju prvu pjesmu!), dakle ona na kojima bjelina papira ima ključnu ulogu.

Autorov prijelaz s teme žene na temu pejsaža bio je logičan i spontan, jer on zapravo i ljepotu zemlje shvaća poput tijela žene: družice, suputnice, ljubavnice (pa je tako u jednoj njegovoj pjesmi ´Medvednica raskošna kao metresa´), te joj stoga akvarelom prilazi "osebujnim poetizmom i lirskom osjetljivošću" (Ernest Fišer) koja i dalje, kao i u njegovim prvim radovima, često balansira na granici jave i sna, premda Crnec ne zanemaruje ni "obična" raspoloženja u kojima „postiže ravnotežu činjeničnog i atmosfere" (Stanko Špoljarić).

Širenjem vlastita slikarskog izričaja u medij ulja na platnu, Crnecov se izraz sredinom devedesetih dijelom bitno mijenja. Boje u ulju koje koristi intenzivne su i žarke, gotovo divlje, kao i teme, koje možda najbolje sumira stih njegove pjesme "Na Kvatriću", koji glasi: ´Vjetar se kurvanjski igra pod suknjama nasmijanih prodavačica´.

Riječ je dakle o osebujnom svijetu pjesničko-slikarske fantazije u kojem boja preuzima vodeću ulogu. U tim radovima "boja nosi poruke koje su lako čitljive, no često ipak višeznačne te o samom promatraču ovisi koje će im značaj-

* U povodu izložbe "Slike s rubova sna" Zlatka Crneca (u Dvorani "Kraluš" POU Sv. Ivan Zelina, 24. 5. – 13. 6. 2019.)

S otvaranja izložbe i predstavljanja knjige; Z. Crnec – treći zdesna

ke pridati", kako sam to napisao u jednom osvrtu pred više od 20 godina.

Crnecovi pejsaži u akvarelu, i nakon ovog ekskursa u gotovo fovistički kolorit ulja neko će vrijeme, uz nešto solidnije, čvršće tretiranje forme, zadržati koloristička fragilnost njegovih prvih akvarela, te će u tom načinu nastati niz "Četiri godišnja doba" (2000.) koji je Josip Škunca istaknuo kao jedno od Crnecovih antologijskih ostvarenja.

Posljednji ciklus Crnecovih akvarela i gvaševa, onaj nastao potkraj prošlog desetljeća, predstavlja novu fuziju autorova pjesništva i slike. "Nježnim tonovima nokturalna se raspoloženja prepleću sa statičnom atmosferom…", te "…potencijalnog konzumenta nukaju da sam stvara dodatne iluzije." (Ivo Kalinski).

Gledatelj, dakle, gotovo posve biva "uvučen u sliku", te time kao da postaje dijelom samoga krajolika, koji nas svojom mirnoćom, tišinom, ljepotom i nestvarnošću postupno navodi da se zapitamo: nije li i život samo san?

Ante Vranković

AGRAMERSKI VALCERTANGO ZLATKA CRNECA

Antologijski pjesnik **Zlatko Crnec** (1936.) - prije svega, pripadnik vršne hrvatskokajkavske postmoderne - vokacijom i poeta i slikar, glazbeni tekstopisac, novinar-urednik... , svoju prepoznatljivu estetsku konstantu kvalitativno održava skoro šest desetljeća.

Identitetsku osebujnost njegove izrazito ***(neo)ekspresionističke poetike*** možemo pratiti od prve mu objavljene pjesme *Želja* u "Telegramu" 1960., do kajkavskog pjesničkog neomodernizma u časopisu "Kaj" već od 1971., zatim nagrađivane recitalne lirike naglašeno urbanog izraza (sa zelinskih, zlatarskih, varaždinskih... smotri suvremenoga kajkavskoga pjesniš-

tva), sve do međašnih pjesničkih zbirki: cjelovite kajkavske *Veter zgorec, žmahen griz* (1976.), te štokavsko-kajkavskih *Zagrebečke španciracije* (1994.), *Nakrivljeni krajolik* (2007.) i najnovije *Agramerski valcertango* (u izdanju Ogranka MH Varaždin, urednik – Ernest Fišer). U sve tri navedene posljednje zbirke spontani je poredak pjesničkih ciklusa onaj od standardnojezično-štokavskih kao početnih do završno-kajkavskih ciklusa, kao svojevrsnih književnih ogledala, u kojima se u najmanju ruku ravnopravno, a u Crneca suvereno, ozrcaljuje tijek cjeline suvremenog hrvatskog pjesništva standardizacijske jezične podloge. Time Zlatko Crnec, kao „bilingvalni" autor potvrđuje visoki afirmacijski put najboljih suvremenih hrvatskih književnika čija su djela istim uspjehom estetski ovjerena u oba jezična izbora (štokavskom i kajkavskom, najčešće najprije u štokavskom) – slijedeći liniju sve od A. G. Matoša, D. Domjanića, F. Galovića, I. G. Kovačića, M. Krleže, I. Kalinskoga, S. Petrovića, Z. Kovača, E. Fišera, B. Jelušić, I. Kutnjaka, E. Kovač… i dr.

Naglašavajući prepoznatljivu pjesničku individualnost i zrelost u Crnecovu "otklonu od (...) intimistčkog i zavičajnopejzažnog pjesništva" već prvom mu zbirkom, Joža Skok i u vezi s drugom *(Zagrebečke španciracije)* izdvaja vrednote njegova modernog lirskog subjekta u "bogatoj kajkavskoj leksici", osobito "slobodnom zvuku i ritmu kajkavskoga 'vers libra'", oslobođena "prisilne metričke stege i glazbene sheme", usmjerena "govornome iskazu i dijalogu". Semantički raspon ostvarivanja toga pjesničkog subjekta odvija se od djelatne snage "zavičajnog ishodišta" do prihvaćanja "novog urbanog zavičaja" kao "uporišne točke svoga subjektiviteta" (J. Skok: *Dar Zagrebu,* Večernji list, 5.01.1995.).

Reprezentativna mjesta individualnoga koncepta pisanja Zlatka Crneca – u povodu spomenutih dviju prvih njegovih zbirki – sintezno su, i precizno, istaknuta u suvremenoj kritičkoj i čitalačkoj recepciji, ponajprije mr. sc. Ernesta Fišera, kao: ***radikalna deruralizacija kajkavske poetske motivike,*** *tadijanovićevsko-prévertovska varijanta ritmičkoga strukturiranja*, a s tim u vezi i osobni ***pjesnički metajezik*** čija su *leksička izvorišta zagrebačko-podravsko-prigorska kajkavština* (E. Fišer: "Vers libéré ili pjesništvo kao asocijativno-ekspresivni sraz" /u: Dekantacija kajkaviana, 1981./, u povodu zbirke "Veter zgorec, žmahen griz"). Takav model pisanja – koji dijalektolozi zovu sintetskom kajkavštinom - prati i asocijativno obilje *vers libre* poetike. Vrijednosno prepoznat u tom je smislu, u zbirci "Zagrebečke španciracije" *odaziv* "velikoj temi" značajnih hrvatskih književnika, kao i veličina Crnecova pjesničkog identiteta – u temi Zagreba – kao dijelu i *središtu* vlastita subjektivizma (Skok: 1995).

Nije usputno napomenuti kako Crnec pripada rijetkim autorima (poput D. Britvića, A. Dedića, J. Fiamenga, T. Bilopavlovića, D. Načinovića...) čiji uglazbljeni stihovi estradnim, ili šansonjerskim *prezentacijskim modelom* ne gube ni najmanje od svoje književne umjetnine. (Prisjetimo se opće poznate: "Pismo gosponu Jacquesu Prévertu v Paris", "Zagreb vu meni i ja ž njim vu njemu", ili "Tak je otpisal Jacques Prévert..."). Dapače, lucidno u povodu zbirke *Zagrebečke španciracije,* Joža Skok ističe Crnecov "znatan osobni prilog zagrebačkoj šansoni, obvezujući je zahtjevnošću svojih originalnih kajkavskih stihova" (Skok: 1995).

Navedene poetološke konstante iz prijašnjih opusa sažete su ponovno u novoj stihozbirci *Agramerski valcer-tango.*

Istovjetna je organizacija poetskih ciklusa u njoj kao i u prijašnjoj zbirci, *Nakrivljenom krajoliku* – štokavskoga na početku, i ponovno, glazbenom asocijativnosti njegova naslova, pa i naslova knjige (ovaj put "Ružičasti svirač", a u *Nakrivljenom krajoliku* "Klavijatura predvečerja"), nastavljajući se dodatno onim središnjim: "Sanjarenje vremena". Takvim se rasporedom završni, i to kajkavski, ciklus "Gda sme se švercali" doima kao semantički i strukturni *poetski crescendo* cijele zbirke (u strukturnoj simetriji 21 + 20 + 21 pjesma).

Uzorna konstanta Crnecova pjesništva, i to ona *ludističkih* složenica, ***neologizama,*** tvorbe ***osobnih filozofema,*** vlastita apstraktnog pojmovnika – osim što označuje identitet i originalnost njegova pjeva, kao i tvorbenu snagu obaju jezičnih izbora – i u najnovijoj zbirci ima neutralizacijsku, samoironijsku ulogu ublažava-

nja metaforičkih 'grozdova':

I zopet sem bil bežalec *za vetrom v rubači/ brez gumbov i s pesjim lajanjem v rokah;* "rozenkavaler, kušlečžongler" *(Bežalec za vetrom)*; "iščem svoj zlatenosnopeskoviti strmec" *(A ja sem se smejal)*; "i nega mesečine *v* zlatopesku"; "...i zakaj se jutre grada/zagrebečki zlatovito otpira, i zakaj/ poblesaveli cvetožderci streleno listje/ v pijane grklane mečejo" *(Kaj vi znate o Varšavskoj)*; "zgubil je pesosmjer" *(Nedopovedani* pesmožder*)*; "je bil pun zverotatov" *(Luzeri ideju osovički)*; "je golecickasto zatahala"; "kriči *šankercugerov*"; "čul se *ljubožejni/* valcer ognjene lepote" *(Moj mali tič)*; "pes zgublenec", "pjevozov slavičekov", "vriskoljub lepote", "zapopevani zgubidanec" *(Nedopovedana resnica ničesa);* "sunceobertalec se obrnul na krivu stran" *(Pornografija sadidešnje popevke)* ...itd.

Agramerski valcertango, čija se imanentno ekspresionistička poetika iznova iskazuje izokrenutom projekcijom zbilje, tradicionalno već oksimoronskim sklopovima ("Čkominu je bile čuti kak grmlavinu z vedreg neba" – *Pornografija sakidešnje popevke*; „... kletve visiju kak lampe ognjene" – *Luzeri ideju osovički)*, u jezičnooznačiteljskoj hijerarhiji, osim spomenutom zvukovno-homonimijskom i neologističnom razinom jezika, često se takva poetika u Crneca nadaje suverenošću *kajkavskoga ironijsko-sarkastičnoga diskursa*, sve do naturalističke groteske: "Negdo je zrušil vrapcova gnezda/ i popevka je začkomela. Stetoverani mozek/ pun je perja i rastače se" *(Pornografija sakidešnje popevke)*; "Grizeme/ možđane hitajoč jih na ognjeni šplehnjak /ftruc sebi i semu." *(Nedopovedani pesmožder)*

Taj neoekspresionistički nihilizam, u raspojasanom lûku jezičnih funkcionalnosti – od dnevne (raz)govornosti, od tzv. *literalne* fizike do metafizike, od govorne fraze do teze - u Crneca seže do razina filozofičnosti (od "filožofije zgubidanske sakidešnjice" do "vekivečne arije živlejna", koja je – "*Nedopovedana resnica ničesa*")!

Autoreferentnom smionošću, dotiče se i asocijativnosti "popevke", semantičkog joj, pa i oksimoronskog obilja: "Popevka jim je vekivečni sponzor/ i nigdar ih ne bu fkanila. Nit vulica"; "Anđelove lice skamenjenoga poetuša/ smeje se brezglasnem grohotem." *(Luzeri ideju osovički).*

U suverenosti autoironijskog autorskog kôda - varijacijama pokretnih i nepokretnih slika… u dobro čuvanoj rečeničnoj strukturi svojega slobodnoga stiha, Zlatko Crnec se priklanja vrsnoći "semantičkoga sintetizma" (termin prema E. Fišeru): osebujnim spojem pjesničke slikovitosti i pjesničke pojmovnosti. Stajalište njegova pjesničkoga subjekta, prividno distanciranog, a sugestivnog, stajalište je nadmoćnog promatrača. U *Nakrivljenom krajoliku,* npr., status je to "uozbiljenoga šetača", psovača, "nijemog pjevača u pejzažu", a sada, u *Agramerskom valcertangu*, "ružičastog svirača" i "šetača samoćom"... – i konstantom semantema 'popevke', 'valctakta', 'Agrama', 'ciklame', te, za Crneca ključnih, animalističkih protagonista. Animalistični "predstavnici", nemušti svjedoci – na čijoj je semantičkoj piramidi 'tič' /'ždral'/'slaviček'... - oni ne-govorne komunikacije – pronositelji su najsnažnijih značenja, i to u svijetu ovjerene nam semantičke nečitljivosti: "A tič tičopevec moj mali tič/z rascvelu granu črešnje v klunu/ na raskopčanemu lajbeku/ kak norc zvertavo žvrgoli./Mesto mene!" *(Moj mali tič).* Podsjetimo na animalističnu slikovitost također antologijske autorove pjesme *Gdo nam je fkral popievku, mati?* iz prve mu zbirke (1976.): „"na rieč i brez kluna kak javla se ždral..."

Vrsnoćama nove Crnecove stihozbirke – uz *poetiku* ***otvorenih prostora*** ('Agrama', 'grada', 'neba', 'okolišča'; "gajbe su se otprle" – *Bežalec...*; "Zverinjaki su otklučani" – *Nedopovedani pesmožder*), iznad svega – semantiku ***vremena*** (s dominantnom simbolskom naznakom "vetra") – dodati nam je naglašenu semantiku '***smeha'*** i '***jutra'***. Poetika jutra, „"rane zorje", u Zlatka Crneca "to jutreno jutre zagrebečki objutreno" *(Male forverc, male rikverc)* nosi simbolsku težinu ***obnoviteljske snage poezije*** /stvaranja: *Kaj vi znate o Varšavskoj v teroj drobne /fijolice poetiku rane zorje v dišanje stiha/ skrivleju, i zakaj sreča navek sakoga jutra/ počimle zutra.*

Zaključiti nam je kako tri poetska ciklusa recentne Crnecove zbirke *Agramerski valcertango* – kao svojevrsni postmodernistički poetski, dijaloško-zrcalni ogledi, raspre s vlastitom poe-

tikom (neoekspresionistički začudnom, metaforički otvorenom, ludistički neprevladanom) – u suvremenoj pjesničkoj zbilji svoj ***estetski crescendo*** zaokružuju upravo kajkavskim ciklusom (i dvjema signatno naslovljenim pjesmama na kraju: *Pornografija sakidešnje popevke*, *I tak je otpisal gospon Jacques Prévert z Pariza*).

Autoironijskom, a kreativno poticajnom sumnjom u pjesnički hôd (bolje reći – okret, pokret, ples – s jedne strane), te komunikacijskom kajkavskom svemoći (od govornih vrednota do filozofijskog metaforičkog vrtloženja – s druge strane) - poezija je to koja kao da se prirodnim sintaktičkim rasporedom i ***urbanim statusom kajkavštine*** sâma govori i izravno upisuje u antologijski vrh sveukupne suvremene hrvatske književnosti.

(Iz pogovora zbirci)

Božica Pažur

SURADNICI U DVOBROJU *KAJA* 3-4/2019.

Dr. sc. ŽELJKO BAJZA (Zagreb) − književnik, znanstvenik (s područja kemijskog inženjerstva i tehnologije), publicist, urednik

TOMISLAV MARIJAN BILOSNIĆ (Zadar) - književnik, slikar, umjetnički fotograf, publicist, urednik i novinar, autor 130-ak knjiga proze, poezije, kritika, feljtona i nagrađivanih putopisa

SANJA BIŠKUP, prof. (Vidovec) - učiteljica savjetnica (OŠ Vidovec), voditeljica brojnih nastavnih /izvannastavnih literarnih (osobito kajkavskih) i kulturoloških programa

Akademik JOSIP BRATULIĆ (HAZU – Razred za filološke znanosti, Zagreb) – književnik, znanstvenik, urednik (među ostalim, biblioteke *HISTRIA CROATICA),* proučavatelj starije hrvatske književnosti

MARIJA DROBNJAK POSAVEC, prof. (Zagreb) – književnica i publicistica (kolumnistica u *Školskim novinama*), autorica knjiga za djecu, te brojnih (kajkavskih) putopisa i kratke proze

BOŽICA JELUŠIĆ (Đurđevac) - književnica, esejistica, publicistica, likovna kritičarka, ekologinja, prevoditeljica; izrazita predstavnica *activae kajkavianae*, s višejezičnim književnim iskustvom; autorica 60-ak djela na hrvatskom (kajkavskom) i engleskom jeziku

Dr. sc. IVO KALINSKI (Zagreb) – književnik i znanstvenik/ jezikoslovac, leksikograf, esejist, urednik; autor 15-ak raznorodnih djela i 80-ak znanstvenih studija; predsjednik *Kajkavskoga spravišča* i jedan od urednika časopisa *Kaj*

Doc. dr. sc. ANĐELA MILINOVIĆ-HRGA (Split) - Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu; autorica brojnih jezikoslovnih studija

†IVAN PAHERNIK (Zagreb) - primijenjeni grafičar, karikaturist, prozaik i pjesnik (haiku forme); autor 10-ak pjesničkih, romanesknih, autobiografskih djela, među kojima *Zagrebačke škole karikature;* filmski scenarist (*Snivaj, zlato moje)*

Mr. sc. FRANJO PAJUR, Željezno (Gradišće/Austrija) – asistent za hrvatski jezik, proučavatelj starije kajkavske književnosti i povijesti

MARKO FILIP PAVKOVIĆ, mag. (Zagreb) – magistar povijesti umjetnosti i portugalskoga jezika i književnosti; doktorand – samostalni istraživač, kustos; bavi se i likovnom kritikom te književnim prevođenjem

Dr. sc. BOŽICA PAŽUR (Zagreb) – gl. i odg. urednica časopisa *Kaj* (Kajkavsko spravišče), književnica i znanstvenica, autorica kajkavskih zbirki i (kajkavoloških) studija i eseja

SLAVICA SARKOTIĆ (Lekenik) – inž. med. lab. dijagnostike; pjesnikinja i

prozaistica; autorica 10-ak knjiga: kratkih priča, poezije (standardnojezične, kajkavske, te haiku i dječje)

MARIO ŠIMUDVARAC, mag. educ. philol. croat. (Belec) - profesor hrvatskog jezika (OŠ Belec), voditelj literarnih /izvannastavnih programa; autor znanstvenostručnih studija; urednik

ANTE VRANKOVIĆ, prof. (Zagreb) – prof. arheologije i povijesti umjetnosti, samostalni umjetnik – likovni i umjetnički kritičar; uz knjigu, autor prvog etičkog kodeksa hrvatskih likovnih kritičara i povjesničara umjetnosti

ĐURĐA VUKELIĆ ROŽIĆ (Ivanić Grad) – objavljuje poeziju, prozu i kratke japanske pjesničke forme na hrvatskom /kajkavskom i engleskom jeziku; gl. i odgovorna urednica časopisa IRIS (Ivanić Grad)

KATARINA ZADRIJA (Vrbovec) – (kajkavska) pjesnikinja i prozaistica; predsjednica udruge Osebunjek

DAVORIN ŽITNIK ŽITO, dipl. prav. (Varaždin / Zagreb) – pjesnik, slikar i skulptor; voditelj književnih manifestacija

UČENICI OSNOVNIH ŠKOLA REPUBLIKE HRVATSKE:

Marin Ahmetović (OŠ Veliki Bukovec),
Ena Benković (OŠ Novi Marof),
Katarina Bruketa (OŠ Dragutina Tadijanovića, Zagreb),
Gabrijel Dujlović (OŠ Vojnić),
Ema Fruk (OŠ Stjepan Radić, Božjakovina),
Ana Hercigonja (OŠ Vladimir Nazor, Budinščina),
Patrik Horvat (OŠ Donja Stubica),
Marta Ivanek (OŠ Ljubeščica),
Ema Kokot (OŠ Petrijanec),
Jasmin Korpar (OŠ Belec),
Leon Kraljić (OŠ Sveti Đurđ),
Jana Krušelj (OŠ Bedekovčina),
Lana Lukić (OŠ Ksavera Šandora Đalskog, Donja Zelina),
Luka Minđak (OŠ Belec),
Lara Polanec (OŠ Gornji Mihaljevec, Macinec),

Ema Posavec Kovač (OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, PŠ Tina Ujevića, Salinovec),

Maja Profeta (OŠ Sveti Križ Začretje)

Mihaela Šatvar (OŠ Sidonije Rubido-Erdödy, Gornja Rijeka),

Anamarija Zavrtnik (OŠ Vidovec),

Dora Zenko (OŠ Ivana Granđe Soblinec, PŠ Dragutina Domjanića, Adamovec)